

Slaviček, Lubomír

"Noch nie waren in Brünn in einem Ausstellungsraume so viele Kunstschatze neben einander zu sehen" : výstava obrazů a starožitností 1862 a brněnští sběratelé té doby

Opuscula historiae artium. 2017, vol. 66, iss. 2, pp. 204-239

ISSN 1211-7390 (print); ISSN 2336-4467 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/137941>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

„Noch nie waren in Brünn in einem Ausstellungsraume so viele Kunstschatze neben einander zu sehen“

Výstava obrazů a starožitností 1862 a brněnští sběratelé té doby*

The article looks at a series of exhibitions of paintings and antiques held in Brno in the second half of the 19th century that drew extensively on the private collections of the local nobility and citizen in Brno. Primary attention is devoted to an art and antiques exhibition that took place in late winter 1862 in support of the victims of recent destructive flooding, and to an exhibition of paintings by old masters prepared in 1877 by the Art Department (Kunst-Sektion) of the Moravian Industrial Association (Mährischer Gewerbeverein) as part of its regular shows of contemporary art. Drawing on partially preserved catalogues from the exhibitions and especially on reactions in the contemporary press, it presents new findings on the character and focus of private collecting in Brno at that time and significantly extends our knowledge about some of the collectors, most notably Josef Ethler (1796–1880), Josef Karl Lauer (1788–1869), Karl Kühnl (1812–1871), Count Eugen Braida (1813–1880), Ernst von Rungen (1809–1871), Anna von Chlumecky (1801–1886), Ignaz Brand (1818–1863), Rüdiger Deycks (1816–1887), Erasmus Ploner (1787–1877), Countess Maria Philippine Schaffgotsch (1792–1863), Josef Tarisch (1800–1883), and many others.

Keywords: exhibitions of art and antiques; Brno collectors in the second half of the 19th century; Count Eugen Braida; Ignaz Brand; Rüdiger Deycks; Josef Ethler; Archduke Karl Ferdinand; Ernst Johann von Herring; Karl Kühnl; Josef Karl Lauer; Julie Plott; Ernst von Rungen; Josefina von Stella; Adalbert von Widmann; Anna von Chlumecky; Erasmus Ploner; Countess Maria Philippine Schaffgotsch; Josef Tarisch; Julius Vollgold

Prof. PhDr. Lubomír Slavíček, CSc.

Seminář dějin umění, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno / Department of Art History, Faculty of Arts, Masaryk University, Brno
e-mail: slavicek@phil.muni.cz

Lubomír Slavíček

Výstavy umění se v průběhu 19. století zásadním způsobem podílely na uměleckém provozu. Výtvoři žijících umělců se pravidelně objevovaly na přehlídkách, pořádaných zpočátku uměleckými školami a později hlavně spolky (kustvereiny) sdružujícími přátele umění a výtvarné umělce. Značnému zájmu publika se těšily rovněž putovní výstavy jejich jednotlivých obrazů organizované renomovanými obchodníky s uměním. Institucionalizovaná prezentace uměleckých děl, vytvářených již z větší části pro výstavy, představuje tak jeden z markantních projevů změny, k níž v této epoše došlo ve vztahu mezi výtvarnými umělci a širokou veřejností. Zároveň jako důležitý faktor soudobého kulturního a společenského dění významně přispívaly ke kultivaci vztahu publika k soudobému umění a pro mnohé milovníky umění se staly také stěžejním zdrojem akvizic pro jejich sbírky.¹ S postupným rozvojem dějin umění jako samostatné vědecké disciplíny, které provázelo vydatné oživení zájmu o památky minulých epoch a o jejich ochranu, začaly být kolem poloviny století stále častěji pořádány i výstavy retrospektivního charakteru soustřeďující rozmanité artefakty vzdálenější i nedávné minulosti.

Se všemi těmito typy výstav výtvarného umění a starožitností se v průběhu 19. století setkáváme i v Brně, kde se o zahájení pravidelného výstavního života na přelomu třicátých a čtyřicátých let pokusil ambiciózně založený Umělecký spolek Františkova muzea.² Bezprostředním podnětem k výstavě, kterou uspořádal v září 1838, se staly nejnovější přírůstky obrazárny zemského muzea. Spolu se dvěma obrazy *Judita s hlavou Holofernovou* (dnes Moravská galerie v Brně, inv. č. A 68) a *Madona se spícím dítětem* (dnes Moravská galerie v Brně, inv. č. A 70), které

1 – Edouard Hamman, **Martin Luther při hře na varhany v kruhu své rodiny**, 1849. 1854–1871 Brno, sbírka Ernsta Johanna svobodného pána Herringa; 2009 Vídeň, Kinsky Kunstauctionen. © Wien, Auktionshaus im Kinsky GmbH

vyšly z ateliéru ceněného malíře Natale Schiavoniho, byly ve velkém sále Františkova muzea vystaveny více jak tři desítky maleb zapůjčených známými brněnskými soukromými sběrateli.³ Vystavená díla umělců minulých epoch i přítomnosti měla původ v obrazových kabinetech mechanika Karla Alexandra Offermanna (asi 1769–1842), magistrátního úředníka Ernsta Hawlika (1776–1846), koncipisty c. k. moravskoslezské tabákové a kolkové administrace Vincenze Gerstbauera (1785 – asi 1863), vzdělaného lékaře Ernsta Karla Rincoliniho (1785–1867), městského pokladníka Antona Kromera (asi 1768– 1857) a obchodníka s módním zbožím Josefa Ethlera (1796–1880). Ve všech případech šlo o sbírky, o nichž informace příležitostně přinášela soudobá publicistka nebo na ně upozorňovala průvodcovská literatura.⁴ Vůdčí duch uměleckého spolku, stavební ředitel Franz Xaver Braumüller (1780–1860), který se podstatně podílel na aktivitách Moravskoslezské hospodářské společnosti pro zvelebení orby, přírodoznalství a vlastivědy (Mährisch-

-schlesische Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde; dále jen Moravskoslezská hospodářská společnost), zamýšlel pokračovat nejen v soustavném obohacování fondů muzejní obrazárny, ale také v pravidelném pořádání výstav obrazů. Tento chvályhodný záměr se mu však nepodařilo naplnit a úvodní výstava se dočkala pouze jediného pokračování. V srpnu 1842 Umělecký spolek brněnské veřejnosti ukázal další zajímavé zisky, čtveřici obrazů připisovaných tehdy starým nizozemským a italským mistrům Hermannu Saftlevenovi, Allaertu van Everdingen, Davidu II. Teniersovi a Salvatoru Rosovi (dnes Moravská galerie v Brně, inv. č. A 73, A 74, A 75, A 76), které rok předtím zakoupil od Adalberta svobodného pána Widmanna, respektive od jeho ženy Julie (1804–1852), dědičky obrazového kabinetu, který sestavil její otec, významný vídeňský sběratel, velkoobchodník a podnikatel Johann Baptista svobodný pán Puthon (1776–1839).⁵ Kromě nich získal spolek ještě nové dílo uznávaného soudobého vídeňského

2 – Friedrich Gauermann, **Lov na kance**, 1851. 1852–1898 Brno, majetek výboru první městské části; od 1977 Moravská galerie v Brně (od 1898 obrazárna Františkova muzea)

malíře Carla Josefa Aloise Agricoly *Hebe podávající nektar* (dnes Moravská galerie v Brně, inv. č. A 69) z roku 1840.⁶ Recentní nákupy dále doplnila obdivovaná *Hlava Medusy*

Petra Paula Rubense, patřící od založení obrazárny Františkova muzea k jejím kmenovým dílům, a především kolekce třiceti obrazů starých a částečně i moderních autorů. Tu se

3 – Kasule se svatým Václavem, české země, 1487. 1862 Brno, chrámový poklad brněnské kapituly sv. Petra a Pavla; dnes Moravská galerie v Brně

4 – Jan Nepomuk Gebhardt, **Josef Karl Lauer**, 1838. 1936, Brno, soukromá sbírka; dnes neznámo kde

podářilo sestavit díky opětovné vstřícnosti brněnských milovníků umění a sběratelů. K Josefu Ethlerovi a Ernstu Karlu Rincolinimu, účastníkům předchozí výstavy, se nově připojili guberniální úředník, amatérský kreslíř a grafik František Xaver Rektorčík (1793–1851), poštovní úředník a dlouholetý přednosta nádražní pošty Eduard Heinz (1807–1882), novinář a sekretář Moravskoslezské hospodářské společnosti se sídlem v Brně Josef Karl Lauer a hrabě Emanuel Dubský. V téže době přispěla v Brně k oživení zájmu o výtvarné umění ještě soukromá iniciativa velkého přítele a znalce umění Huberta Ludvíka hraběte de la Fontaine a z Harnoncourt-Unverzagtu (1789–1846), který v letech 1839–1842 v Brně postupně zpřístupnil „mit seltenen Generosität“ výběr ze své bohaté obrazové sbírky soustředěné na zámku v Hrotovicích. Z ní pro veřejné vystavení zvolil hlavně díla soudobých autorů, která pravidelně zakupoval na uměleckých výstavách ve Vídni.⁷ Po určité cézuře, způsobené vynuceným ukončením ambiciózního Braumüllerova projektu, se mezi lety 1851 až 1864 o pravidelné pořádání uměleckých výstav zasloužila pobočka Rakouského uměleckého spolku (Österreichischer Kunstverein). Po jejím zániku se jejich pořádání ujala umělecká sekce (Kunst-Sektion), která se v roce 1868 konstituovala v rámci Moravského průmyslového

spolku (Mährischer Gewerbeverein).⁸ Na výstavách, které obě sdružení v letech 1851 až 1878 zorganizovala, měli brněnští zájemci o výtvarné umění dobrou možnost seznámit se nejen s charakteristickými výtvary soudobé domácí a zahraniční výtvarné produkce, ale případně jimi obohatit své více či méně systematicky budované sbírky. Čas od času se na těchto přehlídkách objevila i výtvarná díla zapůjčená ze sbírek vídeňských nebo ve Vídni žijících sběratelů Rudolfa von Arthabera (1795–1867), Nikolause Dumby (1830–1900), knížete Paula III. Esterházyho (1786–1866), holandského vyslance, barona Jacoba Dirka Borcharda van Heeckeren (1791–1884) nebo jejich brněnských soupeřů, advokáta Josefa svobodného pána Stelly (1804–1860), Josefa Karla Lauera, tesaře a stavitele Leopolda Marka (1819–1879), textilního továrníka Wenzela Pintnera (1812–1885), Ernsta Johanna svobodného pána Herringa, [obr. 1] hraběte Emanuela Dubského, majora-auditora Johanna Saillera (asi 1824–1880) a několika dalších. Převážně šlo o obrazy „moderních“ tvůrců získané na předchozích spolkových výstavách koupí nebo z každoročních slosování, které Rakouský umělecký spolek pro své akcionáře pořádal. Sporadicky máme ovšem doloženy i akvizice, nabyté přímo od umělců v jejich ateliérech, mj. od Friedricha Gauermana, jehož

díla se mezi tehdejšími sběrateli těšila nebývalé oblibě. Pří-
mým nákupem malířových obrazů prokazatelně obohatil
své sbírky již v roce 1825 Josef Ethler⁹ a s odstupem dvace-
ti let další dva vyhlášení brněnští milovníci umění, zem-
ský advokát Josef svobodný pán Stella¹⁰ a velkoobchodník
Ernst Johann svobodný pán Herring.¹¹ Jen jednou, v jarních
měsících roku 1877, se výbor umělecké sekce Moravského
průmyslového spolku rozhodl rozšířit výstavu soudobého
umění o „*vícero cenných*“ obrazů starých mistrů rozptýle-
ných v majetku místních sběratelů.¹² Této výjimečné vý-
stavě a její náplni bude věnována ještě pozornost v závěru
tohoto textu.

Na počátku šedesátých let se také Brno přiřadilo
k místům, v nichž došlo k uspořádání v této době častých
a divácky mimořádně přitažlivých umělecko-archeologic-
kých výstav. Ve střední Evropě takovouto vzorovou pře-
hlídku, na níž se uplatnily i artefakty z Moravy a z ostatních
korunních zemí monarchie, uspořádal ve Vídni na podzim
roku 1860 tamní spolek starožitností (Wiener Alterthums-
verein).¹³ Úspěch výstavy, kterou za pouhý měsíc navštívilo
25 000 diváků, se stal bezprostřední inspirací pro analogic-
ky zaměřené spolky působící v jiných městech monarchie.
Kromě Lvova, Innsbrucku a Budapešti se takováto archeo-

logická výstava v pozdním létě 1861 uskutečnila rovněž
v Praze, kde se o prezentaci památek středověkého umění
českého původu na Staroměstské radnici zasloužil spolek
milovníků výtvarného umění a uměleckých památek Ar-
kadia a jeho vůdčí osobnost Ferdinand Břetislav Mikovec
(1826–1862).¹⁴

Konání obdobně koncipované výstavy uměleckých děl
a „cenných“ pamětihodností chovaných v soukromém majetku
bylo plánováno i v moravské metropoli. Její realizaci výrazně
uspíšily ničivé povodně, které počátkem roku 1862 postihly
Moravu a Brno. Narychlo připravenou výstavní akci, která se
konala v prostorách nedávno postavené c. k. vyšší německé
reálky v Brně, svého času v nástinu uměleckého sběratelství
19. století na Moravě připomněla již Jitka Sedlářová.¹⁵ Nešlo
však o příležitostnou dražbu obrazů a uměleckých a umě-
leckořemeslných děl, jak se domnívala, ale o dobročinnou
výstavu, jejíž finanční výtěžek byl určen spoluobčanům po-
stižených touto pohromou. Značný publicistický ohlas, který
spontánně vzniklá a v neuvěřitelně krátké době realizovaná
výstavní akce vyvolala, poskytuje spolehlivou oporu pro její
zpětnou rekonstrukci. Četné zprávy i drobné noticky objevující
se v předjaří 1862 na stránkách brněnských novin umožňují po-
měrně detailně sledovat přípravu výstavy od počáteční výzvy,¹⁶

5 – Adriaen Pietersz van de Venne, **Tančící sedláci** („Wel-lust“), kolem 1635. 1841–1869 Brno, sbírka Josefa Karla Lauera; dnes Staatliche Kunst-
halle Karlsruhe, Karlsruhe

6 – Friedrich John podle Parise Bordoneho, **Violanta, dcera malíře Palma il Vecchio**. 1827, Taschenbuch Aglaja für das Jahr 1828.

1839–1945 Brno a zámek Plaveč, sbírka Adalberta svobodného pána Widmanna a jeho dědiců (před 1839 Vídeň, sbírka Johanna Baptisty svobodného pána Puthona); dnes neznámo kde

kteřou v polovině února zveřejnil krajský hejtman Eugen hrabě Braidla jménem jejího přípravného komitétu, v němž spolu s ním zasedli ještě adjunkt kustoda Františkova muzea Moriz Trapp (1825–1895), Josef Ethler a ředitel c. k. vyšší německé reálky v Brně, žurnalista Joseph Adolf Auspitz (1812–1889), přes průběžné zprávy informující o shromažďování exponátů¹⁷ a následně o jejich vystavení,¹⁸ až po závěrečné poděkování organizátorů nezištným spolupracovníkům a uměnímilovné veřejnosti spojené s oznámením o částce 424 zlatých, získané ze vstupného a předané na místodržitelství.¹⁹

O myšlence uspořádat výstavu ve prospěch obětí záplav se obyvatelé Brna poprvé dozvěděli 11. února 1862, dva dny před publikováním vlastní výzvy hraběte Braidly.²⁰ V průběhu výstavy, která trvala pouhých čtrnáct dní od 25. února do 9. března, byli upozorňováni na jedinečnou možnost spatřit na jednom místě množství uměleckých děl skrytých jinak v soukromém majetku. I proto byla veřejnost opakovaně vybízena k prohlídce expozice, jakou město ještě nevidělo.²¹ Autoři novinových relací a fejetonů se snažili návštěvníkům přiblížit nejvýznamnější z vystavených artefak-

tů a zároveň jim prozradit i jména jejich vlastníků.²² Většina z nich bydlela v Brně, když pro krátkost času nebylo možno ve větší míře využít také zápůjčky mimobrněnských majitelů.²³ I navzdory tomuto citelnému omezení se pořadatelům pro výstavní účely podařilo shromáždit více jak „200 překrásných obrazův a přes 300 uměleckých předmětů“, které byly „v krásném pořádku“ vystaveny ve dvou sálech německé vyšší reálky. V první z místností bylo umístěno 107 obrazů renomovaných i dnes méně známých starších a soudobých autorů, mezi nimž se podle přesvědčení současníků nacházela „mistrovská díla vzácného obsahu“. Ve druhé pak byl hlavní prostor věnován nejrozumnějším uměleckořemeslným artefaktům vzniklým v širokém časovém rozpětí od antiky po současnost a zhotoveným ze skla, porcelánu, stříbra, slonoviny, perleti, kokosových ořechů nebo alabastru a mramoru. Ty spolu se sochami, reliéfy, akvarely a několika grafickými listy doplňovala další obrazová díla. Mezi hojnými exponáty z oblasti uměleckého řemesla se dále nalézaly tkaniny, výšivky a paramenta, starožitný i moderní nábytek, hodiny, menší kolekce zbraní a v neposlední řadě také značné kvantum předmětů orientálního umění. Nechyběly ani sporadické ukázky písemných památek a rozličné drobnosti (Nippsachen) a kuriozity. Různorodostí exponátů i širokým časovým rámcem jejich vzniku se brněnská výstava podstatně a podle všeho zcela záměrně odlišovala od obou přehlídek starožitností uspořádaných v roce 1860, respektive 1861 ve Vídni a Praze a zaměřených převážně na středověké památky.²⁴

Konkrétnější představu o shromážděných a vystavených exponátech, jakož i základní údaje o jejich držitelích [Příloha I] poskytuje tištěný seznam, který se organizátorům výstavy podařilo v nezvykle krátkém čase sestavit a vydat.²⁵ Stručný soupis obrazů zpracoval Josef Ethler, respektovaný znalec umění a po řadu let mimořádně agilní a obětavý organizátor brněnského uměleckého a výstavního života, zatímco zbývající uměleckořemeslné artefakty, zbraně a nejrozumnější kuriozity katalogizoval Moriz Trapp. Ten je nadto autorem obsáhlého referátu, který o výstavě v době jejího omezeného trvání otiskl na pokračování v *Brünner Zeitung*.²⁶ Především jeho zasvěcený komentář, upozorňující na nejzajímavější exponáty, významně doplňuje a mnohdy zpřesňuje údaje tištěného katalogu. Oba tyto prameny tak vydávají hodnověrné svědectví o zaměření a náplni soukromých sbírek, které existovaly v Brně na počátku šestého desetiletí, a dosud z větší části unikaly naší pozornosti.

Kromě mnoha soukromníků několik obrazů, uměleckořemeslných předmětů a pamětihodností nabídly i některé veřejné instituce. Moravský zemský archiv přispěl jezdeckou korouhví z roku 1615, získanou krátce předtím z radnice ve Vyškově.²⁷ Výbor prvního městského obvodu obrazy Friedricha Gauermanna, [obr. 2] (1851; dnes Moravská galerie v Brně, inv. č. A 1718)²⁸ a Hippolyta Lipinskeho a brněnská kapitula pozoruhodným souborem šesti

středověkých kasulí z dómského pokladu (dnes Moravská galerie v Brně).²⁹ [obr. 3]

Nepřekvapuje, že jednu z nejpočetnějších, svým složením pestrou kolekci uměleckých předmětů dal ze svého majetku k dispozici iniciátor a jeden z hlavních organizátorů výstavy Eugen hrabě Braida a spolu s ním jeho blízcí příbuzní, manželka Anna, rozená hraběnka Wagenspergová a nevlastní sestra Stefanie, dáma ústavu šlechticů v Brně. Soudě podle povahy zápůjčky náležely Braidovy sběratelské preference spíše než obrazům sochám, a hlavně uměleckořemeslným artefaktům okcidentální, ale i orientální provenience. Výtvarná díla vyjma jednoho grafického listu z *Apokalypsy* Albrechta Dürera zastupovaly čtyři obrazy – triptych („*Byzantiner Flügelaltar*“) s Pannou Marií údajně ze

14. století, který na Moravě zanechali ruští vojáci vracející se z Francie, anonymní barokní portrét vojevůdce Gottfrieda Heinricha hraběte Pappenheima a dva obrazy méně známých soudobých tvůrců, *Noční krajina* předčasné zemřelého rakouského posluchače mnichovské akademie Friedricha von Mertense a kopie obrazu Samuela van Hoogstraten *Hlava muže v okně* z císařské obrazárny ve Vídni od Carla Hermanna. Mezi plastikami zájem vzbuzovala starobylá bronzová socha bohyně Minervy nalezená u Svitav, o níž její majitel přednášel v roce 1859 v historicko-statistické sekci Moravskoslezské hospodářské společnosti,³⁰ a dvojice drobných keroplastik *Bakchův průvod* a *Diana a Kalysto*, které v roce 1672 „im Geiste der Antike“ vytvořil vídeňský „Wachspossier“ Jacob Achatius Peuchel.³¹ Obdobně

7 – Aelbert Jacobsz Cuyt, *Krajina s pasoucím se dobytčím*, kolem 1650. 1839–1945 Brno a zámek Plaveč, sbírka Adalberta svobodného pána Widmanna a jeho dědiců (před 1839 Vídeň, sbírka Johanna Baptisty svobodného pána Puthona); dnes státní zámek Náměšť nad Oslavou

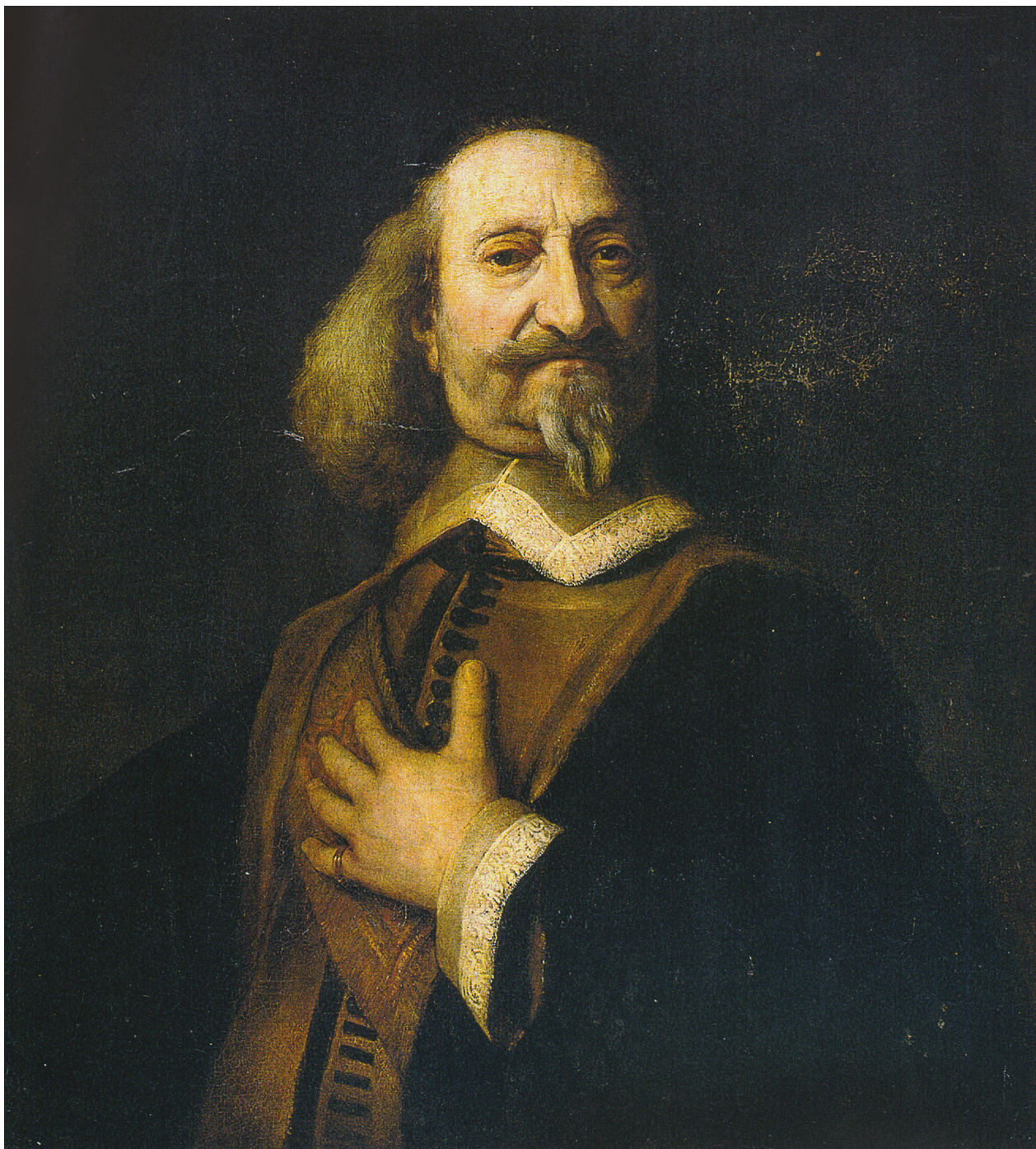

8 – Élisabeth Vigée-Lebrun, **Francouzská princezna Elisabeth de Bourbon, zv. Madame Elisabeth** (?), po 1790. 1839–1945 Brno a zámek Plaveč, sbírka Adalberta svobodného pána Widmanna a jeho dědiců; dnes státní zámek Náměšť nad Oslavou

jako ve sbírkách tehdy zakládaných uměleckoprůmyslových muzeí se i v Braidově majetku vedle originálů bronzových, mramorových, voskových a dřevěných plastik a reliéfů programově ocitly rovněž sádrové odlitky, případně galvano-

plastické kopie dalších sochařských a uměleckořemeslných památek. Mimo jiných to byly odlitky šesti slonovinových reliéfů z 15. století, použitých druhotně k výzdobě dvou relikviářových skříní katedrály sv. Jiljí ve Štýrském Hradci,

9 – Samuel van Hoogstraten, **Axel Gustafsson Oxenstierna** (?), 1651. 1862 Brno, sbírka Anny Chlumecké; 2000, Londýn, aukce Sotheby's

kteé byly tradičně pokládány za práce Nicoly Pisana a jeho syna Giovanniho.³² Po Braidově smrti daroval jeho syn a dědic hrabě Sigismund (1839–1920) tyto dnes nezvěstné sádrové odlitky („*Ein Tableaux mit 6 Abgüssen*“) Františkovu muzeu v Brně.³³ Ve stejné době je hrabě Baida zmíněn ve stručném výčtu brněnských sběratelů.³⁴ Z Brna byly jeho umělecké sbírky, k jejichž obohacení pravděpodobně přispěl i jeho syn, přemístěny na dolnorakouský zámek Si-

tzenthal, který Braidové zakoupili v roce 1897. O nepopíratelných kvalitách braidovské kolekce svědčí fakt, že některé cenné kusy gotického a barokního nábytku, tapisérie nebo středověká bronzová svítidla přešly časem do proslulé sbírky velkého a náročného vídeňského sběratele JUDr. Alberta Figdora (1843–1927).³⁵

Příkladu krajského hejtmána Braidy a ženských příslušnic jeho rodiny v roce 1862 následoval vrchní vojenský

10 – Aleksander Regulski podle fotografie, **Karl Kühnl**, 1870

velitele na Moravě a ve Slezsku arcivévoda Karel Ferdinand a s ním „skoro všechny šlechtické zdejší rodiny, pak velkoobchodníci a mnoho privatníků“. Druhorozený syn arcivévody Karla (1771–1847), oslavovaného vítěze nad Napoleonem v bitvě u Aspernu a vnuk císaře Leopolda II., ke zdaru výstavy „laskavě přispěl“ několika rodinnými portréty, jejichž autoři byli mj. Anton Einsle nebo oceňovaný portrétista vysoké aristokracie Franz Schrotzberg.³⁶ Starším habsburským majetkem byla nepochybně trojice mramorových soch *Venuše*, *Flora* a *Tančící dívka*, které v Římě podle originálů slavného Antonia Canovy provedl, patrně jako dílenskou repliku, nejmenovaný sochař pohybující se v mistrově okruhu.³⁷

Výsledkem starší sběratelské činnosti byla rovněž proslulá sbírka zbraní, shromážděna několika generacemi rodu Žerotínů na zámku v Bludově, z níž hrabě Zdenko Otto zapůjčil ucelený soubor vojenských a loveckých zbraní, s několika autorsky určenými kusy.³⁸ Ten dále z majetku Gustava Josefa hraběte Kálnokyho doplnil ceremoniální meč moravského zemského hejtmana, který od císařovny Marie Terezie v roce 1753 obdržel Jindřich Kajetán hrabě Blümegen.³⁹ Specifický oddíl pak vytvářely exotické zbraně, které ze své výpravy do západní Afriky, uskutečněné roku 1855 na palubě korvety *Carolina*, přivezl z okolí města Benguela námořní důstojník Erwin hrabě Dubský (1836–1909), syn zapůjčitele hraběte Emanuela Dubského. Jiný přední představitel moravské šlechty Vladimír hrabě Mittrowský přispěl mj. dvěma exponáty, které se dodnes dochovaly – vedutou, zachycující podobu hradu Pernštejn v roce 1557⁴⁰

a drobnou bronzovou plastikou puttů s hrozny francouzského sochaře pozdního 18. století Claude Michela, zv. Clodion.⁴¹

Poměrně velké procento mezi šlechtickými vystavovateli tvořily ženy. Z majetku hraběnek Marie Philippiny Schaaffgotscheové, Marie Terezie Strachwitz-Stockauové, Mathildy Dubské, Julie Mittrowské, Rosy Lažanské z Bukové a baronky Marie Hammersteinové pocházely větší nebo menší soubory především uměleckořemeslných předmětů, mezi nimiž nechyběly například jejich vlastnoruční výšivky nebo práce jiných aristokratických dam, případně kresby a akvarely. Svým složením se výrazněji odlišovala pouze zápůjčka hraběnky Stephanie Troyerové, v níž převládaly kresby a malá kolekce alabastrových plastik sochaře italského neoklasicismu Luigiho Pampaloniho.

Množstvím a kvalitou zápůjček nezůstali za šlechtou pozadu ani zástupci měšťanských kruhů. Mezi přední zapůjčitele se zařadil brněnský starožitník a místopřísežný znalec Ignaz Brand, který ve svém obchodě nabízel díla výtvarného umění a široký sortiment antikvit – „*Oelgemälde, Kupferstiche, Bilderwerke, alte Waffen, Antiquitäten und Kunstgegenstände jeder Art von Porzain, Glas, Bronze, Eisen, Bein und Holzschnitzwerken*.“ Navíc v padesátých letech uspořádal několik aukcí, na nichž dražil též obrazy starých mistrů, mj. „*einige Altargemälden, mehreres aus der heiligen und profanen Geschichte, Porträte, mythologisches Genre, Thierstücke und*

11 – Bernaert de Bridt, **Lovecké zátiší se zabitými ptáky a kočkou**, kolem 1700. 1862–1871 Brno, sbírka Ernsta svobodného pána Rungeho; dnes Moravská galerie v Brně

Blumen“. Doloženu máme kupříkladu licitaci „cenných“ obrazů a dalších uměleckých předmětů z pozůstalosti učeného mikulovského probošta Vincenze Weintridta (1778–1849), k níž došlo v Brandově brněnském bytě v létě 1856.⁴² Souběžně s těmito obchodními aktivitami budoval vlastní „pestrou sbírku vzácností“ („*mannigfache Sammlung von Seltenheiten*“), o níž již v roce 1855 podrobně referoval novinář Jan Ohéřal (1810–1868).⁴³ Spolu s Brandovou tehdy popsal ještě jinou, shodně koncipovanou sbírku, kterou sestavil „Feldkriegs-Expeditor“, amatérský kreslíř, restaurátor a vynikající znalec umění („*eifriger Kunstfreund und vorzüglicher Kunstkenner*“) Anton Bronnenmayer (asi 1793–1857), syn malíře a učitele kreslení Matthiase Bronnemayera (kolem 1756–1824), jednoho z žáků slavného Franze Antona Maulbertsche.⁴⁴ [Příloha II] Skladba vystaveného Brandova souboru víceméně odpovídá sortimentu jeho obchodu. Její součástí byly nejen dva obrazy tyrolského malíře přelomu 18. a 19. století Johanna Burgmanna namalované na nezvyklé podložce z tenké pavučiny (tzv. Spinnwebenbilder), ale také orientální předměty, keramika a větší počet zbraní.

Účast gymnaziálního profesora Albina Heinricha zase prokazuje, že „nestor moravských přírodovědců“ se jako sběratel zdaleka neomezoval jen na mineralogii, popřípadě na numismatiku,⁴⁵ ale že se jeho zájmu těšilo rovněž současné výtvarné umění. Je pravděpodobné, že početnější kolekce prací, obrazů a litografií Karla Josepha Aloyse Agricoly vděčí za svůj vznik Heinrichovým osobním kontaktům s umělcem. Heinrich se totiž jako kustod Františkova muzea v letech 1836–1864 zásadním způsobem zasloužil o uspořádání nejen jeho přírodovědných, ale i uměleckých sbírek, které mj. obohatil o malířova díla. Mnohé z vystavených obrazů současných autorů byly přítomny – jak neopomněla zdůraznit soudobá publicistika – již na předchozích uměleckých výstavách brněnské pobočky Rakouského uměleckého spolku ve Vídni. Převážně šlo o obrazy, které na nich koupili nebo ve slosování vyhráli jejich současní majitelé nebo jejich dědicové, obchodník s vlněným zbožím Rüdiger Deycks,⁴⁶ textilní továrník Leopold Haupt, velkoobchodník, finančník a prezident Obchodní a živnostenské komory Ernst Johann svobodný pán Herring, majitel papírnictví a obchodu s potřebami k psaní, kreslení a malování Leopold Kundt, vdova po staviteli Julie Plottová, Josef Karel Lauer, advokát Josef svobodný pán Stella nebo městská rada prvního brněnského obvodu. Nejméně ve dvou případech šlo navíc o díla, která v letech 1851 a 1854 na tyto výstavy již ze svého majetku poskytli Josef hrabě Mazzuchelli a Ernst Johann svobodný pán Herring.⁴⁷ Také u obrazů, které zapůjčili podnikatelé a obchodníci Johann Bergl, Otto Block, Karl Offermann st., Adolf Selb, Heinrich Morgenstern, Josef

Tarisch či Josef Gürtler, majitelka realit Marie Kramerová, sekretář Obchodní a živnostenské komory Karl Migerka, advokát Eduard Ulrich nebo středoškolský profesor a Laueův zeť Josef Roller, šlo o krajinomalby, zátiší, žánrové a v menší míře historické obrazy a portréty, jejichž autoři pravidelně vystavovali na výročních výstavách Rakouského uměleckého spolku ve Vídni a jeho brněnské pobočky, eventuálně se zúčastnili výstav pořádaných pražskou Krasoumnou jednotou. Ve shodě s koncepcí těchto výstav, na nichž jednoznačně převládaly obrazy, se i na výstavě v roce 1862 jen výjimečně objevily doklady novější sochařské produkce. K těmto výjimkám patřil odlitek drobné bronzové plastiky stavitele Antona Pilgrama Johanna Baptisty Preleuthnera, vystavené v roce 1838 na výstavě vídeňské Akademie, který zapůjčil sekretář Rosické dráhy Gustav Watzka. Další dvě ukázky z majetku čalouníka Josefa Tscheitschera, respektive textilního podnikatele Karla Offermanna st. se vztahovaly k pomníkovým realizacím Antona Dominika von Fernkorna ve Vídni (Jezdecký pomník arcivévodky Karla v bitvě u Aspernu, 1847) a Ernsta Rietschela ve Wormsu (Lutherův pomník, realizovaný od roku 1861 za spoluúčasti jeho žáků, mj. Adolfa von Donndorfa, který byl označen jako autor vystaveného sádrového odlitku).

Některé ze zapůjčených artefaktů zjevně sloužily k náročnému uměleckému dotvoření honosně zařízených

12 – Jan Jiří Heinsch, *Svatá rodina*, kolem 1700. 1862–1871 Brno, sbírka Ernsta svobodného pána Rungena; 1951 Praha, sbírka Rudolfa Ryšavého; dnes neznámo kde

13 – Peter Paul Rubens – kopie, **Peníz daně**. 1877 Brno, sbírka Karoliny a Josefa Rollerových, později jejich syna Alfreda Rollera; dnes Moravská galerie v Brně

aristokratických a měštanských příbytků. Jako příklad *pars pro toto* může sloužit zápůjčka vdovy po zemském advokátu Josefu svobodném pánu Stellovi Josefiny, která krom menší kolekce obrazů a trojice drobných bronzových plastik, mezi nimiž byla autorsky určena pouze práce francouzského sochaře Paula Comolery, specialisty na zobrazení ptáků, poskytla dvě bohatě řezbovaná křesla a stůl, vyrobená v továrně soudobého brněnského výrobce nábytku Rudolfa Feega.⁴⁸

Na výstavě nechyběla ani díla, jimiž se prezentovali někteří z umělců působící v té době v Brně. Sochař Josef Břenek vystavil dvě své dnes neznámé práce: k všeobecnému posouzení návrh náhrobku nedávno zemřelého moravského historika-archiváře dr. h. c. Josefa Chytila (1812–1861) a drobný dřevěný reliéf, „eine zarte halberhabene Kindergruppe aus Birnholz.“⁴⁹ Poněkud enigmatický modelér a sochař Julius Vollgold, který během šedesátých let a na počátku následujícího desetiletí po nějakou dobu žil a působil

v Brně, půjčil litinový pohár, jehož vnější povrch pokrytý alegorickým dekorem byl pobronzován a vnitřek pozlacen. Šlo o repliku číše provedené v gotickém stylu („im edelsten Style der Gothik“), jejíž originál Vollgold zhotovil jako dar císaři v roce 1852. Bylo to v době, kdy působil jako modelér ve vídeňské slévárně Huga knížete ze Salm-Reifferscheidtu a podílel se kupříkladu na zhotovení pomníku uherského generála Heinricha Heintziho pro zámecké náměstí v Budíně. Podle zevrubného Trappova popisu měl „dies Meisterwerk nachstehende Figuration: Den Fuß des Bechers bilden militärische Trophäen und 2 Schilde darauf einerseits die Hydra, als Göttin der Zwietracht und außerhalb die Minerva, als Sinnbild der Wissenschaften abgebildet ist. Auf diesem Fuße ruht der Pocal, wird in 6 Nischen durch gotischen Consoles und Ecksäulen getheilt, darinnen die militärischen Tugenden: Religion, Fahnenwehe, Wachsamkeit, Großmuth, Wahrheit und Aufopferung allegorisch versinnlicht werden. Der Deckel mit Fialen und gothischen Ueberdachung ornamentiert.“⁵⁰ Trapp

rovněž nepomněl informovat o autorově úmyslu, patrně neuskutečněném, věnovat pohár, jehož výzdoba byla inspirována budínským pomníkem, brněnskému Františkovu muzeu. Nelze vyloučit, že právě tato veřejná prezentace Vollgoldova výtvoru mu výrazně napomohla k získání několika prestižních brněnských zakázek. Řadil se k nim zejména litinový *Kristus na kříži* vymodelovaný podle návrhu architekta Heinricha von Ferstela pro evangelický Kristův kostel v Brně a následně odlitý v železárnách hraběte Mitrowského ve Štěpánově nad Svratkou,⁵¹ restaurování litinového reliéfu *Josef II. orající na poli u Slavíkovíc* na císařově pomníku u Slavíkovíc (1769),⁵² portrétní busta zemřelého brněnského hoteliéra Lorence Padowetze (1796–1869)⁵³ nebo podíl na výzdobě sálu kasina v Lužánkách (1871).⁵⁴ Kromě nich vytvořil a brněnské veřejnosti předvedl modely k zamýšleným pomníkům císaře Josefa II. a průmyslníka Karla Offermanna st. v brněnských Lužánkách a k Neptunově fontáně pro park na Kolišti.⁵⁵ O jistém věhlasu, jež se Vollgoldovy práce ve své době těšily, svědčí rovněž i opakované udělení finanční ceny ve výši 50 zlatých, kterou v letech 1870 a 1871 obdržel od Moravského průmyslového spolku; v roce 1871 na základě předložené, blíže bohužel nespecifikované portrétní busty.⁵⁶

K Břenkovi a Vollgoldovi se se svými akvarely a kresbami přiřadili také dva amatérští umělci, Josef Ethler a penzionovaný hejtman Adam Victor Janek. Několik výtvorů propůjčili i příbuzní místních umělců, například Ethlerova dcera Marie Drascheová, bratr vedutisty Františka Xavera Rektoříka nebo manžel talentované malířky Arnoldiny Hodakové, jejíž pečlivě provedená ovocná a květinová zátiší patřila na soudobých brněnských a vídeňských uměleckých výstavách k častým, publikem obdivovaným a sběrateli žádaným exponátům.⁵⁷ A last but not least byla výsledkem spolupráce místních tvůrců a jejich rakouských kolegů náplň alba, které někdy po roce 1850 obdržel zemský hejtman a první moravský místodržitel Leopold hrabě Lažanský (1801–1860), a které nyní z jeho pozůstalosti zapůjčila vdova po něm, hraběnka Rosa Lažanská. Pro výstavní účely bylo z něho vyjmuta několik akvarelů a kreseb znázorňujících pohledy na moravská města, brněnské architektonické památky a moravské znaky, jejichž autory byli Rudolf von Alt, Anton Mayssl, Joseph Blitzfeld a málo známý olomoucký kreslář a rytec František Domek, případně alegorie provedené Josephem Hasselwanderem a Karlem Josefem Demuthem. Zajímavou ukázkou práce brněnských umělců a uměleckých řemeslníků představovala nesporně i dvojice exponátů zapůjčených brněnským starostou, poslancem Moravského zemského sněmu a historikem Christianem d'Elvertem. Šlo o dary, které obdržel od historicko-statistic-

ké sekce Moravskoslezské hospodářské společnosti. Ta svému zakladateli a vedoucímu v uznání jeho velkých zásluh v září 1852 slavnostně předala spolu s jeho litografovaným portrétem, vytvořeným vídeňským Josefem Kriehuberem a skvostně adjustovaným v cínovém rámu s emblémy a šesti alegorickými postavami Josefa Břenka,⁵⁸ oslavnou adresu, na jejímž vzniku se podíleli známý brněnský historický malíř a portrétista Josef Zelený, kaligraf Josef Pokorný a knihvazač Franz nebo Karl Waniatko. Adresa byla připojena k tištěnému D'Elvertovu životopisu, obsahujícímu jeho bibliografii, dále výčet spisů, které historicko-statistická sekce vydala a seznam všech jejich členů.⁵⁹ O významu a uměleckých kvalitách, který dárce i obdarovaný Kriehuberově podobizně a slavnostní adrese, přikládali, svědčí skutečnost, že bezprostředně po jejich předání byly v září 1858 dodatečně zařazeny na zářijovou výstavu brněnské filiálky Rakouského uměleckého spolku.⁶⁰

Zatímco s díly žijících umělců, která zejména po roce 1851 obohatila brněnské soukromé sbírky, se veřejnost občas setkávala, možnost shlédnout obrazy jejich předchůdců byla poměrně vzácná. Naposledy ji nabídla výstava uspořádaná před dvaceti lety v létě 1842 Franzem Xaverem Braumüllerem. V důsledku toho i v řadách informovaných lidí mohl převládnout názor, že rukách brněnských soukromých sběratelů nejsou soustředěny větší soubory starého umění. Nicméně výstava z roku 1862 a následně i specializovaná výstava, která se uskutečnila o patnáct let později, ověřují konstatování Jana Ohéřala z poloviny předchozího

14 – Johann Baptist Lampi ml., *Venuše s Amorem*. 1862 Brno, sbírka Adolfa Selba; dnes Muzeum města Brna

15 – Januarius Zick, **Diogenes hledající s lucernou čestného muže**, 1794. Před 1880 Brno, sbírka Josefa Ethlera (před 1854 zámek Hrotovice, sbírka Huberta Ludvíka hraběte de la Fontaine a z Harnoncourt-Unverzagtu); před 1945 Düsseldorf, Kunstmuseum; dnes neznámo kde

desetiletí, podle něhož se i v Brně tu a tam vyskytují menší soubory děl starších mistrů, popřípadě zajímavé solitérní doklady jejich tvorby.⁶¹ Na druhé straně nemůže být sporu, že se Brno četností soukromých sbírek ani jejich rozsahem a kvalitou nemohlo vyrovnat Vídni.

Mezi zapůjčiteli obrazů starých mistrů nacházíme v roce 1862 vedle jmen, která opakovaně připomíná dobová literatura, také několik nových, patřících méně známým či dokonce dosud zcela nepoznaným příslušníkům brněnského sběratelské komunity. Do první kategorie zcela jistě přináležejí Josef Karl Lauer [obr. 4] a Josef Ethler, jejichž kolekce obrazů a grafických listů dobou svého vzniku spadají ještě do předchozí fáze brněnského sběratelství. Oba patřili k výrazným aktérům předchozích výstav uměleckého spolku Františkova muzea z let 1838 a 1842 a i proto některé jejich obrazy zaregistroval Ernst Hawlik ve svém důkladném představení náplně brněnských obrazových sbírek druhé třetiny 19. století.⁶² Mnohé z Lauerových ob-

razů, které byly známy z předchozího veřejného vystavení nebo z Hawlikova líčení, mohlo uměnímilovné publikum opětovně spatřit na současné výstavě. To byl případ kompozice francouzského malíře 17. století Charlese Alphonsa Dufresnoye, znázorňující Herkula ve společnosti lýdské královny Omfalé, žánrového zobrazení muže zabraného do četby ve velké knize, který za svého úspěšného působení ve střední Evropě v roce 1670 namaloval holandský malíř Jacob Toorenvliet, dvojice poprsí starého muže podle předloh Balthasara Dennera nebo plně signovaného květinového zátiší vídeňského malíře Johanna Baptisty Drechslera z roku 1790. A konečně žánrový výjev s tančícími sedláky, tradičně spojovaný s tvorbou antverpského protagonisty tohoto žánru Adriaena Brouwera, lze na základě Hawlikova detailního popisu bez problémů ztotožnit s obrazem v Karlsruhe, Staatliche Kunsthalle, který je ve skutečnosti příkladnou ukázkou jedné z osobitých poloh tvorby haagského malíře 17. století Adriaena Pietersze van de Venne.⁶³

16 – Holandský malíř konce 17. století, **Krajina s pastýři**. Před 1880 Brno, sbírka Josefa Ethlera (předtím Brno, sbírka Ernsta Karla Rincoliniho); dnes Muzeum města Brna

[obr. 5] Další díla osvědčují pohyb mezi brněnskými sbírkami; tak kupříkladu od Rincoliniho k Lauerovi doputoval jeden žánr Caspara Netschera představující „eine strickende Dame, an ihrem Arbeitstische sitzend“. A Ethler naproti tomu z téhož zdroje svou sbírku obohatil kapitálním kusem, kvalitním opakováním obdivované kompozice Carla Dolciho Sv. Cecilie z kurfiřtské obrazárny v Drážďanech, v níž soudobí znalci spatřovali práci malířovy dcery.⁶⁴ Další obrazy Lauer po roce 1842 evidentně zakoupil ze sbírky Karla Alexandra Offermanna a jiné získal v dražbě sbírky zemského advokáta Karla Ulrama (asi 1777–1832), na níž bylo v květnu 1832 mj. předloženo „značné množství dobře zachovaných obrazů“.⁶⁵ Nelze vyloučit, že spolu s dalšími brněnskými milovníky umění patřil Lauer k účastníkům aukcí, které se příležitostně konaly i Brně a které, jako například vydražení části kounicovské obrazárny ze zámku ve Slavkově na počátku dubna 1854⁶⁶ nebo již zmíněné licitace uměleckých děl z pozůstalosti mikulovského probošta Vincenze Weintridta (1856) a Antona Bronnenmayera (1857), nepochybně

nabízely hodnotné a současně i cenově výhodné akvizice. Naprosto specifickou formu při vyhledávání „velmi starých obrazů uznávaných starých mistrů“ – inzeráty, zveřejňované v brněnských novinách – využíval další z brněnských sběratelů Adolf Kwokal (1817–1875), který s obrazy a starožitnostmi („alle Gattungen alterthümlicher Gegenständen aus Porzellan, Glas Elfenbein und Holzschnittarbeit“) také do jisté doby obchodoval.⁶⁷

Na rozdíl od Lauerova kabinetu obrazů máme o Ethlerově obrazové i bohaté grafické kolekci k dispozici mnohem více informací. Soupis obrazů, rytin a knih, k jehož sestavení byl v roce 1870 pro pozůstalostní řízení jako na slovo vzatý znalec povolán sběratel Eduard Sykora (1835–1897), [Příloha IV] stvrzuje někdejší Hawlikovu charakteristiku, podle níž se Ethler jako sběratel obrazů preferoval především krajinomalbu. I vzhledem k zaměření své vlastní umělecké tvorby soustředil ve svém vlastnictví několik „hodnotných“ děl vídeňských krajinářů Martina von Molitora a Josefa Mössmera st. nebo jejich pražského

souputníka Augusta Fridricha Piepenhagen, umělců, s nimiž ho nejspíše pojily kolegiální vztahy. Jejich výtvoři ještě doplnil obrazy zástupců mladší generace krajinářů, mj. Wilhelma Johanna Pollaka, který začal malovat pod vlivem svých známějších švagrů Friedricha Gauermann a Josefa Högera nebo düsseldorfského specialisty Augusta Webera. A ještě s větším zaujetím se zaměřil na budování rozsáhlé grafické sbírky, do níž přednostně zařazoval listy s krajinářskými motivy od holandských a středoevropských rytců, které mu sloužily jako inspirace pro jeho vlastní tvorbu.

Díky výše zmíněnému nákupu čtyř obrazů pro obrazárnu Františkova muzea v roce 1842 existovalo mezi lidmi jisté povědomí rovněž o obrazovém kabinetu Adalberta svobodného pána Widmanna. Ze čtveřice obrazů, které v roce 1862 půjčil na brněnskou výstavu, se kromě ženského portrétu od Tizianova žáka Parise Bordoneho, jehož podobu zachycuje grafický přepis Friedricha Johna, [obr. 6] dochovaly zbývající tři, určené jako díla reprezentanta zlatého věku španělského malířství Bartolomého Estebana Murilla,⁶⁸ dordrechtského krajináře 17. století Aelberta Jacobsze Cuypa⁶⁹ [obr. 7] a proslulé francouzské portrétistky přelomu 18. a 19. století Élisabeth Vigée-Lebrun.⁷⁰ [obr. 8] S výjimkou posledního z těchto obrazů jde o díla, které mají prokazatelně svůj původ ve sbírce, kterou zdědila Widmannova první manželka Julie (1804–1852) po svém otci, svobodném pánu Puthonovi.⁷¹ Widmann byl nadto jedním ze dvou zapůjčitelů, kteří výstavu doplnili o fotografie. Zatímco v jeho případě nejsou jejich témata ani autor blíže specifikovány, neznámý majitel zapůjčil snímek známého benátského fotografa Antonia Fortunata Periniho reprodukcí podobizny legitimního pretendenta francouzského trůnu Henriho d'Artois, vévody z Bordeaux a hraběte z Chambord (1820–1883), který v životní velikosti namaloval baron Louis Auguste Schwiter, blízký přítel Eugena Delacroixe.

Dávným rodinným majetkem zřejmě byly rovněž originály obrazů starých holandských, italských a středoevropských mistrů Samuela van Hoogstraten, Salomona van Ruysdael, Anthonia Palamedese, Aniballa (?) Carracciho, Franze Wernera Tamma nebo kopie podle Anthonise van Dyck, které zapůjčila jednak Anna Chlumecká, příslušnice bohaté obchodnické rodiny Cozzi v Terstu, jednak její syn Petr, důležitá osobnost soudobého brněnského politického a vědeckého života. Přinejmenším jeden z vystavených obrazů lze v současné době identifikovat. Plně signovaný portrét, zobrazující podle tradice švédského kancléře Axela Gustafssona, hraběte Oxiensternu, který v roce 1651 namaloval Samuel van Hoogstraten, prošel před časem londýnskou aukční síní Sotheby's.⁷² [obr. 9]

Naproti tomu s výsledkem vlastních sběratelských aktivit se na výstavě představili dva výrazní, zatím jen málo poznaní členové společenství brněnských sběratelů přelomu padesátých a šedesátých. První z nich, major Karl Kühnl, [obr. 10] se v Brně usadil po svém penzionování

v roce 1859 a záhy se přiřadil ke zdejším horlivým přátelům umění. Rodák z haličského Zoločiva si po studiích na gymnáziu v Rzeszowe a filozofie na lvovské univerzitě zvolil vojenskou dráhu, kterou v roce 1831 zahájil jako kadet pěšího pluku svobodného pána Friedricha Minutilla. Postupně byl povýšen na podporučíka (1835) a rytmistra (1848), a nakonec v roce 1859, kdy ze zdravotních důvodů požádal o penzionování, ad honores na majora.⁷³ Důležitou etapu nejen v jeho vojenské kariéře představuje bezpochyby pobyt v Benátkách, v jehož průběhu se mezi léty 1855 až 1859 z vřelého styku s italským uměním naplno rozvinulo jeho poučené sběratelství a kde nabyl i určité restaurátorské dovednosti. Sběratelská vášeň Kühnla neopustila ani po jeho přestěhování do Brna, kde se naplno věnoval rozšiřování své sbírky, její katalogizaci a restaurování. Zdrojem dalších akvizic se mu staly místní sbírky, mj. Ernsta Hawlika nebo Antona Bronnenmayera, z nichž jmenovitě získal pozoruhodný, dodnes ve Lvově a Vratislavi dochovaný konvolut kreseb a olejových skic rakouských barokních malířů Paula

17 – Johann Heinrich Schönfeld, **Hledači pokladů**, 1658. Před 1880 Brno, sbírka Josefa Ethlera (předtím Brno, sbírky Ernsta Karla Rincoliniho a Vincenze Gerstbauera); dnes Muzeum města Brna

Trogera, Franze Antona Maulbertsche a jeho následovníků Josefa Winterhaldera ml. a Felixe Ivo Leichera.⁷⁴

Kühnlova soustavně, s náležitou odbornou erudicí budovaná a ošetřovaná sbírka obrazů, kreseb, rytin, soch, tapisérií a uměleckořemeslných artefaktů zůstala Brnu zachována do roku 1868, respektive do sběratelovy smrti v květnu 1871. Na sklonku šedesátých let dospěl sběratel k rozhodnutí odkázat své sbírky kraji a městu svého mládí a toto své rozhodnutí stvrdil testamentem, který sepsal v roce 1868. Nejprve lvoňské muzeum (Zaklad Narodowy im. Ossolińskich), mj. i na základě dobrozdání, které si o Kühnlově kolekci obrazů, kreseb, rytin a uměleckořemeslných artefaktů v Brně u učeného rajhradského benediktina a moravského historiografa Bedy Dudika von Chlumecký (1815–1890) vyžádal kurátor muzea Maurycy Dzieduszycki (1813–1877), obohatilo na jaře 1868 devět obrazů italských a nizozemských malířů, údajných děl Petra Paula Rubense, Rembrandta, Bartolomého Estebana Murilla, Giulia Romana, Giorgiona, Sebastiana Concy, Alessandra Varotariho, zv. Padovanino, Jacquese Courtoise, zvaného Bourignon, a kolekce 400 kreseb a rytin. Ta mj. obsahovala kresbu, zaslanou v roce 1515 do Norimberku Albrechtu Dürerovi Raffaelem. Zásilka, kterou koncem května 1868 z Brna Kühnl vypravil za pomoci Dioniza Wołanského, zástupce brněnské pobočky Vzájemné pojišťovny se sídlem v Krakově, zahrnovala ještě publikaci *Disegni originali di Raffaello [...] nella imperial regia accademia di belle arti di Venezia* (1829) s grafickými přepisy třiceti Rafaelových kreseb ze sbírek benátské Akademie a trojici kamejí zobrazujících Leonarda da Vinci, Rafaela a neznámou dívku.⁷⁵ Zbývajících 135 obrazů, 1660 kreseb a grafických listů a další umělecká díla obdrželo muzeum na základě upřesněného testamentu z listopadu 1869 po Kühnlově smrti o tři roky později.⁷⁶ Mezi tehdy darovanými obrazy měly mj. být spolu s originály benátských malířů Palmy il Vecchia, Tiziana, Paola Veronesa a Tintoretta, krajiny Nicolaese Pousina i početnější soubory obrazů staroněmecké školy a nizozemských tvůrců 17. století.

Z několika ukázek, které Kühnl v roce 1862 vybral ze své sbírky, si mohli návštěvníci výstavy utvořit jen dílčí, i když vcelku reprezentativní představu o výsledcích jeho nezměrné sběratelské náruživosti, zaměřené nejen na obrazy, ale i na gotické sochy, nizozemské tapisérie, keramiku nebo středověký a renesanční nábytek. Na jistou osobitost Kühnlova sběratelského přístupu zřetelně ukazuje Trappova glosa o jednom z vystavených obrazů, z níž vyplývá, že sběratel byl schopen ocenit kvality uměleckých děl, které nenaplněvala obecně uznávaná dobová estetická kritéria, a proto se ani netěšila mainstreamovému zájmu tehdejších sběratelů i publika. K údajně „byzantské“ deskové malbě (*„ein Byzantiner Temperabild auf Holz und Goldgrund aus dem 12. Jahrhundert“*), nejspíše ikoně zobrazující výjev z neznámé světecké legendy, Trapp příznačně poznamenal: *„Die Darstellung [...] zeigt eine äusserst primitive Ausführung in der Malerei, welche nur den Archäologen vom Werthe ist.“*

Rovněž vysoký úředník moravského místodržitelství Ernst svobodný pán Rungen získal u svých současníků renomé nadšeného ctitele a znalce umění, který své znalosti prokazoval nejen jako sběratel, ale podobně jako Kühnl nebo Bronnenmayer i jako dovedný restaurátor starých obrazů.⁷⁷ Povšechnou informaci o mnohých „velmi hodnotných“ obrazech v jeho majetku částečně konkretizuje v roce 1862 vystavený soubor šesti obrazů a dvou vyšíváných krajin (*„2 gestickte Landschaften“*). Rungenova zápůjčka sestávala ze dvou portrétů vzniklých v okruhu Anthonise van Dyck, hlavy starce údajně od Tintoretta, zátiší s mrtvými ptáky vlámského specialisty Pietera Boela, dvojice žánrových obrázků připsaných Antoinu Watteauovi, které sběratel nabyl patrně z někdejší sbírky Ernsta Hawlika, a *Svaté rodiny*, vřazené zřejmě na základě signatury hodnověrně do oeuvre Jana Jiřího Heinsche, slezského barokního malíře činného v Čechách a na Moravě. V souvislosti s vlámským zátiším a Heinschovým obrázkem se nabízí možnost jejich ztotožnění s dodnes dochovanými obrazy. V prvním případě s dílem, které s atribucí Pieteru Boelovi prošlo na počátku 20. století známou brněnskou sbírkou továrníka Otty Kuhna (1865–1927) a dnes je ve sbírkách Moravské galerie v Brně na základě správného čtení signatury připsáno jinému vlámskému malíři zátiší Bernaertu de Brindt.⁷⁸ [obr. 11] Ve druhém pak s dnes neznámým obrazem, který v polovině 20. století vlastnil známý pražský obchodník s uměním a sběratel Rudolf Ryšavý (1876–1949).⁷⁹ [obr. 12]

Škoda, že obdobnou identifikaci není možno provést u dvojice obrazů, které na výstavu zapůjčili farář u sv. Jakuba Alexander Praschek a Jakob Strohal, a o nichž dnes jen rámcovou představu dávají pouze lakonické popisy Moritze Trappa. Z fary městského kostela pocházel „zajímavý“ obraz Panny Marie obklopené čtrnácti svatými pomocníky, datovaný údajně do 15. století. S poukazem na jeho výtvarné ztvárnění, barevnost a pojetí draperií uvažoval Trapp o jeho eventuální vazbě k tvorbě Mistra Theodorika.⁸⁰ V majetku Jakoba Strohala se nalézal deskový obraz *Kristus sedící u sloupu* považovaný asi na základě monogramu a letopočtu 1528 za „mistrovské“ dílo „vřehlasného“ norimberského mistra Albrechta Dürera ze závěru jeho tvorby. I když vlastník obrazu zvažoval, jak uvádí Trapp, věnovat obraz Františku muzeu, součástí muzejních sbírek se nikdy nestal a stopy po něm se po Strohalově smrti ztrácejí.⁸¹

Není pochyb, že výstava uskutečněná v roce 1862 utvrdila činitele brněnského veřejného a kulturního života v nezbytnosti připravovat podle možnosti i nadále podobný typ výstav. Tohoto úkolu se podjala umělecká sekce Moravského průmyslového spolku a především z jeho podnětu zřízené Moravské uměleckoprávní muzeum. To se po svém založení v roce 1873 zasloužilo o odborné a organizační zajištění série specializovaných, divácky úspěšných výstav zaměřených na orientální umění (1877, 1883 a 1884), drobné církevní umění (1884), zbraně (1885), nábytek (1880)

nebo vějíře (1876),⁸² jejichž uspořádání bylo jen stěží myslitelné bez účasti mnoha soukromých sběratelů, mezi nimiž nemohli pochopitelně chybět ani ti brněnští.⁸³ Zcela specifické postavení připadlo pak pravidelným výstavám parament, které od roku 1863 až do počátku 20. století v ročních intervalech pořádá Verein der ewigen Anbetung des allerheiligsten Altarsakraments und zur Unterstützung armer Kirchen, s cílem „die Kirchen des Vaterlandes mit geschmackvollen Paramenten zu versehen“.⁸⁴

Na výstavu z roku 1862 na počátku nového století navázala na nesporně vyšší odborné úrovni expozice uměleckých a uměleckořemeslných předmětů z moravského soukromého majetku, kterou u příležitosti 3. konference ředitelů umělecko-průmyslových muzeí v prostorách Moravského umělecko-průmyslového muzea od konce května do poloviny července 1902 uspořádal jeho ředitel Julius Leisching (1865–1933).⁸⁵ Také ji předcházela výzva adresovaná soukromým majitelům a sběratelům s cílem nalézt vhodné exponáty bez ohledu, zda se do jejich majetku dostaly dědictvím po předcích nebo jako rezultat soustředěného sběratelského úsilí. Hlavní Leischingovou intencí bylo shromáždit díla výtvarného a řemeslného umění obtížně dostupná širšímu publiku a nezřídka neznámá i znalcům, upozornit na jejich skutečnou hodnotu, a konečně vydat svědectví o umělecké tvorbě minulosti, o vztahu sběratelů k umění i o jejich neutuchajícím potěšení z krásných věcí.⁸⁶ Nedílnou součástí výstavy byl „malý, ale tím blahodárněji působící výběr znamenitých obrazů“, sestavený z majetku brněnských soukromníků, z nichž některé, například podnikatele Johanna Stikarowského (1846–1919) nebo advokáta a politika JUDr. Alfreda Fischela (1853–1926) lze považovat za skutečné sběratele umění.⁸⁷

V občasné představování úspěchů sběratelské činnosti brněnských milovníků výtvarného umění, zejména obrazů, v průběhu sedmdesátých let pokračovala v rámci výstav soudobého umění umělecká sekce Moravského průmyslového spolku. Poprvé v roce 1870, kdy se ve druhé části oddílu umělecké výstavy zásluhou Josefa Rollera objevilo „vícero významných uměleckých děl“, s nimiž se byli na dobu konání výstavy ochotni rozloučit brněnští sběratelé Josef Ethler, major-auditor Johann Sailler, převelený do Brna teprve v roce 1869, textilní podnikatel Otto svobodný pán Bauer (1839–1894) nebo knihkupec Anton Nitsch (1804–1870).⁸⁸ „Pozoruhodné“ obrazy starých mistrů roztroušené v brněnském soukromém majetku byly veřejně k vidění znovu v roce 1877. Ani v tomto případě však nešlo o jejich samostatnou prezentaci, ale o doplněk k obvyklé přehlídce obrazů „moderních“ umělců. Výstavní výbor umělecké sekce Moravského průmyslového spolku k tomuto kroku vedl záměr umožnit návštěvníkovi výstavy srovnání starého a aktuálního umění.⁸⁹ Je pravděpodobné, že k rozhodnutí shromáždit díla starých mistrů se nechal inspirovat příkladem mnohem rozsáhlejší vídeňské výstavy starého

umění ze sbírek tamních soukromých sběratelů. Tu v roce 1873, v době konání světové výstavy, s příznivým ohlasem přichystali přední odborníci na staré umění, respektive jeho sběratelé Chlodwig kníže zu Hohenlohe-Schillingsfürst (1819–1901), Karl hrabě Lanckoroński-Brzezic (1848–1933) a Moritz Thausing (1838–1884).⁹⁰

Podobně jako vídeňskou výstavu i brněnskou doprovázel katalog, který se však doposud nepodařilo vypátrat. Není dohledatelný ve fondech Moravské zemské knihovny a nedochoval se ani v konvolutu katalogů brněnských uměleckých výstav z let 1851–1870 v Moravské galerii nebo v archívním fondu pořádající instituce Moravského průmyslového spolku, uloženém v Archivu města Brna. Jeho absenci alespoň zčásti nahrazuje podrobný referát, který v novinách *Mährischer Correspondent* uveřejnil sekretář Moravskoslezské hospodářské společnosti a řádný člen Moravského průmyslového spolku Emil Kořistka (1839–1923). [Příloha III] Kořistka, který v Brně mezi tehdejšími znalci umění zaujímal čelné místo, jak o tom svědčí jeho podíl na přednáškách umělecké sekce Moravského průmyslového spolku, jeho pozdější kurátorské působení v Moravském zemském muzeu a v neposlední řadě i vlastní sběratelské nasazení zejména při shromažďování kreseb, byl nepochybně dobře obeznámen s brněnskými sbírkami *in puncto* starého umění. Ve svém referátu s evidentním odkazem na tištěný katalog představil a stručně zhodnotil většinu z dvaceti sedmi vystavených obrazů vlámských (Peter Paul Rubens, Jurian Jacobsz, Carl Breydel), holandských (Ludolph Backhuisen, Pieter van Laer, Johann Weenix, Melchior de Hondecoeter), italských (Francesco Solimena /?/, Antonio Balestra), francouzských (Charles Alphonse Du Fresnois) a rakouských (Johann Christian Brand, Franz Werner Tamm, Maximilian Josef Schinnagl) malířů 17. a 18. století. Na rozdíl od předchozích výstav, na nichž se podíleli soukromí sběratelé, se však tentokrát bohužel nic nedozvídáme o identitě jejich majitelů. A tak pouze u několika málo vystavených obrazů můžeme s jistotou mírou pravděpodobnosti označit sbírky, z níž pocházely. K těmto výjimkám náleží obraz *Herkules a Omfalé* Charlese Alphonsa Dufresnoye, vystavený v roce 1862 na výstavě obrazů a starožitností z majetku Josefa Karla Lauera. O patnáct let později ho zapůjčila jeho dcera Karolina/Charlotta (1840–1906), popřípadě její manžel Josef Roller, v jejichž vlastnictví bylo plátno průkazně zachyceno ještě na počátku 20. století.⁹¹ Tato skutečnost dokládá, že z původní Lauerovy kolekce cca 200 „cenných obrazů starých mistrů“, se po jeho smrti předmětem aukčního rozprodeje, kterého se v dubnu 1870 ve Vídni zhostil renomovaný obchod Dominika Artarii, stala její necelá třetina.⁹² Totožnou provenienci mělo prokazatelně ještě plátno vycházející ze známé Rubensovy kompozice *Peníz daně*, které bylo v roce 1877 pokládáno za malířovu autentickou skicu. A to navzdory skutečnosti, že si Kořistka správně povšiml, že se svým malířským provedením odlišuje od Rubensových

známých přípravných prací. Původ tohoto obrazu, který se po roce 1945 dostal do sbírek Moravské galerie v Brně a je tak zatím jediným exponátem výstavy, který se dosud podařilo vypátrat, prokazuje vlastnický štítek umístěný na jeho rubu.⁹³ [obr. 13] Rozpoznat předpokládaného zapůjčitele lze ještě u nejméně dalších tří obrazů. Zvířecí kus s krocenem připsaný Melchioru de Hondecoeter, jezdecká šarvátka Jacquese Courtoise, zvaného Bourignon a krajina Josefa Maxmilian Schinnagela měly prokazatelně svůj původ v obrazové sbírce Eduarda Sykory, systematicky budované po roce 1863.⁹⁴ Nelze vyloučit, že postupem času se snad podaří specifikovat i další vystavené obrazy a tím případně jejich tehdejší majitele.

Naprosto odlišný charakter měla prezentace starých obrazů, kterou v červnu 1885 hostilo Moravské umělecko-průmyslové muzeum. Z oznámení publikovaných v brněnském denním tisku vyplývá, že šlo nepokrytě o komerční podnik vídeňského malíře a restaurátora Josefa Prema (1842–1913), který se v osmdesátých letech věnoval intenzivně nejen restaurování a kopírování starých obrazů, ale i jejich prodejem. Tento absolvent vídeňské akademie a restaurátorské školy při císařské obrazárně přivezl do Brna vyjma restaurovaných originálů historických obrazů, krajin, zátiší a portrétů renesančních a barokních italských, holandských a rakouských umělců, jmenovitě Palmy Vecchia, Andrey Schiavoneho, Domenica Antonia Vaccara, Johanne-se Glaubera, Willema Claesze Hedy, Giuseppa Recca, Paula Trogera, nacházejících se v jeho majetku, rovněž „*prächtige täuschende*“ kopie starých mistrů, mj. Tiziana, Rubense a Murilla.⁹⁵

Není pochyb, že zejména obě výstavy z let 1862 a 1877, a do určité míry i specializované expozice Moravského umělecko-průmyslového muzea, předznamenávají nejvýznačnější výstavní počín, k němuž v Brně došlo při prezentaci obrazů starých mistrů nacházejících se v brněnském, respektive moravském soukromém majetku. Ten bezpochyby představuje úspěšná výstava, kterou v květnu 1925 za odborné součinnosti znalce Maximiliana Steifa (1881–1942) ve svém sídle, Domě umělců uspořádal Moravský umělecký spolek (Mährischer Kunstverein) jako první ze série retrospektivně zaměřených výstav.⁹⁶

Facit: Nově zjištěné poznatky o výstavách, uskutečněných ve druhé polovině 19. století v Brně, na nichž se z majetku zdejších soukromníků, přátel umění a sběratelů spolu s četnými uměleckořemeslnými artefakty, nejrůznějšími starožitnostmi a pamětihodnostmi objevily rovněž větší soubory obrazů starých a novějších mistrů, přispívají k vítanému faktografickému rozšíření našich stále značně kusých znalostí jak o charakteru a zaměření brněnského soukromého sběratelství té doby, tak o jeho předních i méně známých představitelích. Současné pomáhají korigovat dříve vyslovenou tezi, podle níž „*ve společenské krizi 60. let a definitivně v druhé polovině 70. let po hospodářském*

a finančním krachu v roce 1873 se totálně rozpadla struktura sběratelských elit raně kapitalistické společnosti na Moravě, kultivovaná přísnou protestantskou morálkou středního stavu, humanismem a patriotismem zemské šlechty“.⁹⁷

Přílohy

I. Majitelé exponátů vystavených na výstavě obrazů a starožitností v roce 1862⁹⁸

Karl svobodný pán Baratta-Dragono (12. 8. 1801 Budišov – 11. 6. 1880 Budišov), majitel panství Budišov
Adresář 1862: *Herrschaftsbesitzer, Großer Platz 74*
dvě dřevořezby („*Hirschgruppe geschnitzt von einem Holzknecht bei Gmunden*“, „*Gemsengruppe geschnitzt von einem Holzknecht bei Gmunden*“), evropský a japonský porcelán, ukázka japonského lakového řemesla („*2 japanische Vasen von Vieuxlacs*“) a „*Zwei persische Pantoffeln*“ – č. kat. 11/66, 67, 78, 79, 99, 136, 230, 231, 359

Johann Bergl (23. 5. 1822 Brno – 14. 9. 1885 Vöslau), majitel koželužské továrny a obchodník s kůžemi, majitel realit v Brně, člen Rakouského uměleckého spolku⁹⁹
Adresář 1862: *Lederfabrikant und Lederhändler, Ferdinands-gasse 428/429*
krajina Charlese Hoguea – č. kat. 1/33

Otto Block (5. 8. 1833 Bílsko – 14. 7. 1886 Brno), obchodník se soukenným a galanterním zbožím, majitel realit v Brně¹⁰⁰
Adresář 1862: *Kaufmann, Krautmarkt 319*
obrazy soudobých malířů (Johann Wilhelm Cordes, Robert Zimmermann) – č. kat. 1/75, 89

Eugen hrabě Braid z Ronsecco a Cornigliano (24. 9. 1813 Troubky – 26. 6. 1880 Královo Pole, dnes část Brna), místodržitel, rada, krajský hejtman, poslanec moravského zemského sněmu v Brně, majitel panství¹⁰¹
Adresář 1862: *Statthaltereirat, Renn-gasse 113*
obrazy starých a moderních autorů (Carl Hermann, Friedrich von Mertens); rytina Albrechta Dürera; sochy a reliéfy (originály a sádrové a galvanoplastické odlitky); kolekce řezaného, malovaného a mléčného skla, evropského a orientálního porcelánu a keramiky, alabastrových váz, nábytku („*ein grosser Tisch mit phantastisch geschnitzten Füßen vorzüglichster Arbeit aus dem 17. Jahrhunderte*“), hodin, porcelánu a zbraní; rodinné památky („*Taufzeug von Goldbrokat und Brüsseler-Spitzen, Geschenk der Kaiserin Maria Theresia*“) – č. kat. 1/94, 11/8, 22, 23, 26, 27, 29, 36, 41, 43, 58, 63, 68, 69, 71, 80, 82–88, 115, 118, 121, 125, 143, 157, 159, 161, 163–165, 167, 173, 181, 182, 184–186, 188–196, 201–210, 212, 216, 220, 221, 227–229, 237, 248, 256, 266, 273, 278, 281, 294, 313, 318, 322, 323

Anna hraběnka Braidová z Ronsecco a Cornigliano (19. 9. 1816 – 23. 5. 1883 Štýrský Hradec), roz. hraběnka Wagenspergová, manželka Eugena hraběte Braidy¹⁰²
obraz (?) hraběnky E. Th. Ch. („Rowland-Graham und Catharina Seyton“) a uměleckořemeslné artefakty („Türkischer Beutel in Gold gestickt“ – č. kat. II/61, 198, 283

Stefanie hraběnka Braidová z Ronsecco a Cornigliano (30. 6. 1815 – 24. 1. 1886 Brno), dáma ústavu šlechticů v Brně, sestra Eugena hraběte Braidy
Adresář 1862: *Stiftdame, Krapfengasse 116*
akvarely s topografickými motivy (Hermann von Königsbrunn, Conrad Kreutzer, Karl Jakob Theodor Leybold) a portréty (Josef Emanuel Teltscher); soubor uměleckořemeslných předmětů („Damenarbeit, Polster nach persischer Muster“, „Ei aus Schildpatt mit Gold“, „Becher aus Doppelglas“, „Glas-Flacon mit den Bildern von Abelard und Heloise“) – č. kat. II/19, 46, 64, 260, 268, 274

Ignaz Brand (1818 asi Brno – 20. 12. 1863 Brno), vetešník, majitel obchodu se starožitnostmi v Brně, soudní odhadce
Adresář 1862: *bürgerlicher Tändler und Schatzmeister, Neuthorgasse 546*
dva obrazy Johanna Burgmanna „auf Spinnengewebe gemalt“, „Florentiner Mosaik: Meergebilde“ a „Tafel aus Ruinenmarmor“, wedgwoodská kamenina, řezané a malované sklo, orientální předměty a větší soubor zbraní – č. kat. II/81, 95, 96, 104, 105, 109, 112, 116, 117, 120, 122, 124, 126–129, 139, 151, 183, 199, 219, 222, 258, 264, 265, 280

Josef Břenek (4. 3. 1820 Hranice – 27. 4. 1878 Předklášteří), sochař, řezbář a restaurátor v Brně¹⁰³
Adresář 1862: *Bildhauer, Krapfengasse 32*
dva vlastní drobné sochařské výtvořky: „Kindergruppe in Birnholz geschnitzt“; „Entwurf des Grabmals für Dr. Chytil“ – č. kat. II/296, 364

Ignaz Budař (12. 6. 1812 Stichovice, dnes část Mostkovic – 24. 3. 1883 Brno), středoškolský profesor kreslení na vyšší německé reálce v Brně, amatérský malíř a kreslíř¹⁰⁴
Adresář 1862: *Realschullehrer, Jacobsgasse 120*
zátiší Andrease Lacha – č. kat. I/44

Michael Zikmund hrabě Bukůvka z Bukůvky (15. 9. 1808 Výškovice, dnes část Bílovce – 24. 4. 1882 Hietzing u Vídně), majitel panství Dobromilice¹⁰⁵
Adresář 1862: *Gutsbesitzer, Holzgasse 5*
zlaté hodiny („Eine goldene Uhr in Form einer Lilie vom Jahre 1617“) – č. kat. II/290

Caroline Anna Leopoldina hraběnka Bukůvková z Bukůvky (20. 7. 1819 Kanská – 20. 4. 1893 Vídeň), roz. hraběnka Beesová z Chrostiny, manželka Michaela hraběte Bukůvky z Bukůvky

skleněný pohár („Glasbecher mit vergoldter Deckel und Henkel aus dem 16. Jahrhundert“) – č. kat. II/226[b]

Eduard Buresch (12. 3. 1823 Šlapanice – ?), truhlářský mistr v továrně J. J. Gilaina v Brně
Adresář 1862: *Fabriks-Tischler, kleine Neugasse 64*
dva obrazy sestavené otcem zapůjčitele Franzem Bureschem „aus Schmetterlingsflügeln“ – č. kat. II/91, 97

Rüdiger Deycks (26. 10. 1816 Gersheim – 11. 9. 1887 Brno), obchodník se soukenným zbožím, podnikatel v cihlářství¹⁰⁶
Adresář 1862: *Tuchhändler und Ziegeleibesitzer, Unterzeil 8*
obrazy soudobých malířů (Ludwig des Coudres, Karl Hassenflug, Johann Georg Meyer, zv. Meyer von Bremen) – č. kat. I/103, 104, 106

Isidor (Israel) Doller (7. 7. 1823 Lvov – 20. 11. 1911 Vídeň), obchodník se soukenným zbožím v Brně
Adresář 1862: *Tuchhändler, Neuthorstrasse 542*
„Gestickte Atlasdecke aus dem 17. Jahrhundert“ – č. kat. II/137

Emilie Drascheová (18. 4. 1834 Brno – 17. 5. 1895 Brno), majitelka realit v Brně, dcera Josefa Ethlera, manželka majitele domů Adolfa Drascheho (1813–1877)
dva akvarely Josefa Ethlera – č. kat. I/13, 14

Emanuel hrabě Dubský z Třebomyslic (20. 2. 1806 Vídeň – 19. 9. 1881 Lysice), majitel panství Lysice a Drnovice, moravský zemský hejtman, poslanec Moravského zemského sněmu, člen Spolku pro podporu výtvarného umění ve Vídni a Moravskoslezské hospodářské společnosti¹⁰⁷
Adresář 1862: *Gutbesitzer, mährischer Landeshauptmann, Neufrohlichergasse 162*
„2 Bettlerstatuetten aus Elfenbein und Holz“ a soubor etnografických předmětů a zbraní přivezených z Afriky Erwinem hrabětem Dubským – č. kat. II/94, 110, 111, 113, 114, 130–132, 140, 233, 234, 236

Mathilde hraběnka Dubská z Třebomyslic (27. 11. 1808 Bludov – 15. 10. 1887 Lysice), roz. hraběnka Zierotinová, manželka hraběte Emanuela Dubského
uměleckořemeslné artefakty („Ara aus Elfenbein vom Ende des 17. Jahrhunderts“ a „Zwei Messgewänder aus weissen Seidenstoffe mit aufgelegt färbigen Arabesken, gearbeitet von Mathilde Gräfin Dubsky“) – č. kat. II/288, 289

Christian d'Elvert (11. 4. 1803 Brno – 28. 1. 1896 Brno), historik, dvorní rada, brněnský starosta a poslanec Moravského zemského sněmu, významný činitel Moravskoslezské hospodářské společnosti a její historicko-statistické sekce¹⁰⁸
Adresář 1862: *Oberfinanzrat und Bürgermeister, Ferdinands-torbastei 415*
Josef Zelený „Adresse der historisch Statistischen Section an

ihren Vorstand Herrn Christian d'Elvert“ a „Kriehuber, Bürgermeister Christian d'Elvert, Lithographie, (allegorischer Rahmen von Josef Břeněk“) – č. kat. II/57, 60

Josef Ethler (15. 6. 1796 Brno – 8. II. 1880 Brno), obchodník s módním zbožím a majitel realit v Brně, amatérský malíř, člen Uměleckého spolku Františkova muzea, Spolku pro podporu výtvarného umění ve Vídni, Rakouského uměleckého spolku a jeho brněnské pobočky¹⁰⁹

Adresář 1862: *Kaufmann und Hausbesitzer, Schwarzaadlergasse 484*

kolekce obrazů starých mistrů (Carlo Dolci) a soudobých umělců (Josef Ethler, Friedrich Gauermann, Friedrich August de Leeuw, Josef Mössmer st.) – č. kat. I/26, 27, 38, 79, 80

F. J. viz Franz Janitschek

Louise hraběnka Fiegerová (25. 6. 1800 – 19. 5. 1888 Brno), dáma Ústavu šlechticů v Brně

Adresář 1862: *Stiftsdame, Krapfengasse 116*

výšivka zhotovená Marií Angelikou hraběnkou ze Sprinzensteinu – č. kat. II/286

Michael svobodný pán Forgatsch de Ghymés (26. 9. 1800 Hranice – 20. 12. 1888 Brno), okresní hejtman v Brně, poslanec moravského zemského sněmu, majitel panství¹¹⁰

Adresář 1862: *k. k. Bezirksvorsteher, Krapfengasse 34*

dvě rytiny Jacoba van Ruysdael, nebo Salomona van Ruysdael („*Radierte Landschaft*“) – č. kat. II/56, 62

Emilie svobodná paní Forgatschová (20. 8. 1815 Brno – 30. 7. 1885 Doudleby), roz. hraběnka Vetterová, manželka Michaela svobodného pána Forgatsche šperk („*Halsband mit Cameen*“) – č. kat. II/275

Leopoldine svobodná paní Forgatschová (15. II. 1809 Olomouc – 4. 2. 1896 Brno), roz. hraběnka Bukůvková z Bukůvky, manželka Rudolfa svobodného pána Forgatsche (1794–1863), místodržitelského rady a majitele realit míšeňský figurální porcelán – č. kat. II/246, 249

Hermann Frenzel (12. 6. 1828 Lipsko – 25. 6. 1876 Brno), podnikatel v mydlářství v Brně¹¹¹
dva obrazy soudobých autorů (Heinrich von Rustige, Camille Vennemann) – č. kat. I/5, 97

Henriette Gomperzová (18. 12. 1792 Brno – 30. 4. 1881 Vídeň), roz. Auspitzová, manželka velkoobchodníka a bankéře Philippa Gomperze (1782–1857)
dva skleněné poháry („*Glashumpen mit den Wappen der deutschen Reichsfürsten, 1738*“) a jeden z pozlaceného stříbra („*Humpen mit Arabesken aus Silber und Gold, neu*“) – č. kat. II/178, 226[a]

Josef Gürtler (1812 Česká Lípa – 5. II. 1890 Brno), soukenický mistr a majitel realit v Brně¹¹²

Adresář 1862: *Tuchmachermeister und Hausbesitzer, Josephstadt 61*

krajina Adolfa Heinricha Liera – č. kat. I/78

Marie svobodná paní Hammerstein-Ecquordová (I. 2. 1820 – 4. II. 1874 Gmunden), roz. hraběnka Salis-Zizersová, manželka generála jezdeckého Wilhelma svobodného pána Hammerstein-Ecquorda (1785–1861)

Adresář 1862: *k. k. Generalswitwe, Neufrohlichergasse 156/157*
drobná bronzová plastika („*Jägerin. Ritt auf die Jagd Broncegruppe*“) a uměleckořemeslné artefakty („*Rococo-Uhr aus Boule*“, „*3 japanische Vasen*“, „*Bronzekassette*“) – č. kat. II/74–76, 213, 239, 247

Leopold Haupt (25. 3. 1827 Brno – 29. I. 1904 Zlín), majitel továrny na výrobu kožařského a textilního zboží v Brně, člen Rakouského uměleckého spolku¹¹³

Adresář 1862: *k. k. priv. Leinwand-Fabrikant, Altfröhlichergasse 203*

dva obrazy soudobých autorů (Leopold Löffler, Josef Anton Strassgswandtner) – č. kat. I/18, 40

Albin Heinrich (I. 3. 1785 Břidličná – 5. 4. 1864 Brno), středoškolský profesor na Akademickém gymnáziu, mineralog, kustod Františkova muzea v Brně, člen Rakouského uměleckého spolku a jeho brněnské pobočky, člen Moravsko-slezské hospodářské společnosti¹¹⁴

Adresář 1862: *pens. K. k. Gymnasialprofessor und Kustos am Franzensmuseum, Krautmarkt 296*

soubor obrazů a grafických listů především soudobých autorů (Karl Joseph Aloys Agricola, Nackl [sic]) a ojedinělé ukázky staršího malířství (Carlo Dolci – kopie) – č. kat. I/1, 58, 60, 63, 101; II/1, 24, 31, 39, 51, 55, 160

Ernst Johann Herring svobodný pán z Frankensdorfu (17. 10. 1816 Tennenlohe, dnes část Erlangenu – 31. 10. 1871 Brno), velkoobchodník a majitel uhelných dolů, poslanec Moravského zemského sněmu, člen městské rady a výboru pro správu vnitřního města, prezident Obchodní a živnostenské komory v Brně, člen brněnské pobočky a čestný člen Rakouského uměleckého spolku, majitel statku Habrovany¹¹⁵

Adresář 1862: *k. k. priv. Großhändler, Großer Platz 72*

kolekce pěti obrazů současných malířů (Giuseppe Borsato, Friedrich Gauermann, Edouard Jean Conrad Hamman, [obr. 1] Josef Carl Berthold Püttner), mramorová socha a pozlacený pohár – č. kat. I/25, 46, 48, 53, 87, II/138, 177

Eugen Hodak (8. 9. 1820 Brno – 10. 12. 1877 Brno), úředník moravského místodržitelství v Brně, amatérský malíř, manžel malířky Arnoldiny Hodakové, roz. Zelniziové (1822–1893)¹¹⁶

Adresář 1862: *mährischer Landschaftsbeamte, Rennweg III*
kolekce obrazů soudobých autorů (Arnoldine Hodaková, Joseph Höger) – č. kat. I/16, 19, 88, 91, II/a38

Franz Friedrich Huschka z Ratschitzburgu (5. 3. 1795 Koclířov – 7. 4. 1875 Brno), soukromník v Brně
Adresář 1862: *Privatier, grosse Bäcker-gasse*
nábytek („zwei elegante große Schubladkästchen aus dem Anfang des 18. Jahrhunderts“) – č. kat. II/98, 135

Anna svobodná paní Chlumecká (2. 12. 1801 Terst – 24. 11. 1886 Brno), roz. Cozzi, manželka guberniálního rady Antonína Jana rytíře Chlumeckého (1777–1864)
kolekce pěti obrazů starých mistrů (Samuel van Hoogstraten, [obr. 9] Anthonie Palamedes, Salomon van Ruysdael, Franz Werner Tamm) – č. kat. I/6, 57, 72; II/310, 319

Petr rytíř Chlumecký (30. 10. 1825 Terst – 29. 3. 1863 Brno), právník a historik, archeolog a politik, 1855–1863 ředitel Moravského stavovského zemského archivu v Brně, syn Anny Chlumecké¹¹⁷
Adresář 1862: *k. k. Statthalreierath, Krautmarkt 300*
obrazy starých mistrů (Carracci, Anthonis van Dyck – kopie) – č. kat. II/300, 303

Chrámový poklad brněnské kapituly sv. Petra a Pavla
soubor šesti gotických kasulí ze 14. století [obr. 3] – č. kat. II/5, 6, 9, 10, 12, 13

JUDr. Moritz Illek (17. 7. 1829 Brno – 10. 11. 1884 Brno), notář a advokát v Brně¹¹⁸
Adresář 1862: *k. k. Notar, vordere Rathausgasse 365*
„Antike Uhr“ – č. kat. II/214

Adam Victor Janek (1815–1887), penzionovaný hejtman rakouské armády, člen přírodovědné sekce Moravskoslezské hospodářské společnosti v Brně
Adresář 1862: *pens. k. k. Hauptmann, Neuthorbastei 575*
dva portréty z okruhu Franze Schrotzberga a menší soubor vlastních kreseb – č. kat. II/351–358

ThDr. Franz Janitschek (1811 Mikulov – 14. 12. 1876 Brno), děkan kapituly u sv. Petra v Brně
Adresář 1862: *Domcapitular, Petersberg 273*
kopie podle Corregiova obrazu, rytina Albrechta Dürera a dva uměleckořemeslné artefakty („Goldene Chateleine mit Uhr XVII. Jahrhundert“, „Indisches Kistchen mit eingelegter Arbeit“) – č. kat. II/47, 251, 267, 284

Gustav Josef hrabě Kálnoky (17. 2. 1799 Sibiu – 18. 2. 1884 Štýrský Hradec), majitel panství Letovice
menší kolekce zbraní, mj. „Funktionsschwert des mährischen

Landeshauptmann Grafen von Blümegen vom Jahre 1753“ – č. kat. II/106, 107, 133

arcivévoda Karel Ferdinand (29. 7. 1818 Vídeň – 20. 11. 1874 Židlochovice), syn arcivévody Karla (1771–1847) a vnuk císaře Leopolda II. (1747–1792), generál kavalérie, vojenský velitel na Moravě a ve Slezsku, majitel panství Židlochovice, člen Rakouského uměleckého spolku
Adresář 1862: *General der Cavallerie, Landes-Commandirender, Franz Joseph-Strasse 4/5*

rodinné portréty (Anton Einsle, „Porträt des Erzherzogs Carl, Feldmarschall“; John Ross, „Portrait der Herzogin von Brabant, geb. Erzherzogin von Österreich“; Franz Schrotzberg, „Porträt der Erzherzogin Elisabeth von Österreich“, „Porträt des Erzherzogs Carl Ferdinand von Österreich“, „Porträt der Großfürstin Alexandra Pawlowna von Russland, ersten Gemahlin des Herrn Erzherzog Josef von Österreich, Palatin von Ungarn, von einem 14jährigen Maler in Petersburg mit der linken Hand gemalt“), obrazy (Adeodato Malatesta), sochy („nach Canova“) a zbraně („Damascener-Säbel vom Pascha von Orsova, Sr. Kais. Hoheit dem Erzherzog Josef, Platin von Ungarn gewidmet“) – č. kat. I/2–4, 41, II/34, 59, 103, 141, 152, 158, 218, 305, 382

Josef Kastell (asi 1829 – 29. 8. 1915 Vídeň), úředník válečné pokladny v Brně¹¹⁹
Adresář 1862: *k. k. Kriegscassaaccessist, Meierhofgasse 65*
vlastní výtvoř (,,Tempel und Obelisk aus Taufstein“) – č. kat. II/368, 369

Karl Klesel (1814 Šenov u Nového Jičína – 30. 1. 1880 Brno), pokladník hraběte Vladimíra Mittrowského
Adresář 1862: *gräfl. Mittrowsky'scher Cassirer, Großer Platz 105*
dvě lovecké zbraně soudobého brněnského puškaře Ignatze Deutschera – č. kat. II/4

Max Kobler (17. 6. 1817 Hroznice – ?), nájemce pivovaru v Brně
Adresář 1862: *Bräuhauspächter, obere Brünnergasse 342*
„Chinesisches Album mit Schiffen“ a dva uměleckořemeslné artefakty („Silberlöffel aus dem 16. Jahrhundert“, „Dose mit dem Bronzebilde Ludwig XVI.“) – č. kat. II/77, 269, 277

Marie Kramerová (1813 – 21. 11. 1885 Brno), majitelka realit v Brně, manželka obchodníka s kůžemi Franze Kramera (1792–1872)
Adresář 1862: *Realitätbesitzerin, Ferdinandgasse 45*
krajinomalba J. de Vieux a dva uměleckořemeslné artefakty („Alter silberner Becher mit Münzen“, „Eine Holzasse mit eingelegten Majolicatafeln aus dem 17. Jahrhundert“¹²⁰) – č. kat. I/51; II/257, 285

Karl Kühnl (6. 2. 1812 Zoločiv – 3. 5. 1871 Staré Brno, část Brna), důstojník rakouské armády na penzi¹²¹

Adresář 1862: *k. k. Major, Altbrunn, Bürgergasse 16*
kolekce obrazů italských a německých primitivů („*Der dornengekrönte Heiland. Brustbild auf Holz gemalt /altdeutsche Schule/*“, „*Christi Verlobung mit der h. Katharina, auf Holz und Goldgrund /alte Florentiner Schule/*“, „*Flügel-Altärchen mit fremden Mittelbild /Umbrische Schule/*“, „*Byzantiner Tempera-Bild auf Holz, XIII. Jahrhundert*“) a dalších starých mistrů (Ferdinand Bol, Paris Bordone, Giovanni Benedetto Castiglione, Luca Giordano) a moderních autorů (Karl Joseph Aloys Agricola), středověkých plastik („*Pieta aus Holz geschnitzt, Bassorelievo 16. Jahrhundert*“), nizozemských tapisérií („*Flandrische Tapete aus dem 16. Jahrhundert mit Figurationen nach Raphael*“, „*Flandrische Tapete aus dem 16. Jahrhundert. Darius Familie vor Alexander /an den beiden Tapeten finden sich in den unteren Ecken die Initialen des Quintin Messis/*“), nábytku a keramiky – č. kat. II/7, 14, 40, 89, 90, 223, 298, 299, 304, 306–309, 311, 314, 315, 317

Leopold Kundt (2. 9. 1810 Jihlava – 2. 5. 1879 Brno), majitel papírnictví a obchodu s potřebami pro psaní, kreslení a malování v Brně

Adresář 1862: *Papierhändler, Grosser Platz 78*
dva obrazy soudobých malířů (George Gillis van Haanen, Josef Lauer) – č. kat. I/84, 85

Franz Josef Kupido st. (6. 8. 1786 Brno – 17. 12. 1863 Brno), úředník moravského místodržitelství v Brně, entomolog¹²²
Adresář 1862: *jub. M. ständ. Vicebuchhalter, Altfröhlichergasse 200*

řezba ze slonoviny („*Schlafender Jesus, Elfenbeinschnittwerk aus dem 17. Jahrhundert*“) a dvě medaile – č. kat. II/380, 381

Josef Laminet svobodný pán z Artzheimu (14. 12. 1807 Fulnek – 21. 10. 1876 zámek Gattendorf), prezident moravskoslezského vrchního soudu v Brně¹²³

Adresář 1862: *k. k. wirklicher geheimer Rat, Präsident des mährisch-schlesischen Oberlandesgerichtes*
dvě lovecké pušky – č. kat. II/379

Josef Karl Lauer (13. 5. 1788 Byczyna – 8. 11. 1869 Brno), sekretář Moravskoslezské hospodářské společnosti, redaktor novin *Brünner Zeitung*, člen Spolku pro podporu výtvarného umění ve Vídni, Rakouského uměleckého spolku a jeho brněnské pobočky¹²⁴

kolekce obrazů starých (Adriaen Brouwer [Adriaen Pietersz van de Venne], [obr. 5] Caspar Netscher, Jakob Toorenvliet, Charles Alphonse Dufresnoy, Jean Bonnel nach Denner, Johann Baptist Drechsler) a soudobých mistrů (Johann Nepomuk Rauch, Van Haanen, Johann Frankenberger, Gustav Barbarini) – č. kat. I/7, 9, 10, 15, 39, 47, 49, 52, 55, 62, 70, 81, 90, 95

Rosa/Rosina hraběnka Lažanská z Bukové (25. 2. 1831 Vídeň – 7. 2. 1915 Salzburg), roz. svobodná paní Mack, manželka moravského místodržitele Leopolda hraběte Lažanského z Bukové (1801–1860)

album věnované Leopoldu hraběti Lažanskému s kresbami Rudolfa Alta, Josefa Blitzfelda, Karla Josefa Demutha, Františka Domka, Josepha Hasselwandtera, Antona Mayssla – č. kat. I/16, 18, 20, 25, 32, 33, 50, 52, 54

Anton Le Monnier (21. 12. 1819 Frankfurt nad Mohanem – 17. 6. 1873 Vídeň), policejní ředitel v Brně¹²⁵

Adresář 1862: *Regierungsrat und Polizeidirektor, Dominikanerplatz 187*

dvě písemné památky („*Manuscript des Ministers von Stein*“, „*Die sämtlichen Grade und Abzeichnungen der Freimaurerloge in Brünn unter Kaiser Joseph II.*“) – č. kat. II/101, 282

Adolf Loos st. (17. 8. 1829 Jihlava – 31. 3. 1879 Brno), sochař a kameník v Brně¹²⁶

tři uměleckořemeslné artefakty („*Ein Ring mit einem Porträt*“, „*Eine Uhr mit Medaillons*“, „*Eine Monstranz mit Kreuzparfikel*“) – č. kat. II/291–293

Alois Marowsky (1830 Brno – 13. 4. 1873 Brno), slévač mosaží a majitel domu v Brně¹²⁷

Adresář 1862: *Gelbgiesser und Hausbesitzer, Augustinergrund 51*

„*3 Stoffbilder, 18. Jahrhundert*“, měděný reliéf a „*2 Drachen von Bronze, ausgegraben bei Nikolsburg*“, soubor zbraní – č. kat. II/100, 119, 179, 180, 217, 295

Josef hrabě Mazzuchelli (3. 7. 1811 Milán – 11. 5. 1885 Brescia), rada moravskoslezského vrchního soudu, poslanec Moravského zemského sněmu, člen obecního výboru města Brna, statkář¹²⁸

Adresář 1862: *k. k. Oberlandesgerichtsrath, Ferdinandsthorbastei 416*

obrazy současných malířů (Constantin Cretius, Franz Theodor Grosse „*Cartons zu Gemälden der Sündfluth*“) – č. kat. I/21, 71; II/360–363

Johann baron Metzburg (26. 1. 1815 Vídeň – 28. 7. 1889 zámek Stiebar u Grestenu), dvorní rada a viceprezident moravského místodržitelství v Brně¹²⁹

Adresář 1862: *k. k. Hofrat, Neuthorstrasse 543*

obrazy soudobých malířů (Karl Marco, Michael Micheli), bronzové antické sochy („*Selenus mit dem Jungen Bacchus, Broncestatue*“, „*Herkules. Broncestatue*“, „*Solon. Antike Broncestatue aus Herkulaneum*“), uměleckořemeslné předměty („*Becher aus Steinbockhorn*“, „*Jagdhorn aus Elfenbein mit Bild und Wappen Sobieski's*“, „*Drei antike Phiolen*“, „*Zwei Bronze-Vasen aus Japan*“) – č. kat. I/102; II/365–367, 370–374, 382

Franz Migerka (20. 9. 1828 Reintorl – 21. 2. 1915 Vídeň), textilní odborník, sekretář Obchodní a živnostenské komory v Brně, čestný člen Moravského průmyslového spolku, člen Rakouského uměleckého spolku¹³⁰

soubor autorsky určených (Antonio Ermolao Paoletti, C. Reichhardt) a neurčených výtvarných děl a jeden uměleckořemeslný artefakt („*Spielbrett mit Elfenbein eingelegt, 18. Jahrhundert*“) – č. kat. 1/17, 30, 82, 92, 98; 11/172, 312, 316

Julie hraběnka Mittrowská z Mitrowitz a Nemysle (5. 10. 1832 Kalksburg, dnes část Vídně – 7. 3. 1895 Vídeň), roz. hraběnka Salis-Zizersová, manželka Vladimíra hraběte Mittrowského

mešní roucho („*Ein Messkleid, gearbeitet von Kaiserin Maria Theresia, geschenkt der Familie Dietrichstein für die Schlosskapelle in Sokolnitz*“) – č. kat. 11/287

Vladimír hrabě Mittrowský z Mitrowitz a Nemysle (17. 4. 1814 Dolní Rožínka – 6. 4. 1899 Sokolnice), majitel panství Pernštejn a Sokolnice, poslanec Moravského zemského sněmu, člen-korespondent Obchodní a živnostenské komory v Brně, kurátor Moravského uměleckořemeslného muzea, člen Rakouského uměleckého spolku¹³¹

Adresář 1862: *Güterbesitzer, Großer Platz 105*

veduta hradu Pernštejna, drobná bronzová plastika (Claude Michel, zv. Clodion „*Genien mit Trauben, Bronze Gruppe*“) a dvouhlavňová puška brněnského puškaře Ignaze Deutshera – č. kat. 11/232, 302, 324

Heinrich Morgenstern (15. 6. 1830 Uherský Ostroh – před 1906 Brno), vedoucí obchodu v Brně, člen Moravského průmyslového spolku, místopředseda jeho umělecké sekce

Adresář 1862: *Geschäftsführer, Franz Joseph Strasse 2*

obraz Ludwiga Halausky – č. kat. 1/105

Anton Müller (5. 1. 1797 Oslavany – 27. 4. 1875 Brno), spolu-majitel uhelných dolů v Oslavanech, majitel domu v Brně, člen Rakouského uměleckého spolku

socha („*Schlafendes Kind aus Marmor*“), zbraně a uměleckořemeslné artefakty – č. kat. 11/108, 134, 166, 255, 263, 276

M. v. B. viz Michael Zikmund hrabě Bukůvka z Bukůvky (?)

N.

obraz Carla Grubase – č. kat. 1/54

N. N.

fotografie Antonia Fortunata Periniho („*Photographie des Grafen von Chambord [...], welche Perini in Venedig nach dem lebensgroßen Bild, von Baron Schwitter gemalt*“) a

akvarel Heinricha Stohla – č. kat. 11/3, 21

Karl Nowotny (15. 3. 1815 Lysá nad Labem – 15. 6. 1894 Brno), inženýr moravského místodržitelství v Brně, člen Moravského průmyslového spolku

Adresář 1862: *k. k. Ingenieur-Assistent, Ugartestrasse 38*

obraz Ludvíka Kohla („*Inneres einer Kirche*“) – č. kat. 1/107

Karl Offermann st. (27. 11. 1792 Brno – 28. 9. 1869 Gattendorf), textilní průmyslník v Brně, člen Spolku pro podporu výtvarného umění ve Vídni a Rakouského uměleckého spolku¹³²

Adresář 1862: *k. k. priv. Tuchfabrikant, Mühlgraben 14/15*

kopie obrazu Augusta Riedela („*nach Riedl, Judith*“) a sádrový odlitek („*A. Donndorf nach Rietschel, Martin Luther*“) – č. kat. 1/76, 11/53

Karl Pergler z Perglasu (8. 7. 1793 Kaceřov – 2. 5. 1868 Brno), generál jezdeckva¹³³

Adresář 1862: *General der Cavallerie, Rennergasse 113*

„*Jagdbecher aus Elfenbein*“ – č. kat. 11/250

Erasmus Ploner (5. 5. 1787 Brno – 4. 2. 1877 Brno), rada zemského soudu v penzi v Brně

Adresář 1862: *jub. k. k. Landesgerichtsrat, Ferdinandsthorbastei 415*

tři obrazy starých mistrů (Rembrandt-kopie, Hans Rottenhammer, Norbert Grund) – č. kat. 11/375–378

Julie Plottová (31. 10. 1813 Karlovy Vary – 8. 1. 1898 Brno), vdova po jihlavském staviteli Karlu Plottovi, porodní bába v aristokratických rodinách, majitelka realit v Brně¹³⁴

Adresář 1862: *Baumeisterswitwe, Hausbesitzerin, Altfröhlichergasse 199*

dva obrazy soudobých malířů (Remi van Haanen, Wouterus Verschuur) – č. kat. 1/22, 99

Alexander Praschek (1822 Brno – 26. 4. 1873 Brno), konsistoriální rada a farář u sv. Jakuba v Brně

Adresář 1862: *Konsistorialrat und Stadtpfarrer, Jacobs-gasse 126*

gotický obraz z 15. století – č. kat. 11/301

Ernst Rektořík (1. 1. 1802 Brno – 22. 3. 1887 Brno), účetní rada v Brně, bratr malíře a kreslíře Františka Xavera Rektoříka (1793–1851)

Adresář 1862: *k. k. Rechnungsrat, Bäckergasse 1*

dvě díla Františka Xavera Rektoříka („*Römische Palast-Ruine*“, „*Gebirgslandschaft*“) – č. kat. 1/29, 37

Josef Roller (14. 3. 1833 Šternberk – 23. 4. 1893 Brno), středoškolský profesor v Brně, malíř, zeť Josefa Karla Lauera, člen Moravského průmyslového spolku a Moravského uměleckého spolku¹³⁵

dva obrazy soudobých autorů (Adolf Theer, Leopold Fischer) – č. kat. 11/42, 48

Ernst svobodný pán Runge (1809 Brno – 10. 10. 1871 Brno), úředník moravského místodržitelství v Brně¹³⁶

Adresář 1862: *k. k. Statthaltereiofficial und Hausverwalter, Lazarskyplatz 1*

kolekce šesti obrazů starých mistrů (Tintoretto, Pieter Boel, „Van Dyck'sche Schule“, Jan Jiří Heinsch, Antoine Watteau) a „2 gestickte Landschaften“ – č. kat. 1/8, 11, 23, 65, 66, 96; 11/92, 93, 320

Adolf Selb (15. 9. 1829 Brno – 6. 3. 1903 Brno), umělecký barvíř a krasnobarvíř v Brně¹³⁷

Adresář 1862: *Schönfärber, Altbrunn, Ugartestrasse 222*

tři obrazy malířů 19. století (Anton Kirchbner, Johann Baptist Lampi ml. [obr. 14]¹³⁸) – č. kat. 1/12, 59, 77

Franz hrabě Schaaffgotsch (18. 5. 1797 Kravaře – 27. 3. 1875 Vlčice), generál jezdecký, majitel statku a zámku Vlčice u Javorníku

Adresář 1862: *k. k. General der Cavallerie, Krapfengasse 70*
drobná bronzová socha („Broncestatue des Kaisers Nicolaus von Russland“) – č. kat. 11/11

Marie Philippine hraběnka Schaaffgotscheová (15. 1. 1792 – 18. 7. 1863 Brno?), roz. kněžna Fürstenbergová, manželka Jan Josefa hraběte Schaafgotsche (1794–1874), poslance Moravského zemského sněmu, majitele panství Biskupice u Jevíčka

soubor uměleckořemeslných předmětů ze skla, porcelánu, zlata, stříbra, drahých kamenů, slonoviny, perleti, mramoru nebo kokosových ořechů, mj. „Großer Glaspokal mit dem gräflichen Colowrat'schen Wappen“, „2 alte Becher aus Cosnuss geschnitzt“, „Crucifix mit Edelsteinen“, „Vergoldter Becher mit Cameen“, „Perlmutterdose mit Tritonen und Nereiden en Basrelief“, „Marmordöschen mit Silberdeckel, Türkisen und Rubinen“ – č. kat. 11/65, 174–176, 197, 215, 224, 240–243, 245, 252, 254, 270, 272, 279

Josef Schneider (1839 – ?), majitel domu

Adresář 1862: *Hausbesitzer, Unterzeil 58*

dva obrazy (Jacob van Schuppen, anonym) – č. kat. 1/56, 69

Emil Schwarz (životní data neznámá)

„große in Gold gefasste Perle von 70 #. [...] ein seltenes Exemplar und ein wertvolles Schmuck“ – č. kat. 11/259

Clemens Schwegerle (19. 3. 1811 Augsburg – 4. 3. 1902 Brno), člen Moravského průmyslového spolku¹³⁹

Adresář 1862: *Gasbeleuchtungs-Inspektor, Möritzergasse 519*
dva uměleckořemeslné předměty („Dose aus Marmor“, „Dose von Schildpatt mit Silber“) – č. kat. 11/261, 271

Josefine svobodná paní Stella (13. 2. 1814 Brno – 18. 6. 1899 Brno), roz. Wankeová, manželka zemského advokáta, člena

městského zastupitelstva a vrchního ředitele První moravské spořitelny v Brně Josefa rytíře Stelly (1804–1860)

Adresář 1862: *Landesadvocatenswitwe, Rennergasse 112*

soubor sedmi obrazů současných malířů (Friedrich Gauer-
mann, Hans Gude, Charles Hogue, Louis Mayer, Johann
Georg Meyer, zv. Meyer von Bremen, Adolph Tidemand,
Salomon Leonardus Verveer), menší kolekce drobných
bronzových plastik (mj. Paul Comolera) a nábytek („2 ge-
schnitzte Sessel und ein geschnitztes Tischchen“) z brněn-
ské továrny Rudolfa Feega – č. kat. 1/24, 34–36, 42, 45, 83,
11/169–171, 187, 200, 211

Maria Therese hraběnka Strachwitzová z Gross-Zaucha a Camminetze (2. 3. 1833 Napajedla – 10. 7. 1896 Černá Hora), roz. ze Stockau, manželka Alfreda hraběte Strachwi-
tze (1829–1899)

Adresář 1862: *Gutbesitzerin, Großer Platz 94*

tři orientální artefakty („Geschnitzte Etagere mit Tafeln
von Vieuxlac“, „Chinesischer Vieuxlac-Kasten“, „Chinesischer
emailierter Schmuckbehälter“) – č. kat. 11/70, 72, 73

Jakob Strohal (2. 5. 1788 asi Brno – 11. 6. 1870 Kobeřice), ma-
gistr farmacie, člen Moravskoslezské hospodářské společ-
nosti, majitel realit v Brně¹⁴⁰

Adresář 1862: *Hausbesitzer, Schwabengasse 18*

dva obrazy starých mistrů, mj. „Albrecht Dürer, Christus an
der Säule, 1528“ – č. kat. 1/61, 11/321

Clara Suchanková (15. 6. 1833 Brno – 13. 3. 1932 Vídeň), roz.
Voglová, manželka správního úředníka, finančního rady
JUDr. Emanuela Franze Suchanka (1819–1883)

„Brosche aus Florentiner Mosaik“ a „Kopfeiner Bacchantin aus
Lawa geschnitten“ – č. kat. 11/252, 262

Josef Tarisch (19. 10. 1800 Prostějov – 14. 10. 1883 Brno),
výrobce kovového nádobí, později soukromník v Brně, člen
Spolku pro podporu výtvarného umění ve Vídni¹⁴¹

Adresář 1862: *Privater, Großer Platz 103*

soubor obrazů soudobých malířů (George Gillis van Haa-
nen, Remi van Haanen, Anton Maria Ludwig Kriebel, La-
dislaus Eugen Petrovits, Karl Wilhelm Tornau) – č. kat. 1/28,
32, 50, 64, 67, 73

Josephine hraběnka Troyerová (9. 11. 1789 – 16. 3. 1862 Brno),
roz. hraběnka z Althannu, manželka rady arcibiskupského
lenního soudu v Olomouci Johanna Baptisty hraběte Troyera
(1776–1837)

Adresář 1862: *k. k. Kämmererwitwe, Holzgasse 2*

dva obrazy současných autorů (Girschner, Franz von Ha-
bermann) – č. kat. 11/28, 37

Stephanie hraběnka Troyerová (21. 2. 1816 Brno – 22./23. 7. 1886 Ischl), dáma Ústavu šlechticů v Brně, dcera Josephiny hraběnky Troyerové

obrazy a kresby současných autorů (Girschner, Ludwig Schnorr von Carolsfeld, W. Lehmann), alabastrové sochy (Luigi Pampaloni), odlitky antických kamejí a „*Egyptischer Obelisk aus Rosso antico*“ – č. kat. I/100, II/15, 30, 35, 44, 45, 49, 144–150, 153–156, 162

Josef Tschetscher (1823 Rajhrad – 4. 7. 1900 Brno), čalouník a dekoratér v Brně

Adresář 1862: *Tapezierer, Großer Platz 76*

drobná bronzová plastika Antona Dominika von Fernkorn („*Statuette des Erzherzogs Karl*“) – č. kat. II/244

JUDr. Edward/Eduard Ulrich (9. 3. 1813 Sobotín – 4. 10. 1881 Brno), advokát, viceprezident moravské advokátské komory, poslanec Moravského zemského sněmu, zeť Františka I. Kleina (1800–1855); člen Rakouského uměleckého spolku¹⁴²

Adresář 1862: *Advokat, Großer Platz 84*

anonymní krajinomalba – č. kat. I/74

Julius Vollgold (1819 Berlín – po 1875 asi Vídeň), modelér a sochař doložený 1867–1871 v Brně

Adresář 1862: *Fabriksdirektor, grosse Neugasse 75*

vlastní výtvar („*Gotischer Becher*“) – č. kat. II/384

Výbor brněnské první městské části

dva obrazy soudobých malířů (Friedrich Gauermaun, [obr. 1] Hippolyte Lipinski) – č. kat. I/31, 86

Gustav Watzka (24. 8. 1817 Ivančice – 25. 5. 1866 Brno), sekretář Rosické dráhy v Brně

Adresář 1862: *Secretär der Rossitzer Eisengahn, vordere Rathausgasse 366*

tři plastiky (Johann Baptist Preleuthner „*Broncestatue des Meisters Pilgram*“ a „*Zwei Bettlerstatuen*“) – č. kat. II/348–350

Adalbert svobodný pán Widmann (29. 4. 1804 Plaveč – 23. 8. 1888 Plaveč), poslanec Moravského zemského sněmu, zemský hejtmán, majitel panství Plaveč, zeť Johanna Baptisty svobodného pána Puthona (1776–1839); člen Rakouského uměleckého spolku¹⁴³

Adresář 1862: *Gutbesitzer, Holzgasse 5*

kolekce obrazů starých mistrů (Paris Bordone, Élisabeth Vigée-Lebrun, Aelbert Jacobsz Cuyp, Bartolomé Esteban Murillo (?) [obr. 6–8]), odlitek reliéfu z papírmaše od norimberského výrobce C. W. Fleischmanna („*Fleischmann, die Gerechtigkeit, aus Steinpappe nach dem Original des Veit Stoss im Rathsaale zu Nürnberg*“) a jedna fotografie – č. kat. I/20, 43, 68, 93, II/235, 347

Gustav Winter (24. 12. 1829 Vídeň – ?), vrchní inženýr severní dráhy císaře Ferdinanda a šéf údržby tratí Rakouské společnosti státní dráhy v Brně

akvarel Sebastiana Wegmayera a anonymní zátiší – č. kat. II/2, 297

Franz Josef hrabě Wratislaw z Mitrowic (18. 4. 1813 – 17. 1. 1879 Vídeň), c. k. komorník, sekretář moravského místodržitelství v Brně¹⁴⁴

portrét Josefa Kriehubera („*Portrait eines Cavaliers im türkischen Anzug*“) – č. kat. II/17

Wilhelm Wrazdil (1823 Olomouc – 15. 4. 1884 Brno), truhlářský mistr v Brně

Adresář 1862: *Tischlermeister, kleine Bäckergrasse 94*

reliéf („*Genien mit Ziegenbock, Hautrelief*“) – č. kat. II/142

Zemský archiv v Brně

jezdecká standarta z radnice ve Vyškově („*Reiter-Fähnlein vom Jahre 1615*“) – č. kat. II/102

Zdenko Otto hrabě Zierotin (23. 11. 1812 Brno – 18. 11. 1887 Vídeň), majitel panství Bludov

Adresář 1862: *Gutbesitzer, Großer Platz 73*

početnější soubor chladných a palných vojenských a loveckých zbraní z rodinné zbrojnice na zámku Bludov a několik uměleckořemeslných artefaktů ze slonoviny, želvoviny, perleti, mramoru a emailu, mj. „*Elfenbeinbecher mit dem geschnitzten Mythos vom Neptun*“, „*Venetianische Kasette aus mit Goldverzierungen*“ – č. kat. II/325–346

II. Zpráva Jana Ohéřala o sbírkách Antona Bronnenmayera a Ignaze Branda z roku 1855

Unsere Stadt stellt sich anderen Städten auch dadurch würdig an die Seite, daß in ihr ausgerichtete wissenschaftliche und Kunstschatze bewahrt werden. Leider haben aber weder jene noch diese einen Mittelpunkt, einem Saal oder Halle, ein Gebäude, wo dieselben neben einander der allgemeinen, fortdauernden Besichtigung und Benützung gewidmet wären. Alles ist zerstreut, hie und da, größtenteils bei Privaten, oft dem Zufalle Preiss gegeben, ob eine Sammlung bewahrt, erhalten oder vergrößert wird. Brünn, eine Stadt von 60.000 Einwohnern, durch ihre Bildung und Industrie berühmt, entbehrt bis jetzt einer öffentlichen Bibliothek, die täglich und an Ort und Stelle benützt werden könnte. An Büchern und an seltenen Werken ist eben kein Mangel. [...]

*Ebenso wünschenswerth wäre es, daß die Naturalien- und Kunstsammlungen Brünns der öffentlichen, stäten Besichtigung zugänglich würden; auch sie sind größtenteils verborgen, verhältnismäßig nur von Wenigen gekannt und doch oft vorzüglich und aller Beachtung werth.*¹⁴⁵

[...]

Herr [Anton] Bronne[n]mayer, ein Jünger und ein Freund der Kunst, sammelt interessante Gegenstände, die durch ihren ästhetischen Werth oder durch Seltenheit und Originalität merkwürdig sind. Er selbst malt und zeichnet, und hat dadurch eine größere Sicherheit bei der Beurtheilung des technischen und Kunst-Werthes eines Gemäldes erlangt; so ist ihm gelungen, Manches von dem Verderben zu retten, was jetzt Augen und Geist angenehm anspricht. Mehrere Sachen, die Herr Bronne[n]-mayer hat, und in der Oeffentlichkeit besprochen worden und andere verdienen es, daß man die Aufmerksamkeit der Kunstkenner oder der Freunde von Seltenheiten darauf lenkt. Darunter ist die cylindrische Wasseruhr,¹⁴⁶ die gar kein Räderwerk hat und bloß durch die Bewegung des in einer messingenen Büchse hermetisch verschlossenen Wassers bewegt wird. [...] Eine schöne Schnitzerei in Elfenbein, auf einem Spazierstocke, die aus dem Jesuitenkloster stammt, stellt äußerst kunstreich fünf Köpfe dar, darunter Martin Luther und Johann Huss; man muß dieselbe sehen, um die Mühe und Gewandheit des Künstlers anzuerkennen, der auf einem sehr kleinen Raume und für einen untergeordneten Zweck eine besondere Meisterschaft bewährt hat. – Eine Rarität, die in den letzten Jahren in Journalen besprochen wurde, ist das Gemälde auf Spinnengewebe, welches über 200 Jahre alt sein soll. Es stellt ein Seestück dar.¹⁴⁷ Herr Bronne[n]mayer ist der Ansicht, daß von demselben Meister mehrere Stücke in gleicher Art vollendet worden sein mögen; das, was er besitzt, bekam er aus dem Nachlasse des Erzpriesters bei der St. Jacobs-Pfarr, Herrn Böhm. – Ich bin Herrn Bronne[n]mayer sehr verbunden, daß er mir gestattet in seinem Salon zu verweilen, welcher durch Gemälde und andere Kunstgegenstände geschmückt ist; mit einer großen und liebenswürdigen Zuvorkommenheit machte er mich mit denselben bekannt; ich sehe, es thut ihm, wie jedem durch die Schöpfungen des Genies gehobenen und begeisterten Manne, wahrhaft wohl, sich mittheilen und durch Offenbarung seiner Ansichten mich an seinem Genuße Theil nehmen zu lassen. – Von seinen Arbeiten zeigte er mir das präcis und mit Fleiß vollführte Bild des frühern Brünner Thors, welches vor dessen Niederreißen auch von Herr Hirsch und von Professor Maysl gezeichnet wurde. [...]

Herr Bronne[n]mayer wird, ich kann dafür bürgen, Jedermann seine Sammlungen bereitwilligst zeigen und deßwegen zeige ich seine Wohnung: Bäckerstrasse Nr. 117, im ersten Stockwerke, an.

[...]

Einer der Herrn, die sich in den letzten Jahren in die Reihe unserer eifrigen Kunstfreunde gestellt, ist Herr Ignaz Brand, beedeter Schätzmeister. In seiner Wohnung, am Neuthore, kann man sich einige Stunden mit Besichtigung seiner Gemälde, Kupferstiche, Lithographien u. s. w. nützlich unterhalten. Herr Brand sammelt die Kunstgegenstände und Seltenheiten aller Art mit Umsicht und mit Sachkenntnis. Sein Geschäft gibt ihm öfters die Gelegenheit Gegenstände zu erwerben, die sonst in alle Winde zerstreut würden. Wie oft geschieht es, daß Sammlungen oder Sachen, die irgend Jemand

sein ganzes Leben hindurch als Kunstwerke oder Merkwürdigkeiten bewahrt und wertgehalten, nach seinem Tode unter dem Hammer kommen und von Unwissenden als leerer Tand angesehen, als Spielwerk erkauft und verschleudert werden. Herr Brand findet sonach häufige Veranlassungen, durch Kunstgegenstände seine Sammlung zu bereichern, die es nicht bloß als Geschäftsmann anlegt, sondern als Freund der Kunst und geleitet durch das Vergnügen, das sie ihm gewährt. Wir sehen hier ausgezeichnete Portraits der Kaiserin Maria Theresia und des Kaiser Joseph vom Hofmaler Maytens [sic], Bachanalien von Luca Giordano, vorzügliche Thierstücke, Landschaften, überhaupt werthvolle ältere und neuere Oelgemälde von tüchtigen Meistern. Ältere und neuere Kupferstiche, englische, französische, dann aus der niederländischen Schule sind zahlreich vorhanden; fast vollständig besitzt Herr Brand die berühmten Blätter des Wiener Kunstvereins. Von Antiquitäten und seltenen Schausachen werden uns Stein- und Elfenbeinarbeiten, schöne Alabaster-Vasen, antike Bronzekandelaber, Porzellan-Figuren, chinesische Fächer, Dosen, eine Opiumpfeife, der Grundriß der Kirche von Jerusalem u. s. w. vorgezeigt. Endlich können wir einigen chinesischen Büchern unsere Aufmerksamkeit zuwenden, darunter sind Werke des weisen Confuzius oder Kong-tse, des Wiederherstellers, der chinesischen Staatsreligion, welche allein den gebildeten Chinesen, – diesem krystalisirten „Menschenvolk“ – über allen Zweifel erhaben erscheint, obwohl sie im Grunde atheistisch, gottesläugnerisch ist, so daß das chinesische Sprüchwort sagt:

Kong-tse's Schüler allein auf der Dinge Wesen sehen,
Ihren Augen immer Frühlinglüfte wehen.¹⁴⁸

III. Referát Emila Kořistky o brněnské výstavě starých mistrů, uskutečněné v roce 1877¹⁴⁹

In einem Nebensaale ist eine Collection von Gemälden alter Meister ausgestellt. In einer Stadt wie Brunn, wo sich, außer den schüchternen Anfänge einer Galerie im Franzensmuseum, keine Gemäldesammlung, ja nicht eine Sammlung von Kupferstichen vorfindet, muß es sehr empfehlend und löblich erscheinen, durch eine zeitweilige Ausstellung von Werken älterer Meister, welche sich zerstreut im Privatbesitze befinden, anregend wirken, den Sinn zur Kunst zu beleben. [...]

Im Ganzen sind 27 Bilder ausgestellt, darunter 6 Landschaften, 2 Seebilder und 3 Stilleben. Wir nennen Nr. 76: „Dädalus und Ikarus“, ein realistisch gefaßtes Bild mit kräftigen Schatten, das in der Einfachheit der Behandlung in der Tat die Art Caravaggio's (1569–1609) bekundet.

Das „schlafende Mädchen“ (Nr. 64) von einem unbekannten Meister, jedenfalls aber einem Italiener, ist coloristisch sehr bedeutend und läßt in der Stimmung des Ganzen einen Meister erkennen. „Anbetung des Christuskindes durch die Hirten“ und „Kreuzabnahme“ (Nr. 73 und 74) von Antonio Balestra (1666–1740), sowie

die Skizze von Solimena (?) (1657–1747) „Die Himmelfahrt der heil. Katharina.“ Nr. 63: „Herkules und Omphale“ von Charles Alphons Fresnois (1611–1665) ist ein sehr sorgfältig durchgeführtes, durch die Weichheit der Töne ausgezeichnetes Bild. ¹⁵⁰ Die Skizze von Rubens (Nr. 62) zu dem berühmten „Zinsgroschen“ ist coloristisch des großen Meisters würdig und unterscheidet sich von anderen Rubens'schen Skizzen nur dadurch, daß sie mehr ausgeführt ist. ¹⁵¹ Durch kräftiges Colorit und routinierte Mache interessiert die Nr. 72: „Reiter mit Standarte“ von Courtois (Bourgignon) (1621–1676). ¹⁵² Breydel's (1677–1744) Reitergefechte (Nr. 87 und 88) sind sehr lebendig concipirt und durch sorgfältig glatte Malweise hervorragend. Nr. 65: „Schwärzer in einem Engpasse“ von Peter Van Laar (1613–1673) ist durch harmonische Farbentönung recht anziehend. Jurian Jacobsz (1630–1664) imitiert in seinen, mit kühner Phantasie dargestellten Jagdszenen (Wolf und Bärenjagd) ganz die Weise seines berühmten Lehrmeisters Franz Snyders. Johann Christian Brands (1723–1795) Landschaften (Nr. 69, 70, 71) sind technisch vorzüglich und gut gestimmt, diesgleichen M. J. Schinagel's (1694–1762) Landschaft Nr. 82. ¹⁵³ Erwähnungswert ist auch „die Landschaft mit weiter Fernsicht“ von Isaak Moucheron (1670–1744), zur welcher Van der Velde die Staffage gemalt hat. ¹⁵⁴ Von Ludolph Backhuisen (1631–1709), diesem berühmten Meister der Beleuchtungseffekte sind 2 Bilder (Nr. 66: „Seesturm mit gescheiterten Schiffe“ und 67 „Seesturm“) in der Ausstellung, leider sind beide sehr ruiniert. Ein in jeder Beziehung vorzügliches Gemälde ist Nr. 79: „Todter Hase und Federwild“ von Johann Weenix (1644–1719). Von seinem Schüler und Neffen Melchior de Hondecoeter (1626–1695) ist Nr. 84 („Ein welscher Hahn“) leider gleichfalls in üblem Zustande. ¹⁵⁵ Hamilton's „Todter Fasan“ (Nr. 81) und Tamm (?) „Todtes Geflügel und Gemüse“ sind durchaus lobenswürdige Werke. [...]	[2.] [3.] [4.] [5.] [6.] [7.] [8.] [9.] [10.] [11.] [12.] [13.] [14.] [15.] [16.] [17.] [18.] [19.]	303. 1 Oelgemälde auf Kupfer „Diogenes mit der Laternen“ von Jean [sic] Zick in Goldrahmen ¹⁵⁸ [obr. 15] 30 304. 1 kleines Bild auf Holz gemalt „Mädchenkopf Studie“ in Goldrahmen unbekannter Meister ¹⁵⁹ 5 305. 1 Oelgemälde „Mondlandschaft auf Leinwand ganz verdorben Meister unbekannt“ in Goldrahmen 1 306. 1 Oelgemälde auf Holz „Landschaft mit Staffage“ angeblich von Mucheron ¹⁶⁰ [obr. 16] 5 307. 1 Oelgemälde „Landschaft“ auf Leinwand „Bauernfuhrwerk“ in Goldrahmen 10 309. 1 Oelgemälde Stadtansicht mit Staffage, Bauern u[nd] Vieh im Vordergrund, beschädigt und restauriert in Goldrahmen 50 309. 1 Oelgemälde auf Leinwand „Schatzgräber bei einer Ruine“ restauriert und auf frischer Leinwand aufgezogen in Goldrahmen ¹⁶¹ [obr. 17] 10 310. 2 Oelgemälde Landschaften, auf Holz von Mössmer 40 311. 1 Oelgemälde auf Holz Landschaft von Mössmer 20 312. 1 Oelgemälde auf Leinwand „Landschaftsskizze“ von Weber in Goldrahmen 5 313. 1 Oelgemälde auf Holz „Waldinterieur“ in Goldrahmen 10 314. 1 Oelgemälde auf Leinwand „Waldparthie“ von Pollak, Thierstaffage von Gauer mann in Goldrahmen 80 315. 1 Oelgemälde auf Leinwand Skizze „Brücke und Wasserfall“ in Waschgoldrahmen 5 316. 1 kleines Oelbild auf Holz „Seestück bey Mondbeleuchtung“ uneingerahmt ¹⁶² 2 317. 2 Oelgemälde Landschaften von Mössmer in Goldrahmen 40 318. 2 Oelgemälde Landschaften von Molitor in Goldrahmen 80 320. 1 Oelgemälde auf Leinwand Landschaft mit Staffage von Mössmer in Goldrahmen 30 321. 1 Oelgemälde auf Leinwand „Landschaft“ schadhaft von Brand 15
IV. Seznam obrazů v pozůstalosti Josefa Ethlera v roce 1880 ¹⁵⁶		
[1.] 302. 1 Grosses Oelgemälde Landschaft mit Staffage in Goldrahmen unbekannter Meister ¹⁵⁷ 20		

Původ snímků – Photographic credits: 1: Foto: © Auktionshaus im Kinsky GmbH, Wien; 2: Repro: Jaroslav Kačer, *Evropské malířství devatenáctého století ze sbírek Moravské galerie v Brně*, Brno 1995, s. 24, obr. 8; 3: Repro: Kaliopi Chamonikola (ed.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550. II.* Brno, Brno 1999, obr. s. 599; 4: Archiv Památkového úřadu Brno, neg. č. 11650; 5: Repro: Annelies Plokker, *Adriaen Pietersz. van de Venne, 1589–1662. De grisailles met spreukbanden*, Leuven – Amersfoort 1984, s. 238; 6: Repro: *Taschenbuch Aglaja für das Jahr 1828*; 7, 8: NPÚ, odborné územní pracoviště Telč; 9: Repro: *Sotheby's London, July 6 2000. Old master paintings, part II*, London 2000, lot 127; 10: Repro: *Tygodnik illustrowany VI*, 1870, Nr. 133, 16. 7., s. 25; 11, 13: Foto: Moravská galerie v Brně (Irena Armutidsová); 12: Repro: Jaromír Neumann, *Malířství XVII. století v Čechách. Barokní realismus*, Praha 1951, obr. 146; 15: Repro: Josef Strasser, *Januarius Zick 1730–1797*, Weissenhorn 1994, obr. 157; 14, 16, 17: Repro: Jana Svobodová, *Od renesance po modernu 1570–1900. Stálá expozice výtvarného umění. Muzeum města Brna Špilberk*, Brno 1997, obr. s. 39, 37

* Příspěvek vznikl v rámci projektu: *Centrum pro transdisciplinární výzkum kulturních fenoménů ve středoevropských dějinách: obraz, komunikace, jednání* (14-36521G). – Za pomoc při shromažďování a ověřování informací a podkladů jsem zavázán Mgr. Lence Kalábové z NPÚ, odborné územní pracoviště Brno, Terese Sokol ze Zakladu Narodowego im. Ossolińskich ve Vratislavi, Mgr. Martině Popovičové z Archivu města Brna a Mgr. Petru Tomáškoví, Ph.D. z Moravské galerie v Brně.

¹ Georg Friedrich Koch, *Die Kunstausstellung. Ihre Geschichte von den Anfängen bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts*, Berlin 1967. – Peter H. Feist, Publikum und Ausstellungen in Deutschland um die Mitte des 19. Jahrhunderts, in: *International Congress of the History of Art, 1983, Wien. Akten des XXV. Internationalen Kongresses für Kunstgeschichte Der Zugang zum Kunstwerk, 25. Internationaler Kongreß für Kunstgeschichte*, Wien 1983, s. 79–86. – Ulrike Weber-Felber – Severin Heinisch, Ausstellungen. Zur Geschichte eines Mediums, *Österreichische Zeitschrift für Geschichtswissenschaften* 2, 1991, Nr. 4, s. 7–24. – Maximiliane Drechsler, *Zwischen Kunst und Kommerz. Zur Geschichte des Ausstellungswesens zwischen 1775 und 1905*, München – Berlin 1996 (Kunstwissenschaftliche Studien; 63). – Oskar Bätschmann, *Ausstellungskünstler. Kult und Karriere im modernen Kunstsystem*, Köln 1997. – Idem, Ausstellung, in: Ulrich Pfisterer (ed.), *Metzler Lexikon der Kunstwissenschaft. Ideen, Methoden, Begriffe*, Stuttgart – Weimar 2003, s. 27–30.

² Srov. [Joseph Steiner Edler von] Pflügen, Beiträge zur Geschichte der Errichtung des Franzens-Museum in Brünn, *Notizen-Blatt der historisch-statistischen Section der k. k. Mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde* (dále jen *Notizen-Blatt*) 1868, s. 69. – Josef Hájek, *Dějiny obrazové sbírky Františkova muzea v letech 1817–1841*, (diplomová práce), FF MU, Brno 1997, s. 30–44. – LS [Lubomír Slaviček], Umělecký spolek Františkova muzea v Brně, in: Anděla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění: dodatky*, Praha 2006, s. 802–803. – Idem, „Sibi, arti, amicis“. Poznámky a materiále k dějinám sběratelství v Brně 1780–1840, *Opuscula historiae artium* F 42, 1998, s. 58–60.

³ *Mitteilungen der k. k. mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde* 1838, Nr. 27, s. 214–215; Nr. 34, s. 272. – Franz Xaver Braumüller, Die Gemäldeausstellung im Franzensmuseum, ibidem, Nr. 36, s. 386–387. – Ernst Hawlik, Berichte für Kunstfreunde, Mähren betreffend, *Moravia Ein Blatt zur Unterhaltung, zur Kunde des Vaterlandes, des gesellschaftlichen und industriellen Fortschrittes* (dále jen *Moravia*) 1, 1838, s. 256. – R. [Ernst Rincolini], Natale Schiavoni's Gemälde. Ausgestellt im Franzens-Museum zu Brünn, ibidem, s. 285–286. – §§, Die ersten Brünnner Kunstausstellungen, *Tagesbote* 88, 1938, Nr. 452, 30. 9., s. 5.

⁴ Dr. [Ernst Karl] Rincolini, Notizen über in Mähren vorhandene vorzügliche Kunstwerke der Malerei, *Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst* XVI, 1825, s. 668–671, 680–682, 688. – Julius Bernhard Engelmann – Heinrich August Ottokar Reichard, *Taschenbuch für Reisende durch Deutschland und die angrenzenden Länder*, Frankfurt am Main 1826, s. 44. – Christoph Gottfried Daniel Stein, *Reise durch Sachsen, Böhmen, Mähren nach Wien und Schlesien, sowie die Donaureise von Ulm nach Preßburg* (Reisen nach den vorzüglichsten Hauptstädten von Mittel-Europa, 3), Leipzig 1828, s. 315. – Simon Schneider, *Brünn und seine Denkwürdigkeiten. Ein Handbuch für Einheimische und Wegweiser für Fremde*, Brünn s. a. [1830], s. 62–66. – Franz Tschischka, Kunst und Alterthum in dem österreichischen Kaiserstaate, Wien 1836, s. 253. – Carl Joseph Schmidt, *Brünn und seine Umgebung. Ein Gemälde dieser königl. Provinzial-Hauptstadt*, Brünn 1835, s. 84–86. – Gregor Wolny, *Die königl. Hauptstadt Brünn und die Herrschaft Eisgrub sammt der Umgebungen der Letzteren, topographisch, statistisch und historisch geschildert*, Brünn 1836, s. 12. – Ernst Hawlik, *Geschichte der bildenden und zeichnenden Künste im Markgrathume Mähren*, Brünn 1838, s. 11–18. – R. [Ernst Karl Rincolini], Kunstwerke: Oelgemälde, Kupferstiche, Skulpturen in Brünn, *Moravia* 2, 1839, Nr. 181, 21. 11., s. 724. – *Moravia* 3, 1840, Nr. 75, 17. 9., s. 312. – Albin Heinrich, *Der Brünnner Kreis im Markgrathume Mähren* (Das pittoreske Oesterreich oder Album der österreichischen Monarchie II. Lieferung), Wien 1840, s. 15–16. – Ernst Hawlik, *Zusätze und Verbesserungen zur Geschichte der bildenden und zeichnenden Künste im Markgrathume Mähren*, Brünn 1841,

s. 10–19. – Christian d'Elvert, Die Bibliotheken und andern wissenschaftliche, Kunst- und Alterthums-Sammlungen in Mähren und österreichischen Schlesien, *Schriften der historisch-statistischen Section der k. k. mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde* III, 1852, s. 128. – [Jan Ohéřal], Spaziergänge durch Brünn 20. Ein gelehrter Spaziergang. – M. Dr. Rincolini's Bibliothek und Mineralien-Sammlung, *Neuigkeiten* V, 1855, Nr. 184, 5. 7., [s. 1]. [*Příloha II*]

⁵ *Verzeichnis der von dem mähr. schles. Kunstverein im Franzensmuseum zur Schau gestellten Gemälde*, Brünn 1842. – Die Gemälde-Ausstellung im Franzens-Museum zu Brünn, *Moravia* 5, 1842, Nr. 66., 18. 8., s. 265–266. – Albin Heinrich, *Das Franzensmuseum, Brünn*, Brünn 1853, s. 67–68. – Christian d'Elvert, *Der Alte und der neue Mähr. Kunstverein, Notizen-Blatt* 1883, Nr. 5, s. 35–36. – Theodor von Frimmel, Zur Geschichte der Puthon'schen Gemäldesammlung, *Blätter für Gemäldekunde* VII, 1912, s. 19–26. – Slaviček, „Sibi, arti, amicis“ (pozn. 2), s. 59. K uměleckému sběratelství na Moravě 19. století srov. též Jitka Sedlářová, Historie uměleckého sběratelství na Moravě, *Opus musicum* 31, 1999, č. 4, s. 73–78.

⁶ Heinrich (pozn. 5), s. 68. – ZW [Zora Wörgötter], in: Petr Tomášek (ed.), *Moravská národní galerie. National Gallery of Moravia*, Brno 2011, s. 77.

⁷ Walter, in: *Moravia* 2, 1839, Nr. 136, 17. 6., s. 544. – *Moravia* 3, 1840, Nr. 19, 5. 3., s. 76. – *Moravia* 4, 1841, Nr. 25, 29. 3., s. 99; Nr. 49, 21. 6., s. 196. – B. [Thomas Bratranek], Wiener Briefe, ibidem, No. 33, 26. 4., s. 129. – Dr. K. [Dominik Kinský], Die gräfl. Harnoncour'sche Gemälde-Ausstellung zu Brünn, ibidem, 4, 1841, Nr. 49, 21. 6., s. 193–194, 198–200, 213–214, 217–218, 221–222. Ke sbírce a jejím osudům srov. nejnověji Zdeněk Kazlepka, „*Nejkrásnější toho druha na Moravě*“. Obrazová sbírka hraběte Huberta Ludwiga d'Harnoncourt jako základ obrazárny Dreherů na zámcích Hrotovice a Myslibořice, *Opuscula historiae artium* 65, 2016, s. 156–179, zejména s. 157–158.

⁸ Lubomír Slaviček, „... hier in Brünn das Interesse für die Kunst anzuregen“. Brněnské umělecké výstavy v letech 1851 až 1878, *Bulletin Moravské galerie v Brně* 75, 2017, s. 34–55.

⁹ Carl Lützwow, Friedrich Gauermauns Einnahme-Buch. Ein Beitrag zur Charakteristik des Künstlers, *Zeitschrift für bildende Kunst* XVIII, 1883, s. 141 (*Ein Eichenwald, worunter Kühe und Geissen weiden* 29. 4. 1825, 375 fl. W. W.). Další Gauermannův „mistrovský kus“ *Osel a ovce* v ceně 800 zl. k. m. získal Ethler v listopadu 1857 při slosování Rakouského uměleckého spolku; srov. *Neuigkeiten* VII, 1857, Nr. 332, 3. 12., [s. 2]: „*Was diesen Gewinn für Hrn. Ethler noch werthvoller machen wird, ist der Umstand, daß das gewonnene Bild ein Werk jenes Meisters ist, welchem er, wie wir wissen, eine ganz besondere Verehrung zollt.*“

¹⁰ Lützwow (pozn. 9), s. 176, č. 243 (*Scene am Chiemsee, 1853, 800 fl. W. W.*).

¹¹ Lützwow (pozn. 9), s. 177, č. 253 (*Heim eilendes Vieh in einem Gebirgshof beim Regen, 1854, 900 fl. W. W.*).

¹² *Brünnner Zeitung* 1877, Nr. 62, 16. 3., s. 246. – Die Gemäldeausstellung, ibidem, Nr. 83, 11. 4., s. 331. – Gemälde-Ausstellung, *Mährischer Correspondent* 17, 1877, Nr. 71, 28. 3., s. 5. – K. [Emil Kořistka], Die Gemälde-Ausstellung im Redoutensaale II., *Mährischer Correspondent* 17, 1877, Nr. 81, 10. 4., s. 3–4. [*Příloha III*]

¹³ Karl Weiss, Die kunstharchäologische Ausstellung des Wiener Alterthumsvereines, *Mittheilungen der K. K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale* VI, 1861, s. 21–24, 44–47, 72–74, 101–104. – August Essenwein, Die archäologische Ausstellung des Wiener Alterthumsvereines, *Organ für christliche Kunst* 11, 1861, s. 4–5, 27–31, 41–44, 50–53, 61–65, 73–76, 85–88, 166–167. – Karl Lind, Die archäologische Ausstellung zu Wien, *Notizenblatt des Allgemeinen Bauzeitung* 5, 1861, Nr. 1, s. 1–9.

¹⁴ Ferdinand Břetislav Mikowec – August Wilhelm Ambros, *Seznam českých starožitností na výstavě uspořádané od jednoty Arkadie v Praze*, Praha 1861. – August Essenwein, Die archäologische Ausstellung des Vereines Arcadia in Prag, *Mittheilungen der K. K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale* VI, 1861, s. 277–284. – Ferdinand Břetislav Mikowec, *Fotographisches Album böhmischer Alterthümer aus der im September 1861 auf dem Altstädter Rathause zu Prag veranstalteten ersten archäologischen Ausstellung des Vereines Arcadia*, Prag 1862. Srov. Václav Ryneš, Účast malířů Josefa Mánesa a Josefa V. Hellicha na první výstavě „Českých starožitností“, *Umění* XVI, 1968, s. 631–633.

¹⁵ Sedlářová (pozn. 5), s. 77. Viz též Jana Svobodová – Libor Blažek, Muž se

zlatým řetízem – Dáma s náhrdelníkem 1834, Brno v minulosti a dnes. *Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna* 16, 2002, s. 192.

¹⁶ Eugen Graf Braid, Anruf zu einer Ausstellung von artistischen Sehenswürdigkeiten in Brünn zum Vortheile der Ueberschwemmten in Mähren, *Brünner Zeitung* 1862, Nr. 36, 13. 2. 1862, s. 283.

¹⁷ *Brünner Zeitung* 1862, Nr. 41, 19. 2., s. 341: „Das Comité [...] ist seit gestern in Thätigkeit und übernimmt von 10 – 12 Uhr täglich die von Privatbesitzer zu diesen wohlthätigen Zwecke freundlichst dargeliehene Kunstgegenstände gegen Empfangsbestätigung in der Direction der Oberrealschule. Zahlreiche und werthvolle Objecte der Kunst sind dem Comité bereits zugeflossen, welche eine interessante und befriedigende Ausstellung verbürgen. [...] Ob zwar sich das Comité nicht gerade eine Ausstellung von Antiquitäten zum Vorwurfe gemacht hat, wie im Vorjahre Wien und Prag hatten, so werden Liebhaber und Forscher der byzantinischen, gothischen und Renaissance-Kunstperiode doch Vieles aus dieser Zeit finden, was sich in Brünn und Umgebung vorfindet [...]. Herr Ethler, der seit Jahren so thätig sich in der Kunst widmet, hat mit aller Umsicht und Fachkenntnis die Ausstellung der Gemälde übernommen [...]“ – Ibidem, Nr. 42, 20. 2., s. 331: „Unter der werthvollen Gegenständen, womit Ihre kais. Hoheiten der Herr Erzherzog Carl Ferdinand und Frau Erzherzogin Elisabeth die Ausstellung zur Gunsten der Ueberschwemmten in der hiesigen Realschule bereichern, befinden sich auch Höchstseiner lebensgroße Bildnisse von Schrotzberg“. – Ibidem, Nr. 44, 22. 2., s. 347: „Unter den zur Ausstellung von Kunstgegenständen eingesandten Objecten befindet sich auch das Functionschwert des Landeshauptmannes Heinrich Grafen v. Blümegen aus dem J. 1753, dann mehrere äußerst interessante exotische Stücke, welche der k. k. Marineofficier Herr Erwin Graf Dubsky auf seiner mit Sr. Majestät Corvette „Carolina“ gemachten Fahrt von Negerstämmen an der Westküste Afrika's mitbrachte. Ferners eine Anzahl von Messgewänden in prachtvoller und kostbarer Stickerei, sowie mehrere plastische Werke älterer und neuerer Zeit von Sr. Kais. Hoheit Erzherzog Carl Ferdinands, Grafen Schaaffgotsche, Grafen Mittrowsky und Baron Widmann. Bereits sind 331 Ausstellungsgegenstände eingesendet worden.“

¹⁸ Viz např. zprávu o návštěvě arcivévody Karla Ferdinanda a jeho manželky Alžběty, kteří si výstavu prohlédli ve společnosti hraběnek Salisové a Kollonitschové; srov. *Neuigkeiten* 12, 1862, Nr. 58, 2. 3., [s. 2].

¹⁹ Eugen Graf Braid, Danksagung, *Amtsblatt zur Brünner Zeitung* 1862, Nr. 60, 13. 3., s. 477. Viz též *Neuigkeiten* 12, 1862, Nr. 62, 14. 3., [s. 3]. – *Brünner Zeitung* 1862, Nr. 65, 19. 3., s. 514.

²⁰ *Brünner Zeitung* 1862, Nr. 34, 11. 2. 1862, s. 267: „Dem Vernehmen nach haben einige Herren die Idee gehabt zum Besten der durch die letzte Ueberschwemmung heimgesuchten Bewohner Mährens hier eine Ausstellung von Kunstwerken und Sehenswürdigkeiten zu veranstalten, welche sich im Besitze hiesiger Privaten befinden. Letztere sollen durch einen Anruf zur Darlehnung der fraglichen Gegenstände für obigen Zweck angangenen werden. Diese Ausstellung soll im Prüfungssaale der Realschule stattfinden. Die Idee dazu geht vom Hrn. Kreishauptmann Grafen Braida aus.“ Srov. též *Neuigkeiten* 12, 1862, Nr. 42, 12. 2., [s. 1]. – *Moravské noviny* XIV, 1862, č. 14, 14. 2., s. 54.

²¹ Die Kunstaussstellung, *Brünner Zeitung* 1862, Nr. 47, 26. 2., s. 371: „Noch nie waren in Brünn in einem Ausstellungsraume so viele Kunstschätze neben einander zu sehen“. Srov. též *Moravské noviny* XIV, 1862, č. 20, 7. 3., s. 78: „Jen ještě až do neděle 9. března zůstane otevřena od hraběte E. Braidy uspořádaná výstava věcí uměleckých ve zdejší c. k. vyšší reálce. Upozorňujeme na ní každého přítele umění, neb věru, stojí za podíváním! Dva veliké sály jsou takorba přeplněny, na 200 překrásných obrazův a přes 300 uměleckých předmětů jest tam v krásném pořádku vystaveno, a svědčí o tom, jaké poklady Brno chová. Jeho C. V. arcivévoda Karel Ferdinand, skoro všechny šlechtické zdejší rodiny, pak velkoobchodníci a mnoho privatníků laskavě přispěli k této výstavě, jejíž čistý výnos určen jest pro vytopení na Moravě. Přejeme ze srdce, aby úspěštila myšlenka pana hraběte Braidy se potkala se skvělým výsledkem. Vstupné se platí bez obmezování dobročinnosti jen 20 kr. r. č. za osobu.“ – *Lumír* XII, 1862, č. 14, 3. 4., s. 336.

²² Die Kunstaussstellung, *Brünner Zeitung* 1862, Nr. 47, 26. 2., s. 371–372. – Zur Ausstellung in Realschulgebäude, *Neuigkeiten* 12, 1862, Nr. 56, 28. 2., [s. 2]; Nr. 62, 8. 3., [s. 2–3]; Nr. 63, 9. 3., [s. 3].

²³ Moritz Trapp, Ausstellung von Kunstgegenständen in der k. k. Oberrealschule, *Brünner Zeitung* 1862, Nr. 52, 4. 3., s. 309: „Die knappe Zeit von nur 8 Tage war die Ursache, daß bloß die im Besitze von Privaten der Stadt Brünn sich

befindenden Kunstsachen erbeten und auf auswärtige Einsendungen weniger reflectirt worden konnte, obzwar einige Herren von ihren Landsitzen mit aller Bereitswilligkeit doch einige Seltenheiten einschickten. Wenn man bedenkt, daß in dieser kurzen Zeit 448 Kunstgegenstände einkamen, so ist dies der beste Beweis des Anklanges, welchen der Gedanke in Öffentlichkeit fand.“

²⁴ Srov. *Brünner Zeitung* 1862, Nr. 41, 19. 2., s. 341. Srov. pozn. 17.

²⁵ Verzeichniss der Kunst-Gegenstände, welche zum Besten der durch Hochwasser verunglückten Bewohner Mährens in der kais. Kön. Oberrealschule ausgestellt sind, Brünn 1862. V jednom z exemplářů v Moravské zemské knihovně v Brně, sign. X 35204, jsou příписы perem: „Verfasst von M. Trapp und beschrieben in der Brünner Zeitung No. 52 – 57 vom 4 – 9 März“ (titulní list), „Die Gemälde hat Hr. Jos. Ethler geordnet“ (s. 3) a „Die Kunstgegenstände geordnet von M. Trapp“ (s. 6). Uspořádání katalogu nepochybně odpovídá umístění exponátů na výstavě.

²⁶ Moritz Trapp, Ausstellung von Kunstgegenständen in der k. k. Oberrealschule, *Brünner Zeitung* 1862, Nr. 52, 4. 3., s. 309–310; Nr. 53, 5. 3., s. 417–418; Nr. 54, 6. 3., s. 425–427; Nr. 55, 7. 3., s. 433–435; Nr. 56, 8. 3., s. 441–443; Nr. 57, 9. 3., s. 449–451.

²⁷ Trapp (pozn. 26), Nr. 53, 5. 3., s. 417: „[...] aus der ersten Hälfte dieser Jahrhunderte (17.) [...] ein Reiterfähnlein auf roth bemaltem stark lädirt Lanzenstange, ein Zeichen, daß sie im Kampfe gewesen. Das Fähnlein hat rothen Damaskgrund, worauf einerseits das kais. Wappen, anderseits ein Mann mit der Keule einem Lindwurm tödtend, darüber di Aufschrift „Tapfer und Behende 1615“ gestickt ist. Palmartige Ornamente umgeben beide Bilder und sind in bunten Seiden- und Goldfäden zierlich gestickt. Dieser Reiter Fähnlein war vor kurzem noch im Rathause zu Wischau aufbewahrt.“

²⁸ Kateřina Svobodová, *Rakouské malířství 19. století v moravských sbírkách. Soupis děl. Österreichische Malerei des 19. Jahrhunderts in Mährischen Sammlungen. Werkverzeichnis*, in: Kateřina Svobodová (ed.), *Rakouské malířství 19. století v moravských sbírkách. Österreichische Malerei des 19. Jahrhunderts in Mährischen Sammlungen*, Brno 2001, s. 132, č. kat. 211.

²⁹ Srov. Leonie von Wilkens, Ein gesticktes Brünner Kaselkreuz um 1880, in: *Sborník k 100. Výročí založení Moravského uměleckoprůmyslového muzea v Brně*, Brno 1973, s. 199–203. – EL [Eliška Lýsková], in: Alena Křížová (ed.), *Doteky minulosti. Mistrovská díla uměleckého řemesla od antiky po secesi. Výstava k 125. Výročí založení Moravského uměleckoprůmyslového muzea v Brně*, Brno 1998, s. 20–21, č. kat. 5, obr. – Kaliopi Chamonikola (ed.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550. II. Brno*, Brno 1999, s. 597–598, č. kat. 343, obr. (EL [Eliška Lýsková]); s. 598–599, č. kat. 344, obr. (KCh [Kaliopi Chamonikola]); s. 600–602, č. kat. 346, obr. (EL [Eliška Lýsková]). Kasule byly v Brně vystaveny již na výstavě, kterou v květnu 1854 uspořádala Moravskoslezská hospodářská společnost; srov. Katalog der Kunst- und Producten-Ausstellung der k. k. mähr. schles. Gesellschaft für Ackerbau-, Natur- und Landeskunden vom 1. bis inclusive 3. Mai 1854, Brünn 1854, s. 25–26, č. kat. 166–171. A znovu na výstavě drobného církevního umění, kterou v roce 1884 uspořádalo Moravské uměleckoprůmyslové muzeum. V roce 1873 byly rovněž zaslány na Světovou výstavu do Vídně.

³⁰ Mittheilungen der K. K. Mährisch-Schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde in Brünn 1859, s. 167.

³¹ Trapp (pozn. 26), Nr. 54, s. 427: „Zu den interessanten Bildungen im Geiste der Antike gehören die beiden Wachsgruppen von Jacob A. Peüchel anno 1672. [...] Die Zartheit in der Figuration und deren Gruppierungen ist von so edler Wärme und sinniger Auffassung, daß diese Miniaturbilder der Plastik Bewunderung erregen und eine wahre Zierde der Ausstellung sind.“ K Puschelovi viz mj. Heribert Haupt, Von der Leidenschaft zum Schönen. Fürst Karl Eusebius von Liechtenstein 1611–1684. *Quellenband*, Wien – Köln – Weimar 1998, s. 75, č. 828, 831, 832, 841 (1665); s. 77, č. 854; s. 82, č. 925; s. 86, č. 972.

³² Srov. *Die Reliquienschreine der Kathedrale zu Gratz. Arbeiten von Niccola und Giovanni Pisano, die merkwürdigen Vorbilder zu Petrarca's Trionfi*, Wien 1857.

³³ Moritz Trapp, *Das Franzens-Museum in Brünn*, Brünn 1882, s. 13.

³⁴ M. Wagner, Die Gemälde- und Kupferstich-Sammlungen in Brünn, *Oesterreichisch-ungarische Kunst-Chronik* IV, 1880, 1. 7., Nr. 5, s. 70.

³⁵ Hans Tietze, *Österreichische Kunsttopographie III. Die Denkmale des politischen Bezirkes Melk*, Wien 1909, s. 127–128. – Theodor Demmler – Otto von Falke – Max. J. Friedländer – Leo Planiscig – August Schestag, *Die Sammlung Dr. Albert Figdor*, Wien. (Band 1,1): *Bildteppiche, Samt- und Seidenstoffe*,

Stickereien, Spitzen, Knüpftteppiche, Blei und Zinn, Goldschmiedearbeiten, kirchliches und weltliches Silbergerät; (Band 1,2): Möbel; Band 1,5): Kästchen und Schachteln des 14.–16. Jahrhunderts, Kästchen aus Metall, Glocken, Möser, Bronzegerät des Mittelalters, Bronzeplatten von Epitaphien, Wappen und Totenschilder, (Artaria & Co, Glücklich, Paul Cassirer), Wien – Berlin 1930, lot 33, 307, 308; lot 803; lot 467, 485. – Leonhard Weidinger, Als die Meister alt wurden. Zu den Kunstsammlungen in Wien um 1900, *Frühneuzeit-Info* 25, 2014, s. 147. Sigismund hrabě Braida zapůjčil několik nábytkových kusů na výstavu nábytku Moravského uměleckoprůmyslového muzea v roce 1880; viz *Brünner Zeitung* 1880, Nr. 13, 17. 1., s. 51; Nr. 42, 21. 2., s. 167.

³⁶ Die Oesterreichische Zeitung 1861, Nr. 146: „Man nennt die seltene Eleganz des Vertrags, die Schrotzberg sich angeeignet hat, und seine Gabe, eine frappante, freilich oft nur materielle Aehnlichkeit herzustellen; ebenso gut weiß man aber auch, daß eine tiefere Charakteristik seine Sache nicht ist, und daß er es fast verlernt hat, die Natur anders, als im Widerschein des Conventionalen zu betrachten. Seine Bilder machen meistens einen angenehmen Eindruck, doch vergleicht man sie mit einander, so wird man zwischen ihnen bald eine Familienähnlichkeit entdecken, über deren ermüdende Monotonie man sich nicht täuschen kann. Es fehlt ihnen der individuelle Ausdruck, der in ganz Anderem liegt, als in der Wiedergabe der Züge, wie getreu diese auch sein mögen; sie stellen nur die vorübergehende Erscheinung dar, den ewigen Born derselben lassen sie uns nicht ahnen. Dieß einmal offen herausgesagt, wäre es jedoch eine schreiende Ungerechtigkeit, Schrotzberg's anderweitige Vorzüge zu unterschätzen. Diese gelangen namentlich in dem weiblichen Porträt (Erzherzogin Elisabeth) zur vollen Geltung. Mag das Fleisch hier auch etwas zu transparent, die Modellirung nicht kräftig genug sein, an vornehmer Grazie und geschmackvoller Anordnung läßt es nichts zu wünschen übrig. Die Stellung ist anmuthig und natürlich, die Farbenstimmung harmonisch, die Stoffmalerei mit großem Geschick behandelt. Aehnliches läßt sich an dem Porträt des Erzherzogs Karl Ferdinand rühmen, doch leidet es an einem bedeutenden Gebrechen; es fehlt der Gestalt an Relief, sie hebt sich nicht genugsam vom Marmorgetäfel ab, das den Hintergrund bildet.“ (cit. dle Constantin von Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich, enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750–1850 im Kaiserstaate und in seinen Kronländern gelebt* 32, Wien 1876, s. 22).

³⁷ Trapp (pozn. 26), Nr. 54, s. 426: Statuen aus Karrarischer Marmor von einem italienischen Meister in Rom nach Canova verfertigt. Was edles in den Formen, der Haltung, der Natürlichkeit und Schönheitsgefühles sich vereinen lässt, ist hier wiedergeben. Es sind Meisterwerke der Kunst.

³⁸ Srov. Ctirad Beneš, *Sbírka zbraní ze zámku Velké Losiny, Severní Morava* 1978, č. 36, a. 70–72. – Marie Mžýková, *Sbírky zámku Velké Losiny, Cour d'honneur* 1, 1998, s. 28. – Karel Miloš, *Žerotínská sbírka zbraní v Bludově I a II, Vlastivědný časopis Podesní* 2007, č. 4, s. 24–32; 2008, č. 5, s. 14–20. – Alena Janků, *Drobné zámecké objekty na Šumpersku a jejich sbírky*, (bakalářská práce), FF MU, Brno 2013, s. 10–12.

³⁹ Eine merkwürdige Antiquität gestohlen, *Brünner Zeitung* 1863, Nr. 228, 6. 10., s. 1888. – M. T. [Trapp], Functionsschwert des Landeshauptmannes, *Brünner Zeitung* 1863, Nr. 229, 7. 10., s. 1896. Viz též *Die Neue Zeit. Olmützer Zeitung* XVI, 1863, Nr. 231, 9. 10., [s. 4].

⁴⁰ Dnes státní hrad Pernštejn, inv. č. PEO5188a, 484/722, olej, plátno, 88 x 132 cm.

⁴¹ Trapp (pozn. 26), Nr. 54, s. 427: „[...] einer lieblichen Bronze Gruppe Nr. 232, welche Knaben, Trauben tragend vorstellt. Die herrliche Gebilde ist die Schöpfung eines französischen Künstlers.“ Dnes státní hrad Pernštejn, inv. č. PEO5188a, svaz Sokolnice 73/541, v. 30cm, značeno: Clodion scpt =.

⁴² Ein pium desideratum in Namen der Kunst und ihrer Würdigung!, *Brünner Zeitung* 1856, Nr. 188, 28. 8., s. 1391. Mezi draženými obrazy byly: „ein Quinten Messis, 2 Holbein, 2 Martin Schmidt (Kremserschmidt), 3 Stück aus der alt deutschen Schule u. a. m.“; srov. *Neuigkeiten* VI, 1856, Nr. 230, 20. 8., [s. 4]. Anonymní autor novinové zprávy vyslovil zbožné přání, aby se našli přátelé umění: „welche es verhindern, daß nicht durch anderweitigen Ankauf diese schöne und werthvolle Stücke unserer Stadt entrissen werden!“

⁴³ K osobnosti a činnosti novináře Jana Ohérala, který o sobě prohlásil: „ich bin so eine Art Volontär in der Wissenschaft und Kunst, ein genussflüchtiger Dilletant“; srov. Miloslav Trapl, *Novinář Jan Ohéral. Nástin jeho života a díla se zvláštním zřetelem k působení na Moravě*, Ostrava 1969. – lk [Lenka Kusá-

ková], in: *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce* 3/1 M–O, Praha 2000, s. 663–665. – *Časopis Matice moravské* 129, 2010, Supplementum 2 (Jan Ohéral a jeho doba). Srov. též Trapp (pozn. 26), Nr. 54, 6. 3., s. 425.

⁴⁴ Ke sbírce Antona Bronnenmayera viz Hawlik, *Geschichte der bildenden und zeichnenden Künste* (pozn. 4), s. 16. – Rincolini, *Kunstwerke* (pozn. 4), s. 724. Po sběratelově smrti byla sbírka („eine Anzahl Oelgemälde von verschiedenen berühmten Meistern in Goldrahmen, Kupferstiche und Lithographen, Maler- und Zeichnungsrequisiten“) 23. listopadu 1857 vydražena v Brně;

viz *Neuigkeiten* VII, 1857, Nr. 316, 17. 11., [s. 4]. Srov. též Slavíček, „Sibi, arti, amicis“ (pozn. 2), s. 62, pozn. 30.

⁴⁵ Viz B. [Antonín Boček], *Münzsammlungen in Mähren, Moravia* 2, 1839, Nr. 175, 31. 10., s. 700.

⁴⁶ Ke sbírce, kterou Rüdiger Deycks budoval od čtyřicátých let 19. století a do níž se mj. dostaly obrazy z vídeňské sbírky pokladníka Národní banky a řádného člena Spolku pro podporu výtvarného umění (Verein zur Beförderung der bildenden Künste) Aloise von Stegnera (1793–1855), viz Theodor von Frimmel, *Gemäldesammlungen in Brünn, Wiener Zeitung* 1895, Nr. 144, 22. 6., s. 3. – Wilhelm von Weckbecker (ed.), *Handbuch der Kunstpflege in Österreich*, Wien 1902, s. 619.

⁴⁷ Slavíček (pozn. 8).

⁴⁸ Trapp (pozn. 26), Nr. 55, 7. 3., s. 433: „Zwei Sessel und ein Tischchen von Feeg in Brünn [...] haben eine gediegene Schnitzerei phantastische Ornamenten und Thiergestalten.“

⁴⁹ Pavla Cenkova, *Vkusné & solidní. Měšťanské sochařství v Brně 1800–1880*, Brno 2013, s. 171.

⁵⁰ Trapp (pozn. 26), Nr. 57, 9. 3., s. 450–451.

⁵¹ *Brünner Zeitung* 1865, Nr. 71, 28. 3., s. 396.

⁵² *Mährischer Correspondent* 9, 1869, Nr. 189, 20. 8., [s. 2].

⁵³ *Mährischer Correspondent* 9, 1869, Nr. 87, 17. 4., [s. 2]: „Der bekannte hiesige Modelleur Julius Vollgold hat die Büste des verstorbenen Hotelbesitzers L. Padowetz von der Todtenmaske abgenommen und in Lebensgröße modelliert.“

⁵⁴ Säulenhalle im Augarten, *Tagesbote aus Mähren und Schlesien* 29, 1879, Nr. 161, 16. 7., [s. 4].

⁵⁵ *Neuigkeiten* 16, 1867, Nr. 114, 8. 5., [s. 4]. – *Fremdenblatt XXI*, 1867, Nr. 332, 23. 11., [s. 2]. „Die Figuren und Reliefs sind nach einer glücklichen Idee gruppirt.“ – *Blätter für Musik, Theater und Kunst* 1869, 12. 11., s. 364: „Im Atelier des Julius Vollgold in Brünn sind zwei Modelle fertig geworden. [...] Ein Modell stellt den verewigten Carl von Offermann dar und ist zur Zierde des Augarten bestimmt. Das Denkmal soll in Lebensgröße von Erz ausgeführt und auf einem Postamente von Stein ruhen. [...] Das zweite Modell stellt einen Brunnen dar, der zur Ausschmückung der neuen Glacis dienen soll. An der Spitze thront der Neptun, geschmückt mit Emblemen seiner Herrschaft, unterhalb des Meergottes finden sich die Jahreszeiten gruppirt und im Bassin selbst spenden die vier geflügelten Pferde den belebenden Wasserstrahl. [...]“ – Das Kaiser Josephs-Monument, *Mährischer Correspondent* 8, 1868, Nr. 78, 2. 4., [s. 2]; Nr. 115, 16. 5., [s. 3]. – Eine Büste Kaiser Joseph II., ibidem, Nr. 138, 16. 6., [s. 3]. – *Brünner Zeitung* 1869, Nr. 247, 27. 10., s. 1552.

⁵⁶ *Mährischer Correspondent* 11, 1871, Nr. 42, 21. 2., [s. 3]. – *Bericht des Verwaltungsrathes des Mährischen-Gewerbevereines in Brünn über die zehnjährige Vereinsthätigkeit 1862–1872*, Brünn 1873, s. 8.

⁵⁷ Těsně před otevřením výstavy bylo na návrh Albina Heinricha a na základě znaleckého doporučení Josefa Karla Lauera, Josefa Ethlera a brněnského malíře Matthiase Stiassneho pro obrazárnu Františkova muzea koupeno malířino zátiší z roku 1858 (dnes Moravská galerie v Brně, inv. č. A 95); srov. *Brünner Zeitung* 1862, Nr. 38, 15. 2., s. 299: „Die Darstellung zeigt geschmacksvoll gruppirte und mit lobenswerthen Fleiße nach der Natur gemalte Obstsorten. Es ist ein Fruchtstück von besonderem Werthe. Die Traubensorten, Pfirsiche und Feigen, dann Ananas und Melone zwischen dem herrlichen Grün der Blätter, winken dem Beschauer freundlich einladend entgegen. Die Natur ist auch so trefflich wiedergegeben und Frau Arnoldine Hodak hat es der Wirklichkeit so abgelauscht, daß selbst der Pomolog und Botaniker vollkommene Studien an diesem Bilde vornehmen kann.“ Z dobových hodnocení malířky viz zejména M. T. [Moritz Trapp], *Zur mährisch-schlesischen Biographie*. XXXIV. Arnoldine Hodak, Früchte- und Stilleben-Malerin, *Notizen-Blatt* 1865, Nr. 12, s. 98–100.

⁵⁸ *Neuigkeiten* VIII, 1858, Nr. 226, 30. 9., s. 1. – Moriz Trapp, *Zur mährisch-schle-*

sischen Biographie. XXXVII. Josef Břeněk, Bildhauer, *Notizen-Blatt* 1862, Nr. 2, s. 12. – Cenková (pozn. 49), s. 171.

⁵⁹ *Neuigkeiten* 8, 1858, Nr. 207, 21. 9., [s. 2.]. – Ibidem, Nr. 208, 22. 9., [s. 3.].

⁶⁰ Zur Gemälde-Ausstellung, *Neuigkeiten* 8, 1858, Nr. 226, 30. 9., [s. 1.]: „Herr Zeleny [...] welcher das Titelbild der Adresse durch eine geistreiche Komposition und ganz vorzügliche technische Ausführung zu einem Prachtblatte gestaltete, und auch das zweite Blatt durch eine sinnige, schön gemalte Umrahmung illustrierte.“

⁶¹ Z dobových úvah na toho téma srov. mj. [Jan Ohéral], Spaziergänge durch Brünn 15. Wie ich manchen Tag durchlebe, *Neuigkeiten* V, 1855, Nr. 55, 25. 2., [s. 1.]. [*Příloha II*] – J. G. [Julius Gomperz?], Brünner Kunstzustände, *Mährischer Correspondent* 14, 1874, Nr. 148, 2. 7., s. 3. – Kořistka (pozn. 12), s. 4. – Wagner (pozn. 34), s. 70: „Unter einigen Privaten ist hie und da ein Bild aus der alter Schule, leider aber ohne bedeutenden Werth.“

⁶² Hawlik (pozn. 3), s. 256. – Die Gemälde-Ausstellung im Franzens-Museums zu Brünn (pozn. 5), s. 266. – Hawlik (pozn. 4), s. 10–13, 15.

⁶³ Inv. č. 2684, dubové dřevo, 49,5 × 68,5 cm, cca 1635; získáno 1979; viz Annelies Plokker, *Adriaen Pietersz. van de Venne, 1589–1662. De grisailles met spreukbanden*, Leuven – Amersfoort 1984, s. 238–239, č. kat. 100, obr.

⁶⁴ Hawlik (pozn. 3), s. 256. – Rincolini, *Notizen* (pozn. 4), s. 670–671. – Die Gemälde-Ausstellung im Franzens-Museums zu Brünn (pozn. 5), s. 266.

⁶⁵ *Brünner Zeitung der k. k. mähr. Lehenbank* 1832, 26. 4., s. 1732. Ke zdrojům Lauerových akvizic srov. Sedlářová (pozn. 5), s. 75.

⁶⁶ *Neuigkeiten* IV, 1854, Nr. 77, 18. 3., [s. 2.]. – Ibidem, Nr. 87, 28. 3., [s. 1.]: „[...] da sich dabei für die Kunstfreunde die willkommene Gelegenheit bieten dürfte, ebenso schätzbare als billige Acquisitionen zu machen.“

⁶⁷ Viz mj. *Brünner Morgenpost*, Beilage zur *Brünner Zeitung* Nr. 276, 1867, 20. 11., s. 1122. – *Mährischer Correspondent* 12, 1872, Nr. 88, 18. 4., [s. 7.]. Ke Kwokalovi viz Wagner (pozn. 34), s. 70: „Die reichhaltige Gemälde-Sammlung des verstorbenen Kwokal wurde von dessen Erben verkauft und verstreute sich in alle Winde.“

⁶⁸ Náměšť nad Oslavou, státní zámek, inv. č. NOo8041a, svaz Plaveč, měděný plech 21 × 15,5 cm, inv. č. svaz Plaveč 27/13; srov. Milan Žďárský, *Obrazy svezené do zámku v Náměšti nad Oslavou, Zprávy památkové péče* 65, 2005, s. 499 (španělský vliv Velázquezův).

⁶⁹ Náměšť nad Oslavou, státní zámek, inv. č. NOo8038a, svaz Plaveč 24/16, plátno 93 × 100 cm; srov. Žďárský (pozn. 68), s. 497 (Jan Asselyn). – Marie Mžýková, *Nizozemská žánrová malba. Dutch genre painting*, Praha 2014, s. 165, obr. s. 164 (holandský malíř kolem 1670). – Anna Hamrlová, *Holandská krajinomalba ze zámku Plaveč ve sbírkách Státního zámku Náměšť nad Oslavou, Památky Vysočiny* VII, 2015, s. 13–15, obr. s. 14 (Jan Asselyn).

⁷⁰ Náměšť nad Oslavou, státní zámek, inv. č. NOo8038a, svaz Plaveč 20/10, dřevo, 60 × 53 cm – portrétovaná určena jako Marie Terezie královna Neapolsko-Sicilská.

⁷¹ Frimmel (pozn. 5), s. 21 (Paris Bordone), s. 21–22 (Albert Cuyp), s. 23 (Bartolomé Esteban Murillo). Na zámku v Náměšti nad Oslavou lze identifikovat ještě osm dalších obrazů ze svazu Plaveč, které se původně nacházely v Puthonově vídeňském kabinetu:

1. Bernardo Belotto – Canaletto, *Castello Sporzesco v Miláně*, plátno 60 × 97,5 cm, inv. č. NOo8029a, svaz Plaveč 15/7; viz Frimmel (pozn. 5), s. 21 (Bellotti dit le Canaletto). – Žďárský (pozn. 68), s. 497, obr. 1 (Bernardo Belotto; zde uvedena starší literatura). – Lenka Kalábová – Michal Konečný, *Poklady moravských hradů a zámků*, Brno 2010, s. 84–85.

2. Bernardo Luini, *Malý Jan Křtitel*, plátno, 66 × 56 cm, inv. č. NOo8031a, svaz Plaveč 17/19; viz Frimmel (pozn. 5), s. 22. – Žďárský (pozn. 68), s. 496 (Bernardin Luini).

3. Domenico Zampieri, zv. Domenicino – připsáno, *Krajina s nalezením Mojžíše*, plátno, 74 × 100,5 cm; inv. č. NOo8033a, svaz Plaveč 19/19; viz Frimmel (pozn. 5), s. 23 (Fr. Millet). – Žďárský (pozn. 68), s. 496–497, obr. 3 (Domenicino). – Vít Hrbek, *Adaptace zámku v Náměšti nad Oslavou na prezidentské sídlo*, Praha 2017, s. 102, obr. 46 na s. 103.

4. Pieter de Hooch, *Interiér holandského domu*, dřevo, 44,5 × 35 cm; inv.

č. NOo8036a, svaz Plaveč 22/14; viz Frimmel (pozn. 5), s. 22 (Pieter de Hooche). – Žďárský (pozn. 68), s. 498, obr. 5 (Pieter de Hooch).

5. Salomon Rombouts, *Krajina s řekou a selským stavením*, plátno, 80 × 118 cm, značeno: *SRombouts*; inv. č. NOo8037a, svaz Plaveč 23/15; viz Frimmel

(pozn. 5), s. 24 (Salomon van Ruysdael). – Antonín Jirka, *Vlámské a holandské malířství XVII. století z moravských sbírek* (kat. výst.), Gottwaldov [Zlín] 1981, č. kat. 71 (Salomon Rombouts). – Žďárský (pozn. 68), s. 497, obr. 4 (Salomon Rombouts). – Hamrlová (pozn. 69), s. 10–12, obr. 11, 12 (Salomon Rombouts).

6. Jan Asselyn, *Krajina*, plátno 79 × 92 cm; inv. č. NOo8039a, svaz Plaveč 25; viz Frimmel (pozn. 5), s. 21. – Jirka (pozn. 71), č. kat. 5. – Žďárský (pozn. 68), s. 497 (Jan Asselyn). – Hamrlová (pozn. 69), s. 15–18, obr. 16, 17 (Jan Asselyn).

7. Guido Reni (?), *Spící Amor*, plátno, 59 × 107 cm; inv. č. NOo8032a, svaz Plaveč 18/20; viz Frimmel (pozn. 5), s. 23 (Guido Reni). – Žďárský (pozn. 68), s. 496 (Guido Reni).

8. Paolo Veronese – kopie, *Sv. Šebestián před císařem Diokletiánem*, plátno, 69,5 × 87,5 cm, inv. č. NOo8030a, svaz Plaveč 18/20; viz Frimmel (pozn. 5), s. 21 (Paolo Caliari). – Žďárský (pozn. 68), s. 496 (vliv Paola Veroneseho).

⁷² Před rokem 1940 je portrét doložen ve Vídni, respektive v Nice v majetku Leopolda rytíře Chlumeckého (1873–1940), později (1940–1942) v londýnské Milton Gallery a posléze ve švédské soukromé sbírce; srov. *Sotheby's London, July 6 2000. Old master paintings, part II*, London 2000, lot 127.

⁷³ K. K. *Armee-Verordnungsblatt* 9, 1859, Nr. 76, 20. 10., s. 309. – *Brünner Zeitung* 1859, Nr. 250, 3. 11., s. 2128. Viz též *Fremden-Blatt* XIII, 1859, Nr. 270, 2. 11., s. 1. – *Österreichischer Soldatenfreund* XII, 1859, Nr. 87, 2. 11., s. 72.

⁷⁴ Lubomír Slaviček, *Objevná výstava: Evropská kresba 16. až 18. století z lvovských sbírek, Umění XXXII*, 1984, s. 188, pozn. 10a. – Dmitrij Schelest, *Maulbertsch in Lemberg. Ölskizzen und Zeichnungen österreichischer Barockmaler aus dem Legat des k. k. Majors Karl Kühnl (1818–1872) in den Sammlungen der ukrainischen Akademie der Wissenschaften und aus der Lemberger Gemäldegalerie*, Salzburg 1990, s. 12–13. – Pavel Preiss, *Österreichische Zeichnung des 18. Jahrhunderts. Ausgewählte Werke aus böhmischen und mährischen Sammlungen* (kat. výst.), Praha 1996, s. 12. – Sedlářová (pozn. 5), s. 77.

⁷⁵ Maurycy Dzieduszycki, Dar p. Kühnla, *Dziennik literacki* XVII, 1868, Nr. 23, 9. 6., s. 367. – Sprawozdanie z czynności zakładu czytane na posiedzeniu publicznem dnia 12 października 1868 roku przez Maurycego hr. Dzieduszyckiego kuratora-zastępcę, *Biblioteka Ossolińskich. Pismo historyi, literaturze, umiejtnościom i rzeczom na rodowym poświęcone* 11, Lwów 1868, s. 344, 346–347. – Major Kühnl, *Tygodnik ilustrowany* VI, 1870, Nr. 133, 16. 7., s. 25–26. Ke Karlu Kühnlvi a jeho daru Ossolineu srov. nejnověji Teresa Sokół, *Mało znany kolekcjoner – ossoliński darczyńca. Karol Kühnl i jego artystyczna kolekcja*, in: *W czwartek o szesnastej. Wybrane wykłady ossolińskie z lat 2014–2016, Zakład Narodowy im. Ossolińskich*, Wrocław 2016, s. 76–100.

⁷⁶ *Fremden-Blatt* XXV, 1871, Nr. 136, 17. 5., [s. 22.]: „[...] wurde auch bekannt, daß der k. k. Major Kühnl in Brünn, ein eifriger Kunstsammler, seine Bildersammlung (über 140 mitunter wertvolle Bilder) der Stadt Lemberg testamentarisch vermachte. Er war zwar ein Deutscher von Geburt, zeigte sich aber immer als ein begeisterter polnischer Patriot. Da er nicht mit dem Schwerte Polen dienen konnte, wollte er ihm in dieser Weise seine Anhänglichkeit beweisen. Der Vizepräsident der Gemeinderathes wurde beauftragt, sich sofort nach Brünn zu begeben und die Erbschaft, falls nicht etwa unannehmliche Bedingungen an ihr hafte, zu übernehmen.“ – Korespondencya tygodnika ilustrowanego, *Tygodnik ilustrowany* VIII, 1871, Nr. 194, 16. 9., s. 142. – *Sprawozdania z czynności Zakładu narodowego imienia Ossolińskich za lata 1870–1872*, Lwów 1873, s. 31–32, 127. – Josef Pizzala, *Stand der Bibliotheken der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder zu Ende des Jahres 1870*, II. Theil, Wien 1874, s. 9.

⁷⁷ *Brünner Zeitung* 1871, Nr. 233, 12. 10., s. 1668: „Ausgezeichneter Mann war auch als glühender Verehrer der Künste bekannt, und besaß eine Gemäldesammlung, in welcher manches sehr wertvolle Bild die Aufmerksamkeit der Kunstfreunde auf sich zog, und welche auch durchreisende Künstler gern besuchen. Ebenso beschäftigte er sich mit Glück mit der Restaurierung alter Bilder und so gelang es ihm manches gute Bild aus dem Staube der Schlösser und Rumpelkammern an das Licht zu ziehen.“

⁷⁸ Moravská galerie v Brně, inv. č. SD 54, plátno, 83 × 70 cm; B•De•B[rid]t.

Autorem nové atribuce je Petr Tomášek z Moravské galerie v Brně.

⁷⁹ Měď, 15 × 11 cm, značeno; viz Jaromír Neumann, *Malířství XVII. století v Čechách. Barokní realismus*, Praha 1951, s. 106, s. 123, č. kat. 96, obr. 146. – Michal Šroněk, *Jan Jiří Heinsch (1647–1712). Malíř barokní zbožnosti*, Praha 2006, s. 162.

⁸⁰ Trapp (pozn. 26), Nr. 56, 8. 3., s. 441: „Ein interessantes Gemälde aus dem 15.

Jahrhunderte, der Pfarre zu St. Jakob gehörig, ist die hl. Maria mit dem 14 Not-
helfern. Die Farbe, Haltung und die Drapierung nahmen an Meister Theodorich
von Prag.“

⁸¹ Trapp (pozn. 26), Nr. 56, 8. 3., s. 441–442: „[...] das Meisterwerk des berühm-
ten Albrecht Dürer vom Jahre 1528. Das Gemälde auf Holz [...] zeigt Christum
an der Schandsäule sitzend. Er sieht verklärten Antlitzes gegen Himmel, wäh-
rend die umgehenden Juden ihn verspotten. Die Figur Christi ist mit aller anatomi-
schen Wahrheit und Farbenschönheit ausgeführt. Das Bild zieht jeden Kenner
ungemein ein. Albrecht Dürer [...] folglich ist vorstehendes Bild eine seiner
letzten Schöpfungen. Der Besitzer dieses Meisterstückes Herr Jakob Strohal ist
gewillt dasselbe dem Franzens-Museum zu widmen.“

⁸² Heinrich Frauenberger, *Alle Fächer aus Special-Ausstellung im Mähr. Gewer-
be Museum in Brünn* [...], Brünn 1877. – Idem, *Orientalische Ausstellung im
Mährischen Gewerbemuseum, Tagesbote aus Mähren und Schlesien* 27, 1877,
Nr. 84, 14. 4., [s. 4]; Nr. 87, 18. 4., [s. 4–5]; Nr. 95, 27. 4., [s. 4]; Nr. 98, 1. 5.,
[s. 4]; Nr. 102, 5. 5., [s. 4]; Nr. 105, 9. 5., [s. 3–4]; Nr. 110, 16. 5., [s. 4]. – [August
Prokop – Anton Kisa], *Catalog der am 10. Oktober 1883 im Mährischen Gewer-
bemuseum eröffneten Orientalischen Ausstellung*, [Brünn 1883]. – *Kunstgewerb-
liche Objecte der Ausstellung kirchlicher Kleinkunst im Mährischen Gewerbe-
Museum 1884–85*, Brünn 1885. – August Prokop – Carl Schirek – Wendelin
Boenheim, *Kunstgewerbliches aus der im Mährischen Gewerbemuseum 1885
veranstalteten Ausstellung von Waffen, Kriegs- und Jagdgeräthen*, Brünn 1886.
O zájmu veřejnosti o tento typ výstav svědčí jejich návštěvnost; zatímco 2.
orientální výstavu v roce 1883 (10. 10. – 9. 12.) shlédlo 6 071 návštěvníků, vý-
stavu drobného církevního umění v roce 1884 (16. 10. – 15. 12.) již 12 830 a vý-
stavu zbraní o rok později (15. 9. – 27. 12. 1885) dokonce 24 537 návštěvníků.

⁸³ Zatímco například exponáty na první orientální výstavě v roce 1877 po-
cházejí převážně ze sbírek Orientálního muzea ve Vídni založeného 1874,
na druhé byl o šest let později již podíl soukromých majitelů zcela zásadní.
Vedle sběratelů z Vídně (Jacob Adutt, Carl Trau, Carl Giani, J. Neurath, C.
Silbiger) značným počtem předmětů přispěli spolu s Johannem II. knížetem
z Liechtensteina (1840–1929) a olomouckým obchodníkem s náhrobními
kříži a jinými výrobky sochařského umění Edwinem Grämerem, který za-
půjčil na 350 exponátů, brněňští milovníci orientálního umění – obchodník
s čajem, rumem a vínem A. M. (Adolf) Mandl (1831–?) celkem 54 exponáty,
velkostatkář a obchodník Josef Drucker (1829–1888), respektive jeho man-
želka Marie (1833–1920) a syn Louis (1856–1896) 41, obchodník se suk-
nem Fritz Haas (1852–?) 24, konzul Dr. Zdenko Janiczek (1855–1887) 14, čalouník,
dekoratér a pozlacovač Ferdinand Stříž (1844–1884) 6, majitel exportní firmy
a konzul Argentinské republiky Jules Popper (1831–1889) 5, společník textilní
továrny Viktor Skutezky (1858–1907), stejně jako ředitel 1. brněnské strojírny
Ludwig August Lohnstein (1843–1917) a obchodník s plátnem a plátněným
zbožím Alois Schmiedl (1833–1909) 4, bankéř a císařský rada Alexander von
Suchanek (1856–1915) 2 a po jednom exponátu učitelka ručních prací Aurelie
Sofféová (1846–1934) a dědicové optika Antona Aichingera (1801–1882). Srov.
Prokop – Kisa (pozn. 82), [s. 2].

⁸⁴ –*, *Paramenten-Ausstellung im gräflich Kaunitz'schen Palais, Brünn-
er Zeitung* 1863, Nr. 146, 28. 6., s. 1197–1198.

⁸⁵ Julius Leisching, *Katalog der Ausstellung Kunst- und kunstgewerblicher Ge-
genstände aus mährischen Privatbesitz*, Brünn 1902. – Idem, *Die Ausstellung
Kunst- und kunstgewerblichen Gegenstände aus mährischen Privatbesitze*,
Mitteilungen des mährischen Gewerbe-Museums XX, 1902, s. 81–88. – *Die
Ausstellung von Kunst- und kunstgewerblichen Gegenständen aus mähri-
schem Privatbesitze, Tagesbote aus Mähren und Schlesien* 52, 1902, Nr. 272,
13. 6., s. 3. – Julius Leisching, *Ausstellung von Kunst- und kunstgewerblichen
Gegenständen aus mährischem Privatbesitz in Brünn, Wiener Zeitung* 1902,
Nr. 154, 6. 7., s. 3–5.

Jedním z podnětů pro uspořádání brněnské výstavy mohla být dobročinná
akce uskutečněná pod názvem Wiener Kunstwanderungen v době od 15. 2.
do 15. 4. 1902 v rámci tzv. Gesellschaftsabende österreichischer Kunstfre-
unde, během níž si zájemci mohli prohlédnout vybrané šlechtické paláce,
soukromé sbírky a interiéry i ateliéry umělců; srov. Werner J. Schweiger,
„Eine recht ansehnliche Bildergalerie“. Die Wiener Kunstwanderungen 1902
und die erste Ausstellung der „Modernen Galerie“, *Belvedere. Zeitschrift für
bildende Kunst* 2004, Heft 2, s. 52–63.

⁸⁶ [Julius Leisching], *Kunst- und kulturgeschichtliche Ausstellung aus mähri-*

schon Privatbesitz, Mitteilungen des mährischen Gewerbe-Museums XX, 1902,
s. 137–138.

⁸⁷ Lubomír Slaviček, „... eine kleine, aber umso wohlthuender wirkende Auslese
hervorragender Gemälde“. Johann Stikarofsky a sběratelé obrazů v Brně ko-
lem 1900, in: *Sborník k počtí prof. Jana Sedláka*, Brno 2018 (v tisku).

⁸⁸ *Catalog zu der vom Mährischen Gewerbe-Vereine veranstalteten Gemälde-
Ausstellung, October 1870, Brünn 1870. – Brünn-er Zeitung* 1870, Nr. 222, 30.
9., s. 1470. – *Zur Gemälde-Ausstellung, Brünn-er Zeitung* 1870, Nr. 235, 15. 10.,
s. 1565: „Die zweite Abteilung der Gemälde-Ausstellung [...] macht in der That
einen weit größartigeren Eindruck und soll nach Aussage von Mitgliedern der
ehemals hier bestandenen Filiale des Kunstvereines noch keine ähnliche Ausstel-
lung in Brünn gewesen sein, die eine so reichhaltige und sehenswerthe Menge
von Gemälden zur Anschauung gebracht hätte [...] daß diesmal auch mehrere
bedeutende Kunstwerke, die sich in Brünn in verschiedenen Privatbesitze befin-
den, ausgestellt werden konnten, und der Ausstellung zur nicht geringen Zierde
erreichen.“ K Saillerově sbírce, kterou odkázal Spolku k podpoře uměleckého
průmyslu (Verein zur Förderung der Kunstindustrie) ve Štýrském Hradci srov.
Mährischer Correspondent 11, 1871, Nr. 136, 16. 6., [s. 3]. – Ibidem, Beilage zu
Nr. 297, 30. 12., s. 1. – Oberstleutnant Johann Sailler, *Österreichische Kunst-
Chronik* V, 1880–1881, Nr. 6., 11. 11., s. 62. – Graz. Kunstindustrie-Verein,
ibidem, Nr. 14, 6. 1., s. 131.

⁸⁹ Die Gemäldeausstellung, *Brünn-er Zeitung* 1877, Nr. 83, 11. 4., s. 331.

⁹⁰ Srov. O. Eisenmann, *Die Ausstellung von Gemälden alter Meister aus dem
Wiener Privatbesitz, Zeitschrift für Bildende Kunst* 9, 1874, s. 28–30, 59–64.

⁹¹ Wilhelm von Weckbecker (ed.), *Handbuch der Kunstpflege in Österreich*,
Wien 1893, s. 391. – Weckbecker (pozn. 46), s. 620. Obraz, který Ernst Ha-
wlik označil za „opravdovou ozdobu“ („wahre Zierde“) Lauerovy sbírky, je
patrně totožný s plátnem vydraženým v květnu 1809 za 190 franků v Paříži
(„Hercule & Omphale, composition de onze figures. On sait que les Tableaux
de ce maître sont rares“). Srov. Hawlik, *Zusätze und Verbesserungen* (pozn.
4), s. 12–13. – Getty Provenance Index©Databases ([http://www.getty.edu/
research/tools/provenance/search.html](http://www.getty.edu/research/tools/provenance/search.html); vyhledáno 5. 7. 2017). – Frits Lugt,
*Répertoire des Catalogues de ventes publiques intéressent l'art ou la curiosité,
tableaux, dessins, estampes, miniatures, sculptures, 1600–1925* 1, Den Haag –
Paris 1938, Nr. 7576.

⁹² Viz Theodor von Frimmel, *Gemäldesammlungen in Wien, Repertorium für
Kunstwissenschaft* XIV, 1891, s. 48.

⁹³ Moravská galerie v Brně, inv. č. Z 314, plátno 28 × 36 cm; na rubu papírový
štítek s nápisem: „*Eigentum der Erben Alfred Rollers*“, který odkazuje k vlast-
nictví malíře, grafika a scénografa Alfreda Rollera (1864–1935), vnuka Josefa
Karla Lauera.

⁹⁴ Wilhelm C. Schramm, Eduard Sykora und seine Sammlungen, *Notizen-
Blatt* 1886, Nr. 3, s. 17–18. – Wagner (pozn. 34), s. 70. K Sykorově sbírce,
v níž kromě obrazů starého umění byla i díla soudobých autorů, dále kresby
a grafiky, srov. též Frimmel (pozn. 46), s. 4. – Kateřina Svobodová, *Donátoři,
mecenáši, sběratelé. Donatoren, Mäzene, Sammler*, Brno 2010, s. 42–61. Viz též
pozn. 152, 153, 155.

⁹⁵ *Alte Gemälde und Copien solcher, Mährisch-schlesischer Correspondent* 25,
1885, Nr. 126, 5. 6., [s. 3] a *Mitteilungen des Mährischen Gewerbemuseums in
Brünn* 2, 1884–1885, Nr. 41, [s. 2]. – *Alte Gemälde und Copien alter Gemälde,
Brünn-er Zeitung* 1885, Nr. 126, 5. 6., s. 3 a *Tagesbote aus Mähren und Schlesien*
35, 1885, Nr. 126, 5. 6., s. 3. – *Prem'sche Bilder, Brünn-er Zeitung* 1885, Nr. 136,
17. 6., s. 3 a *Tagesbote aus Mähren und Schlesien* 35, 1885, Nr. 136, 17. 6., s. 2. –
Gemäldeausstellung im mährischen Gewerbemuseum, Brünn-er Zeitung 1885,
Nr. 144, 26. 6., s. 3.

⁹⁶ Lubomír Slaviček, Brněnská výstava starých mistrů z roku 1925 a soukro-
mé sběratelství v Brně 1918–1939, *Bulletin Moravské galerie v Brně* 55, 1999,
s. 105–118. – Idem, Retrospektivní výstavy Mährischer Kunstvereinu v letech
1925–1945, in: Jana Vránová – Lubomír Slaviček (edd.), *90 let Domu umění
města Brna. Architektura, historie výstavy, kulturní činnost 1910–2000*, Brno
2000, s. 79–88. Moravský umělecký spolek využil umělecká díla ze soukro-
mých sbírek („eine große Anzahl hervorragender Werke aus dem Privatbesitz“)
rovněž na své semestrální výstavě v červnu 1904; viz *Brünn-er Morgenpost*,
Beilage zur *Brünn-er Zeitung* Nr. 127, 5. 6., s. 4: „[...] die nahezu 100 Kunstwerke
umfassende Ausstellung [...] ist für Kenner und Kunstfreunde insoferne von
Interesse, als in derselben drei Viertel der ausgestellten Bilder aus Privatbesitz

stammen und sorgfältig ausgewählt werden. Namen, wie Waldmüller, Gauer-
mann, Hayer, Mahlknecht, Hasch, René [sic] van Haanen, Hlavaček, Pirchan,
Koester, Mauch etc. sind vorzüglich vertreten.“ – Ibidem, Nr. 131, 10. 6., s. 2. –
Brünner Zeitung 1904, Nr. 143, 24. 6. s. 2.

⁹⁷ Sedlářová (pozn. 5), s. 78.

⁹⁸ Základní biografická data jednotlivých zapůjčitelů, stejně jako údaje
o jejich zaměstnání a bydlišti byly zjištěny, respektive ověřeny v brněnském
adresáři z roku 1862 (Matthias J. Zeckel, *Handels-, Gewerbe- und allgemeines
Adressenbuch nebst den Häuser-Verzeichnisse der Landeshauptstadt Brünn*,
Brünn 1862; dále jen Adresář 1862), v brněnských novinách, ve sčítacích
arších brněnských obyvatel, uložených v Archivu města Brna (viz digitální
archiv AMB; <http://digiarchiv.brno.cz/search>), respektive v brněnských
matrikách nacházejících se v Moravském zemském archivu a dostupných
online na <http://actapublica.eu/matriky/brno/>. – Uvedená č. kat. odkazují
na výstavní katalog (viz pozn. 25) a římská čísllice na první nebo druhý sál,
v němž byl příslušný artefakt vystaven.

⁹⁹ Bohumír Smutný, *Brněnští podnikatelé a jejich podniky 1764–1948. Encyklo-
pedie podnikatelů a jejich rodin*, Brno 2012, s. 43–44.

¹⁰⁰ Selbstmord des Kaufmannes Block, *Tagesbote aus Mähren und Schlesien*
36, 1886, Nr. 158, 14. 7., s. 3. Viz též *Brünner Zeitung* 1886, Nr. 157, 14. 7., s. 3.

¹⁰¹ Aleš Vyskočil, *Slovník představitelů politické správy na Moravě v letech
1850–1918*, Praha 2011, s. 57–58. – (If) [Lukáš Fasora], in: Jiří Malíř a kol., *Bio-
grafický slovník poslanců moravského zemského sněmu v letech 1861–1918*, Brno
2012, s. 108–109.

¹⁰² *Mährisch-schlesischer Correspondent* 23, 1883, Nr. 119, 26. 5., s. 3.

¹⁰³ Cenková (pozn. 49), s. 73–117, 166–173.

¹⁰⁴ Professor Budarz †, *Tagesbote* 33, 1883, Nr. 70, 27. 3., [s. 2]. – Wladimir
Budař, Der Maler und Zeichner Prof. Ignaz Budař, *Notizen-Blatt* 1894, Nr. 4,
s. 17–18.

¹⁰⁵ Graf Michael Bukuwky †, *Mährisches Tagblatt* 3, 1882, Nr. 95, 26. 4., [s.
4]. – Vladimír Březina, *Rytířský stav v Čechách a na Moravě v raném novověku.
Rod Bukůvků z Bukůvky od středověku do 20. století*, České Budějovice 2008,
s. 96–98.

¹⁰⁶ Smutný (pozn. 99), s. 84.

¹⁰⁷ (pb) [Petr Bělík], in: Malíř (pozn. 101), s. 147–149.

¹⁰⁸ Christian d'Elvert, *Geschichte der K. K. Mähr.-Schles. Gesellschaft zur Be-
förderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde: mit Rücksicht auf die
bezüglichen Cultur-Verhältnisse Mährens und Österr. Schlesiens*, Brünn 1870,
s. 363–373.

¹⁰⁹ Joseph Ethler †, *Mährisch-schlesischer Correspondent* 20, 1880, Nr. 259, 11.
11., s. 3. – M. K. [Manfred Knedlik], Ethler Josef, in: Sauer *Allgemeines Künstler
Lexikon. Die bildenden Künstler aller Zeiten und aller Völker* 35, 2002, s. 259.

¹¹⁰ (If) [Lukáš Fasora], in: Malíř (pozn. 101), s. 187.

¹¹¹ Smutný (pozn. 99), s. 116.

¹¹² *Tagesbote aus Mähren und Schlesien* 40, 1890, Nr. 256, 8. 11., [s. 4].

¹¹³ Smutný (pozn. 99), s. 149. – (If) [Lukáš Fasora], in: Malíř (pozn. 101),
s. 235–236.

¹¹⁴ Wurzbach (pozn. 36), 8, 1862, s. 224–226. – Moriz Trapp, † Professor Albin
Heinrich, *Brünner Zeitung* 1864, Nr. 161, 6. 4., s. 667–668. – D'Elvert (pozn.
108), s. 318–319.

¹¹⁵ D'Elvert (pozn. 108), s. 357–359. – Smutný (pozn. 99), s. 157. – (If) [Lukáš
Fasora], in: Malíř (pozn. 101), s. 253–254.

¹¹⁶ *Brünner Morgenpost Beilage zur Brünner Zeitung* 1877, Nr. 283, 11. 12., s. 1131.

¹¹⁷ D'Elvert (pozn. 108), s. 301–309. – (pb) [Petr Bělík], in: Malíř (pozn. 101),
s. 292–293.

¹¹⁸ (mr) [Martin Rája], in: Malíř (pozn. 101), s. 295–296.

¹¹⁹ Tod eines Achtundvierzigers, *Neues Wiener Abendblatt* 49, 1915, Nr. 241,
31. 8., s. 6.

¹²⁰ Tento artefakt („eine Tasse mit eingelegten Fayencetafeln, biblische Dar-
stellungen gemalt vorweisend aus dem XVII. Jhd.“), vyrobený patrně v Delftu,
věnovala v roce 1870 Marie Kramerová Moravskému zemskému muzeu; viz
Moriz Trapp, *Das Franzens-Museum in Brünn*, Brünn 1882, s. 31.

¹²¹ Dzieduszycki (pozn. 75), s. 367. – *Tygodnik ilustrowany* (pozn. 75), s. 25–26.
Biografické údaje byly ověřeny v příslušných matrikách; srov. Archiwum
Głównie Akt Dawnych w Warszawie Księgi metrykalne parafii wyznania
rzymskokatolickiego z archidiecezji lwowskiej, 1604–1945, sign. 1520, s. 47

(dostupné on line http://agadd.home.net.pl/metrykalia/301/sygn.%201520/pages/PL_1_301_1520_0025.htm; vyhledáno 18. 8. 2017). – Moravský
zemský archiv v Brně, Sterberegister 1843–1880 Staré Brno, Nanebevzetí
P. Marie, s. 556 (dostupné on line [http://actapublica.eu/matriky/brno/proh-
lizec/8105/?strana=285](http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/8105/?strana=285), vyhledáno 11. 3. 2017). – AMB, Sčítání 1870.

¹²² † P. Albert Weis und Franz Ser. Kupido, *Brünner Zeitung* 1863, Nr. 292, 20.
12, s. 2424.

¹²³ (mr, If) [Martin Rája – Lukáš Fasora], in: Malíř (pozn. 101), s. 390–391.

¹²⁴ Wurzbach (pozn. 36), 14, 1865, s. 219. – *Brünner Zeitung* 1869, Nr. 255, 8. 11.,
s. 1609. – L., Lauers's Begräbnis, *Brünner Zeitung* 1869, Nr. 258, 11. 11., s. 1629.
– D'Elvert (pozn. 108), s. 338–339. Srov. též pozn. 64 a 91.

¹²⁵ Cäsar Barazetti, in: *Allgemeine Deutsche Biographie* 22, Leipzig 1885,
s. 172–173.

¹²⁶ Cenková (pozn. 49), s. 118–153, 187–195.

¹²⁷ Eduard Deutsch, *Führer durch Brünn und Umgebung. Zum Gebrauche für
Einheimische und Fremde*, Brünn 1865, s. 61, 104.

¹²⁸ (mr) [Martin Rája], in: Malíř (pozn. 101), s. 416–417.

¹²⁹ Wurzbach (pozn. 36) 18, 1868, s. 68.

¹³⁰ Dr. Franz Migerka (Zu seinem 80. Geburtstag), *Neue Freie Presse* 1909, Nr.
16122, 18. 9., s. 3. – † Ministerialrat Dr. Franz Migerka, ibidem, 1915, Nr. 18140,
22. 2., s. 7. – Hannes Stekl, in: *Österreichisches Biographisches Lexikon VI*,
Wien 1975, s. 1273.

¹³¹ (pb) [Petr Bělík], in: Malíř (pozn. 101), s. 428–430.

¹³² Smutný (pozn. 99), s. 297.

¹³³ Wurzbach (pozn. 36) 22, 1870, s. 17–18.

¹³⁴ *Tagesbote aus Mähren und Schlesien* 48, 1898, Nr. 6, 10. 1., [s. 3]. Dva „vzácné“,
blíže nespecifikované obrazy z pozůstalosti Julie Plottové obohatily před
rokem 1900 sbírky Německého domu v Brně; viz Generalversammlung des
Vereines „Deutsches Haus“, *Tagesbote aus Mähren und Schlesien* 49, 1899, Nr.
97, 28. 4., s. 3.

¹³⁵ Jitka Sedlářová, Josef Roller. Maler – Plenarista. Josef Roller. Malíř – plené-
rista, in: *Winfried Tonner und die Künstlertradition der Familie Roller. Winfried
Tonner a umělecká tradice rodiny Rollerových* (kat. výst.), München 1999,
s. 132–142.

¹³⁶ *Brünner Zeitung* 1871, Nr. 233, 12. 10., s. 1668: „Ausgezeichneter Mann war
auch als glühender Verehrer der Künste bekannt, und besaß eine Gemälde-
Sammlung, in welcher manches sehr wertvolle Bild die Aufmerksamkeit der
Kunstfreunde auf sich zog, und welche auch durchreisende Künstler gern besu-
chen. Ebenso beschäftigte er sich mit Glück mit der Restaurierung alter Bilder
und so gelang es ihm manches gute Bild aus dem Staube der Schlösser und
Rumpelkammern an das Licht zu ziehen.“

¹³⁷ Smutný (pozn. 99), s. 363. Ke sbírce Adolfa Selba srov. Svobodová – Blažek
(pozn. 15), s. 192–193.

¹³⁸ Inv. č. 52.721, plátno, 75 × 59,5cm; srov. Jana Svobodová, *Od renesance
po modernu 1570–1900. Stálá expozice výtvarného umění. Muzeum města Brna
Špilberk*, Brno 1997, s. 58–59, č. kat. 23, obr. – Svobodová – Blažek (pozn. 15),
s. 192.

¹³⁹ *Brünner Morgenpost, Beilage zur Brünner Zeitung* XXXVII, 1902, Nr. 3., s. 3.,
[s. 2].

¹⁴⁰ *Brünner Zeitung* 1870, Nr. 136, 17. 6., s. 895. – D'Elvert (pozn. 108), s. 362–
363.

¹⁴¹ Smutný (pozn. 99), s. 449.

¹⁴² (pb) [Petr Bělík], in: Malíř (pozn. 101), s. 738–739.

¹⁴³ Bohumír Smutný, Widmannové a jejich rodinný archiv, *Genealogické a he-
raldické informace* 1999, s. 9–14. – (mm) [Martin Markel], in: Malíř (pozn. 101),
s. 789–790.

¹⁴⁴ Hrabě Franz Josef Wratisslaw z Mitrowic, který později působil ve Vídni,
byl znám jako „Kenner ersten Ranges“. Rozsáhlá grafická sbírka, kterou vytvo-
řil, byla po jeho smrti v prosinci 1879 vydražena ve Vídni Mathiasem Lösche-
rem; viz *Wiener Zeitung* 1879, Nr. 289, 13. 12., s. 1144.

¹⁴⁵ Ohéral (pozn. 4), [s. 1].

¹⁴⁶ Srov. Eine besondere Seltenheit, *Moravia* 9, 1846, Nr. 50, s. 199.

¹⁴⁷ Srov. Oelgemälde auf Spinnengewebe, *Moravia* 7, 1844, Nr. 103, s. 412.

¹⁴⁸ Ohéral (pozn. 61), [s. 2].

¹⁴⁹ Kořistka (pozn. 12), s. 3–4.

¹⁵⁰ Viz pozn. 91.

¹⁵¹ Viz pozn. 93.

¹⁵² Wagner (pozn. 34), s. 70: „*Ein Reitergefecht von Jacques Courtois (Bourignon)*“.

¹⁵³ Schramm (pozn. 94), s. 17: „10. Jos. M. Schinnagel, zwei Landschaften mit schöner Staffage.“

¹⁵⁴ Krajina připsaná Isaacu de Moucheron pochází ze sbírky Ernsta Karla Rincoliniho (srov. Hawlik, pozn. 3), s. 256), z níž ji získal Josef Ethler [Příloha IV]; ztotožnit ji lze s obrazem *Krajina s pastýři* ve sbírkách Muzea města Brna, inv. č. 56.664 (plátno, 98,45 × 127cm; značeno vlevo dole dodatečně: *Moucheron fecit*); [obr. 16] srov. Svobodová (pozn. 138), s. 38–39, č. kat. 13, obr. (holandský malíř konce 17. století z okruhu Isaaca de Moucheron).

¹⁵⁵ Wagner (pozn. 34), s. 70: „*ein Thierstück (Hahn) von Hondecoeter*“ – Schramm (pozn. 94), s. 17: „3. M. Hondecolter, Thierstück (gebundener Hahn)“.

¹⁵⁶ *Theilinventur aufgenommen in Brünn am 19.ten November 1880 von dem gefertigten k. k. Notar als Gerichtskommissär über die in die Verlassenschaft des Herrn Josef Ethler, Hausbesitzer in Brünn gehörige Kupferstich- und Bildersammlung in Folge des Fachlöblicher k. k. Landesgerichtes in Brünn von 17. November 1880 Zl 11 711, MZA Brno, fond C 11, sign. R – pozůstalostní spisy 1850–1897, fascikl 608). Pozůstalostní inventář obrazové a grafické sbírky a knihovny, sestavený Eduardem Sykorou, zjevně nezachycuje všechny obrazy, které se nacházely v době Ethlerova úmrtí v jeho majetku. Na základě testamentu, jehož opis je uložen v pozůstalostních spisech, byly z pozůstalosti např. vyjmuty zřejmě dva nejcennější kusy sbírky, Gauermannův obraz *Osel a ovce* a kopie podle kompozice Carla Dolciho *Sv. Cecilie*, které ještě za života věnoval své dceři Emilii, provdané Drascheové. Ta se v souladu s jeho přáním stala univerzální dědičkou a majitelkou všech obrazů, kreseb, grafických listů, oceněných částkou 663 zl. 50 kr., stejně jako stříbrných předmětů a dalších cenností. Konvolut otcových 18 kreseb a 85 akvarelů po své smrti odkázala v roce 1895 Františkovu muzeu v Brně; srov. *Brünner Zeitung* Nr. 148, 28. 6., [s. 2]. – [Emil] Kořistka, Aus der Gemälde-Galerie des Franzens-Museums, *Museum Francenseum Annales 1895*, 1896, s. 158. Sběrka Josefa Ethlera je od poloviny třicátých let 19. století zmiňována ve všech přehledech brněnských obrazových sbírek, naposledy v roce jeho smrti; viz Wagner (pozn. 34), s. 70: „*Unter der Sammlung des Herr Ethler befindet sich ein kostbarer Carlo Dolce, eine Heilige Catharina darstellend, und ein Unicum von Gauermann, an diese reihen sich herrliche Landschaften von Molitor, den beiden Brand, ein schön-**

ner David Teniers, Schönfeld, Stücke von Messer [Mössmer], Heeger [Höger], eine große Landschaft mit schöner Staffage von Gauermann u. s. w. Außerdem besitzt Herr Ethler eine Anzahl radirter Blätter, sowie vollgefüllte Mappen von vorzüglichen Aquarellen eigener künstlerischer Arbeit.“

¹⁵⁷ Snad krajina švýcarského malíře 2. poloviny 18. století Ludwiga Hesse; viz Die Gemälde-Ausstellung im Franzens-Museums zu Brünn (pozn. 62), s. 266: „*Große Gebirgslandschaft von Ludwig Heß*“.

¹⁵⁸ Obraz, jehož předchozím majitelem byl hrabě Hubert Ludvík de la Fontaine a z Harnoncourt-Unverzagtu, lze nejspíše ztotožnit s obrazem, zaznamenaným v roce 1801 v malířově pozůstalosti a před rokem 1945 v Düsseldorfu, Kunstmuseum (inv. č. 383, měď, 37 × 47cm, signováno a datováno 1794); [obr. 15] viz Kinský (pozn. 7), s. 200. – Josef Strasser, *Januarius Zick 1730–1797*, Weissenhorn 1994, s. 420, č. kat. G 371, obr. 157, s. 569, č. 19.

¹⁵⁹ Patrně dílo vídeňského malíře Friedricha Schilchera, zobrazující jednu Ethlerových dcer; viz Hawlik (pozn. 3), s. 256: „*Portrait eines Mädchens (Tochter des Eigenthümers dieses Bildes) von Friedrich Schilcher*“.

¹⁶⁰ Viz pozn. 154.

¹⁶¹ Nepochybně totožné s obrazem Johanna Heinricha Schönfelda *Hledači pokladů*, který se v roce 1831 nacházel v brněnské sbírce Vincenze Gerstbauera a dnes je ve fondech Muzea města Brna (inv. č. 56.302, plátno, 87 × 59cm; značeno vpravo dole: 1658 H: Schönfeld Fecit); srov. Rincolini, Notizen (pozn. 4), s. 688. – Schneider (pozn. 4), s. 65. – Svobodová (pozn. 138), s. 36–47, č. kat. 12, obr. – Slaviček, „Sibi, arti, amicis“ (pozn. 2), s. 58. Obraz je variantou kompozice v obrazárně benediktinského opatství v Kremsmünsteru, jejíž vznik je kladen do let 1654/1655; srov. Herbert Pée, *Johann Heinrich Schönfeld. Die Gemälde*, Berlin 1971, s. 135, č. kat. 65, obr. – KW [Katharina Weick], in: *Johann Heinrich Schönfeld. Welt der Götter, Heiligen und Heldenmythen*, Friedrichshafen 2009, s. 122–123, č. kat. 15, obr.

¹⁶² Snad krajina Augusta Fridricha Piepenhagena, která je opakovaně zmiňována v Ethlerově majetku; viz Hawlik (pozn. 3) s. 256: „*Nachtstück von Pippenhagen in Prag*“. *Zwei auf Holz gemalte Landschaften Schweizer Gegend darstellend von A. Pippenhagen in Brünn* (Nr. 57, 58 *Eigenthum des Herrn Jos. Ethler in Brünn*) byly vystaveny na výstavě brněnské pobočky Rakouského uměleckého spolku na podzim 1854; srov. O, Zur Gemälde-Ausstellung V., *Neuigkeiten* IV, 1854, Nr. 280, 10. 10., [s. 3].

SUMMARY

‘Noch nie waren in Brünn in einem Ausstellungsraume so viele Kunstschatze neben einander zu sehen’

An Exhibition of Paintings and Antiques in 1862 and Contemporary Collectors in Brno

Lubomír Slavíček

In late February and early March 1862 an exhibition, initiated by Count Eugen Braida, Regional Captain, was held in two halls of the imperial-royal German Unterrealschule in Brno titled ‘200 Magnificent Paintings and Over 300 Artistic Works’ from the private collections of the nobility and citizens in Brno. In the first hall there were 107 paintings by both renowned and today less well-known artists from that time and earlier periods, which, according to contemporary reports, included *Meisterwerke seltenes Gehaltes*. In the second hall a great variety of applied art works made of glass, porcelain, silver, ivory, mother-of-pearl, coconut, alabaster, and marble, and that originated in widely different times, from Antiquity up to the period contemporary to the exhibition. These works were accompanied by sculptures, reliefs, watercolours and several prints, and more paintings. The exhibited applied art pieces also included

woven textiles, embroidery, and paraments, antique and modern furniture, clocks, a small collection of weapons, and a considerable number of Oriental art objects. A clearer picture of the works that were on show and basic information about their owners [Appendix I] is provided by a printed list that was drawn up by two of the exhibition’s organisers – the respected art expert and exceptionally energetic organising figure in the world of art and exhibitions in Brno Josef Ethler (paintings) and Moritz Trapp (applied art objects, weapons, and a great variety of curiosities), who is also the author of a lengthy review published in *Brünner Zeitung*.

The exhibition in 1862 was followed over the next two decades by a series of specialised and popularly successful exhibitions devoted to Oriental art (1877, 1883, and 1884), small religious art objects (1884), weapons (1885), furniture (1880), and even hand fans (1876), which were organised by the Moravian Museum of Applied Arts (Mährisches Gewerbemuseum), founded in 1873. The Art Department of the Moravian Industrial Association (Kunst-Sektion des Mährischen Gewerbevereins) was also involved in the occasional displays of the collecting achievements of fine art aficionados in Brno in this period as part of the regularly organised exhibitions of paintings by ‘modern’ artists. While in 1870 it presented ‘multiple significant artworks’ (*mehrere bedeutende Kunstwerke*) by contemporary painters that loaned by Josef Ethler, major-auditor Johann Sailer, textile industrialist Otto von Bauer, and book dealer Anton Nitsch, and seven years later it presented paintings by old masters scattered among private collections in Brno. [Appendix III]

Figures: **1** – Edouard Hamman, **Martin Luther Playing the Organ among His Family**, 1849. 1854–1871 Brno, the collection of Baron Ernst Johann von Herring; 2009 Vienna, Kinsky Kunstauktionen; **2** – Friedrich Gauermaun, **Boar Hunting**, 1851; 1852–1898 Brno, property of the board of the first municipal district; since 1977 in the Moravian Gallery (before that in the picture gallery of František Museum); **3** – **Chasule with St Wenceslas**, Czech lands, 1487. 1862 Brno, Treasury of the Cathedral of Ss Peter and Paul; now in the Moravian Gallery; **4** – Jan Nepomuk Gebhardt, **Josef Karl Lauer**, 1838. Brno, private collection; present location unknown; **5** – Adriaen Pietersz van de Venne, **Peasants Dancing** (*‘Wellust’*), circa 1635. 1841–1869 Brno, the collection of Josef Karl Lauer; now in the Staatliche Kunsthalle Karlsruhe, Karlsruhe; **6** – Friedrich John from Paris Bordone, **Violanta, Daughter of the Painter Palma il Vecchio**, 1827, Taschenbuch Aglaja für das Jahr 1828. 1839–1945 Brno and Plaveč Chateau, the collection of Baron Adalbert von Widmann and his heirs (before 1839 Vienna, the collection of Baron Johann Baptist Puthon); present location unknown; **7** – Aelbert Jacobsz Cuyt, **Landscape with Grazing Cattle**, circa 1650, 1839–1945 Brno and Plaveč Chateau, the collection of Baron Adalbert von Widmann and his heirs (before 1839 Vienna, the collection of Baron Johann Baptist Puthon); now in Náměšť nad Oslavou Castle; **8** – Élisabeth Vigée-Lebrun, **French Princess Elisabeth de Bourbon, called Madame Elisabeth** (?), after 1790, 1839–1945 Brno and Plaveč Chateau, the collection of Baron Adalbert von Widmann and his heirs; now in Náměšť nad Oslavou Castle; **9** – Samuel van Hoogstraten, **Axel Gustafsson Oxenstierna** (?), 1651. 1862, Brno, the collection of Baroness Anna von Chlumecky; 2000, London, Sotheby’s auction; **10** – Aleksander Regulski based on a photograph, **Karl Kühnl**, 1870; **11** – Bernaert de Bridt, **Hunting Still Life with Slaughtered Birds and a Cat**, circa 1700. 1862–1871 Brno, the collection of Baron Ernst von Rungen; now in the Moravian Gallery in Brno; **12** – Johann Georg Heinsch, **The Holy Family**, circa 1700. 1862–1871, Brno, the collection of Baron Ernst von Rungen; 1951 Prague, the collection of Rudolf Ryšavý; present location unknown; **13** – Peter Paul Rubens – copy, **Tribute Money**. 1877 Brno, the collection of Karolina and Josef Roller, later the collection of their son Alfred Roller; now in the Moravian Gallery in Brno; **14** – Johann Baptist Lampi the Younger, **Venus and Amor**. 1862 Brno, the collection of Adolf Selb; now in the Brno Municipal Museum; **15** – Januarius Zick, **Diogenes Searching for the Lantern of an Honest Man**, 1794. Before 1880, Brno, the collection of Josef Ethler (before 1854 Hrotopice Chateau, the collection of Count Hubert Ludwig d’Harnoncourt); before 1945 Düsseldorf, Kunstmuseum; present location unknown; **16** – Dutch painter from the late 17th century, **Landscape with Shepherd**. Before 1880, Brno, the collection of Josef Ethler (before that Brno, the collection of Ernst Karl Rincolini); now in Brno Municipal Museum; **17** – Johann Heinrich Schönfeld, **Treasure Hunters**, 1658. Before 1880 Brno, the collection of Josef Ethler (before that Brno, the collection of Ernst Karl Rincolini and Vincenz Gerstbauer); now in Brno Municipal Museum

